

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Vita, Et Gestis S. Francisci Xaverii È Societate Iesv
Indiarvm Apostoli Libri Qvatvor**

Bartoli, Daniello

Lvgdvni, 1666

Liber Tertivs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10854

LIBER TERTIVS.

UNTER monumenta Iaponiæ vetera (si fabula pro monumento est) mira quædam signantur de terra Iaponiæ situs, partes, ingenium. condita, & prima hominum propagatione. Mundo nempè informi, & confusis adhuc in chaos elementis, latuisse in vno globorum cælestium Iezzanamin quendam, cum sua vxore Izzananghe, solos in hominum genere. Illum sedis mutandæ cupidum, vncò iactò in massam, terra, & aquis mixtam, sursum inde luti paucillum tulisse, id sensim augetens, fundensque se latius, in paruam insulam tumuisse, quæ nunc Auagis nominatur; eam sole duratam, & vestigij patientem, cœpisse ab iis cælo delapsis habitari, fuisseque hanc terram antiquiorem cæteris omnibus. Illic prole auctus numerosa; creuisse pariter pro nascentium multitudine insulam, dum immensum porrectam, Izzanamis, in multas dissecuit, quas filiis suis hæreditarias ad habitandum distribuit, & hanc esse germanam Iaponiæ totius originem, eiusque insularum. Digna ipsorum genio fabula vt qui hominum primi; & stirpe cælesti editi; & præstantissimi omnium nationum haberi velint, colique tanquam vniuersorum parentes mortalium: & fuit non nemo, qui ratus Iaponiam Orizontis limbum ab ortu nobis efficere, & Nifon vocari audiens (quod solis principium sonat) adscripsit illi Excellentiæ nescio quid, velut capiti orbis, & portæ Solis Orientis. Sed hoc ludibrium est ignorantium obliquitatem Sphæræ, & numerum circulorum meridianorum, horarumque, æquinoctij gradibus distinctarum. Iacet ad ortum Iaponia, & ab gradu trigésimo ad quadragesimum alterum, Septentriones versus, protenditur: Italiam aliquantò amplitudine excedit: annis haud pluribus quàm septem ante Xauerij in eam aduentum ab Lusitanis detecta est, Anno videlicet 1542. ab ortu procul Americam habet quæ hæc in Californiam pertingit, Sinas ab occasu (seu veriùs Coraum) propior adspicit; vastissimo ad austrum Oceano; Iessi regno à Septentrione præcluditur, de quo nondum liquet, vtrum Insula sit, an Tartariæ continens. Iaponiense imperium componunt regna numero quàm spatiis maiora, ex accuratissimo illorum scriptore sexaginta octo; ex aliis sex & sexaginta; octo insulis ea continentur, quarum primariae tres. Primæ Saicocus (hoc est Iaponice, Regna ad occasum) nec nisi inscitia errore Scimon eam vocari aiunt, quod regionem inferiorem significat. Regnis Saicocus propriis nouem constat; quibus Ichis, & Tauscima insulæ,

T alia

alia duo adiciunt. Altera Scioocus, regna nisi quatuor non habet sua, nam quintum Auagis insula illi addit. Tertia omnium maxima, absque nomine est. Nifonem, esto, multi eam appellant, sed ea vox toti est imperio communis; quodque nos Iaponem dicimus, hoc Sineses Iaponem; vulgo indigenæ Nifonem appellant, Regna comprehendit omnino quinquaginta, sed Ochis, & Sando insulæ, duo præterea ditionis eiusdem regna efficiunt. Extra quas dixi tres principes insulas, totum circumquaque minusculis velut confutum arctatur mare, scinditurque in sinus varios insulis, quibus est facilis & brevis ex vni ad alias traiectus. Solum ferè montosum; plana ferendis frugibus rariora, quanquam alendis incolis non parca; datura vberius, si colonos haberent diligentiores. Aquis enim montes perennibus passim scaturiunt, quibus in fluuios collectis, valles, & campi liberaliter pinguescunt. Sed nec ipsi montes (alicubi nubibus altiores) suis opibus earent quibus suos Iapones locupletant. Fodinis abundant argenti feracibus, ad quod Europa & India navigat; in id Iaponij sat macram operam & tenuem conferunt; haud tamen vsque adeò sterilem, quin ad aureorum millia quingenta ex eo annua referant, eius enim pretij glebis argenteis Valignanus scribit vidisse quotannis Sinensia serica ab Lusitanis permutari. Sunt & aliis montes subterraneis specubus, & venis metallorum, ac sulphuris vbi que pensiles; & multis locis perpetuò ardent. Cælum, etsi eiusdem cum Sicilia, & inferiore Italia ingenij, at longè frigidius; opinor montibus pluias dierum interdum quadraginta, in niues densantibus. Sed violentia ventorum nihil infestius, statis anni temporibus flatuum impetum, horas viginti quatuor eundem continuant, & quacumque turbinem egerint, integras deuastant regiones. Quare vnâ tantum ædes assurgunt contignatione; nobili tamen, vt apud nos aularum, & conclauium ordine, numeroque digestæ; ac licet nec fornicibus arcuatæ, nec parietibus è saxo, aut latere; ob crebros illic, & validissimos terræ motus, sed simplici ex ligno constent; sunt ad aspectum pulcherrimæ, commodissimæ ad vsum. Prima earum molimina trabes nectunt ingentes, apud nobiles ex cedro; quæ arbor illic enormi crassitie, ex montibus cæditur; parietes tabulis, è cedro pariter, siue alia arbore, æuum ferente compinguntur. Sed illinuntur vtrimque gummitione splendidissimi candoris quàm nec humor nec aquæ diluunt. Scamnis propterea, & sedibus carent, quòd vel talis suis soliti sint, vel humi insidere, tibiis Saracænorum more decussatis, idcirco pauimenta storeæ vestiunt subtilibus intextæ paleis, sed in domibus virorum principum adhibentur multo serico, & argento, eleganti opere belluata.

2
Iaponum
forma &
mores.

2. Iam verò incolarum oliuarius color; statura infra mediocrem; si quibus altior, prærogatiuam formæ nobilis, ij ferunt; oris species ab nostra multum dissimilis: ex quo fit, vt nostri simulare partiam non possint, ad proseriptionum capitalium acerbiteriam deuicandam. Mox enim vt comparuerint, peregrinitatis arguuntur. Angusti oculi, nasus parum extans,

extans, & depressum narium acumen. Tota facies, eminentia partium tam leui, vt à fronte ad mentum tantum non plana sit, nec barbam nisi serò, & auarè mittit. Nec abest propius ab nostra, illorum viuendi ratio, & vsus, in quo mirum quantum sibi placent, ac præ se alios mortales pro stolidis habent. Funeris apud illos color albus; Niger festus, & hilaris: Laudant buxos dentes, & caput depile, mox vt capillum viderint fruticantem reuellunt, dempto floeculo quem ad frontem plebeij; nobiles alunt in occipitio; cum si quis tetigerit pro summo probro id vindicant, vtque hanc ostentent elegantiam lepidam, pluat, caleat, ningat, aperto serè incedunt capite. Salutationes maximè insignes, detractus pedi calceus exhibet; sed suus cuique Dominus sublati in caput manibus, & curuo in terram toto corpore salatur. In equum à dextra idcirco inscendunt, quòd absurdum putent tam claro in munere, sinistro pedi insistere. Egrotos nisi erudis non pascunt; nempe vt ab natura edita sunt, aptiora esse ad restituendam naturam laborantem. Ouilla, bubula, gallinaria, & istiusmodi cicurum carnes, perindè illis sunt, vt nobis equinæ, & caninæ. Vix nisi ferinam apponunt, quam ingenti, & facili captura, sagittis, & floppis venantur. Nusquam alibi magnificentia quàm in conuiujs magis luxuriat; certant eorum apparatu inuicem vincere, sua cuique mensa seorsum ponitur, palmis haud plus duobus alta, quòd humi discumbant. Mappas verò quaslibet dedignantur, mensis addere nihil possint mappæ, tametsi quod pretiosissimæ vtpotè confert is ex ligno longe pretiosiori, & pulcherrimo encausti, aurique emblemate tessellatis. Cibos ori admovent etiam minutis baccillis duobus exilibus, palmi paulò plus, vnus; quos fuscina instar habilitate mira inter digitos mouent. Sectores quoque habent escarios, velut in Europa, ephebos à poculis, turbamque famulorum qui omnes doctè & venustè ministeria sua conuiujs exhibent. Ipsi cibi, quotidiani; etiam principum victorum inferuntur mensis ingeniosè exornati, figuratum vario schemate, plumatilibus cristis, & floribus, at sexcentis ex auro, & serico pigmentis; nec defunt celebrioribus eorum epulis symphoniarum, & saltationes, cæteræque animis oblectandis oculorum & aurium voluptates. Nec pani triticum, nec oleam oliuo, nec vino Iapones vitem serunt, nisi locis perpaucis, panem oriza; oleum vel piscium adeps, vel herbarum trita, pressaque semina; potum icidem oriza vulgo suppeditant, nec nisi calidum, aut saltem tepidum, anno toto bibunt. Sed famoso Cia, nobilium pocula gloriantur, quod ex herba eiusdem nominis simplici aquâ decoquitur, & vigorem stomacho multum subdit: tanti verò fit, vt nisi vasis ingentis pretij, nec coquatur, neque forbeat. Vasis pretium metitur sua antiquitas, si ab sæculis durarint ollæ, tripodes, scutellæ, digna sunt thesauris etiam regijs, tametsi figlina, & æruginè semel, emunturque imensis pecunijs, vt in iis Cia honorificè potetur. Quæ cum nobis apud illos videntur absurda, exprobrant vicissim punctum lapidis adaman-

tem, aut vnionum inutile par, integris patrimoniis à nobis emi, cum præter antiquitatis titulum ea vasa hauriendo Cia vsum nobilem præbeant. Certè Rex Bungi P. Valignano, eiusmodi vasculum, ostendit quatuordecim millibus ducatorum à se emptum, quod xui omnis memoriam excederet; & fuit aliud Meaci quod æstimabatur triginta millibus. Vestes quod attinet, omnes sunt talares, truncis ad cubitum manicis, & nudo brachio; vestium sinus, cum domo prodeunt, non vno modo ad zonam suspendunt. Vix nisi sericis quisquam induitur, quorum & ab se, & ab Sinensibus magna copia abundant; nec sunt vnquam vestes etiam senum, & grauium vnus coloris, qui fusco simplici maturitatem redoleat; sed rubro cæruleo, croceo segmentata, & intextis omnium colorum strobis elegantes; estque apud illos constanti more vsitatura vt bis die quotannis fixo, illas mutent, ac prout anni tempestas tulerit, hybernis omnes aut æstiuis induti, velut ex composito prodeant; dies porro omissis hebdomadis, ex Luna tantummodò computant, quemque nos mensis exempli gratia secundi decimum; Lunæ secundæ decimum ij dicunt, annum enim totum in Lunas duodecim partiuntur.

3
Iaponum ad
litteras, &
anima inge-
nium.

3. Dotes ab natura Iaponiis inditas, & morum virtutes ne tacitus sileam, viuaci primùm esse ingenio, & acuto, si qui vsquam hominum, fatentur vniuersi; ac licet omnibus arma potius quàm literæ cordi sint, præter illos quos templis destinant; sed vbi animum ad literas applicant, facilitate ingenij, & tenacitate memoriæ excellunt. Vnus eorum sermo, & scriptio comprehendi nisi mente capacissima non possunt. Sermo quidem esto, tota Iaponia vnus sit, sed multorum instar, personis & rebus accommodandus est; alia est domestica dictio, alia concinnè loquentis, alia nobilis, mercatoris, plebeij, fœminarum; in sacris verò, & regni negotiis tractandis longissimè diuersa; forètque ineptum, verba, & sententias adhibere, quæ personæ, argumento, & occasione minus propriè conuenirent. Scribendi ratio, literis non constat, ex vno alphabeto in voces diuersas variè commissis. Sed vnaquæquæ res vno tantum peculiari sibi exprimitur caractere, quo exprimi alia non potest; ij autem characteres tot constant rectis, curuis, implexis & in notam vnã coalescentibus ex lineis, vt vel paucos animo memoria tenere, tam multiplici, & enormi specie impressos pro miraculo sit; censentur ij tamen ad multa millia. Hanc scribendi artem Combodascum quendam, insignem doctrinis Bonzium, ex Sinis aiunt in Iaponiam inuexisse; maiorem homine creditum, & spiritum potius, vel ab cælo, vel ab inferis extitisse; si tamen hominem, etiamnum in viuis hunc esse; cum enim se olim viuum spelunca condere decreuisset, muro duplici obturandam curasse, & varicinatum euoluto cursu decem millium annorum, Mirozum nescio quem, regna illa nouis scientiis, & religionibus turbaturum, se verò tunc demum suo illo ex cauo proditum, eique q̄stiturum. Dormire interea sublatis in cælum manibus
longum

longum somnum putant. Aedificatum ad eius cauernam (in Coialucis ab urbe Sacais tredecim) templum ingens illius nomini opere regio; & cœnobium Bonziorum, omnes ferè colunt Iaponum Prouinciæ, quæ Anno 1560. lucernarum ibidem ad quatuor millia alebant, beatū verò si cui datum sit dentes suos propè illā specū sepelire, id certo sibi persuadēt fat esse, vt in Combodafci Paradisum nullo negotio tollatur, Scriptio- nis verò lineam à læua in dextram vt Græci & Latini, Iapones non du- cunt; nec è contrario vt Arabes, & Hebræi; sed à summo ad inum descendunt, naturæ imitatione quæ ab nobilissimo vertice hominem ad imos pedes finxit, quo argumento miranti Xauerio formam illam scribendi Paulus à S. Fide satisfecit. Iam tot caracterum absque nume- ro multitudo vt ex parte aliqua condiscatur, traduntur docendi Bonziis pueri, qui secum illos à teneris ad vsque annum quartum & decimum in cœnobis alunt. Hinc solemnī die, atque pompa, magno concursu agnatorum, à Præposito Bonziorum ense accinguntur, & inaugurantur militia nobili; traductique in paternas domos tyrocinium armorum ponunt, in quibus, vt sunt animo ingenti, & membris habiles, magnam statim peritiam assequuntur, siue acinace, & canteriata catapulta; siue hastilibus, & acu pugnandum; atque hoc armorum nobilium factu adeo ipsi timent, vt ne discubitori quidem ense plane abiecto discin- gantur, sed noctu ad manum in cervicali depositum habeant. Illud de- nique inter illos iactatur, haud nasci nobilem vt in lecto degener obeat, bestię in morem ignauè porrectus; sed in acie pugnando forti- ter occumbat. Quæ mihi ampulla dicti arrogantis, generosius aliud P. Melchioris Nugnelij refricat; nempe homines de Societate quos in Orientem ad conuersiones animarum Europa transmittit, si minus vi- les, certè infortunatos mori, cum in lectulis moriuntur; quòd tam in- finita tot inter infesta maria, & terras iactatio; tot, inter barbaros ærumnosi labores, non satis decore nisi martyrio clauderentur. Quibus verbis dolebat se tanto munere priuari. Sed de Iaponiis absoluamus, quorum opes carissimæ, arma; tum plurima, tum eximie temperationis, & gemmis atque magnifica. Lege autem inuolabili obseruant, vt si quis contactu raserit vel obiter ensem nobilis, pedem retro mox ferat, & prehensum quod incautè attigit ferrum, honoris gratia suo capiti imponat. Et si vero toti militares, haud tamen ad arma ex leui præcipi- tes, neque ensem distingunt nisi certi perire, aut perdere. Honoris sensu exquisito, & tenero, nulla æquè natio tangitur, cumque sint eius appetentissimi, omnes quoque inuicem obseruant, & colunt; nec est adeo Irus, & mendicus quem ausit etiam vir princeps, factio, dictōve humili, aut superbo aspectu lædere; certò alioqui eam iniuriam vindi- cta luiturus. Nobilitas verò apud illos est tanti, tantòque ambitu sincera feruatur, vt nec Cræso plebeio, nobilium quisquam, deformissimam filiarum vllis conditionibus dare vxorem sustineat, ne splendorem auri sanguinis, populaci obscurer. Vt autem animi celsitudo, & decori cuius-

dam ubique splendor, præcipuè nobiles exornat, difficilè dictu est quantum in hoc genere populis omnibus antecellant: qualiscumque illos, quantumvis subita, & funesta calamitas presserit; probro ducunt voce vili tristi sensum eius, aut vultu præferre; ac licet mœrore diuelli sibi vitalia sentiant; frontis sereno illum dissimulant, & alacriores solito videri satagunt; ne in famulos quidem indignantur, aut impatienter commouentur, vocem altiùs non attollunt, in iuramenta, & execrationibus odere, ne agi perturbatione censeantur: filium parens morte damnaturus ea oris sedati specie, maiestate verborum, & tranquillitate id aget, tam placida, vt si sacrum perageret non parricidium: suspicatus se ab inimico ad necem quæri; exinde procedet incomitator, magnanimum ratus suo vnus ferro confidere, & illum metus omnis contemptu, & audacia vincere, mori denique tam leue iis est, vt in domesticis casibus etiam pueri, vltro sibi ventrem secare non timeant (quæ mors nobilium est;) idque gratiæ loco petant extremo supplicio addicti, ne ferro carnificis vel tactu fœdentur. Excellitatem hanc stoicam consequitur tolerantia paupertatis, cum incredibili animi æquitate, cõque propensior quòd illic paupertas nobilibus haudquaquam pudori est; sed diuites, inopes fuerint, iisdem semper honoribus coluntur. Hinc ad faciendas rei domesticæ lacunas, nobilium nemo, ad commercia se demittet, fameque priùs interibit, quàm ditari cum aliqua nobilitatis nota velit; multò minùs descendet ad captanda lucra ex foliorum, & alex ludo. Quoad furta verò, tantæ sunt illic detestationi, vt scribat Xaverius nusquam se tam rara vidisse, quippè tametsi leuissima, capite plectuntur; & grassatores proscripio publica, priuato cuiilibet addicit necandus, fitque illorum frequens tanquam infestantium regiones ferarum venatio. Postremò, sint sanè vitia Iaponum, & multa, & horrenda, vt est crudelitas, etiam in propinquos, inhumanitas in ægrotos, simulandi ambitio tam nequam, vt conuitio tribuant, si cordis vnus homines nuncupentur; proditones quacumque vis deficit; omnium verò execrabilis nefandæ libidines, pueros, senes, feminas, sacerdotes, omnem gradum, ætatem, sexum, pari scelere peruagatæ; Sed aduertit vir sanctus, vbi quid dissentaneum rationi perspexerint, facilè ab eo auerti. Quod autem per se id non intelligant, culpam hanc esse Bonziorum, qui docent primos Iaponum Deos & tales vixisse; & ipsi tales viuunt, cæcumque populum falsitate doctrinæ, & probro detestabilis, exempli in exitium agunt.

4
Iaponum gubernatio civilis, & sacra.

4. Iaponiam reges antiquitùs habuerunt; Micoti vocabantur, quod Altos, & Sublimes sonat; eorum duodecim hodieque singulari coluntur veneratione, Camidum nomine, credunturque ab sole, legitima serie propagati. Sacrificatur iis tanquam penatibus odorum suffitu, prostrato ante illorum statuas corpore. Luna vero Augusti quinta & decima, solenni ritu atque apparatu supplicatio annua iis instituitur; circumferuntur

runtur eorum imagines, necnon vxorum, & concubinarum, superbis in ferculis succollantibus ad quadraginta hominibus; subsequente populo, nobilitate, atque ipso rege, sumptuosissimo vestium, armorumque & elegantissimo ornatu. Adfunt & voces musicorum, & instrumentorum soni, & conditis spatiis luctus & comploratio populi totius, reginæ, Camidis vxori condolentis, quod spectare cogatur, inquit, eius concubinam, riualem suam post illum proximè sequentem. Per Camidum nomina, Tengimi maximè (qui primus eorum extitit) iusiurandum iuratur sanctissimum omnium; eorum picturis signa militaria consecrantur, ipsæque interdum priuatorum vestes ex peculiari erga eos affectu. Ex Camidum vena, traductos Reges Iaponiæ ferunt, quorum primus sexcentis ante Christum annis imperauit. Successere vndecim supra centum, omnes stirpe eadem decursu annorum prognati. Regium nunc nomen Teius, aut Voous, quæ Imperatorem significant; vel etiam Dairus, ab aula scilicet, quæ hanc item habet appellationem: huius custodiæ, armisque imperij vniuersi Xongunus præerat, quem alij Cubum (lingua nostra Ducem supremum dixerimus) adiunctaque honoris gratia, Samæ, seu Domini voce, Cubosamam vocarunt. Hic annis ab hinc retro trecentis Dairum nactus ignauum, & fœminam, luxuque infami dissolutum, qua eius pudore, qua suo ambitu, imperio expulit. Ex eo nihilominus, nihil nisi Meacum, & pauca circum regna tulit; aliorum Præfecti, suum quisque sibi quod gubernabat asseruit. Hinc prima imperij labes, quam æternarunt tot inter regulos perpetua prælia, committente illos inter se seu inuidia, seu cupiditate, tam crebra victi, & victoris, partorum, & amissorum alternatione, vt ludi coronis inter eos putasses, donec ad vltimum Nobunanga rex Tensæ, hoc est Meaci, & confinium regnorum, seculo proximè elapso magnis animis Cubum in bello fregit, eiusque deinceps hæredes; vsusque felicitate victoriæ dissipatum imperium, sub suo vnus Imperatoris Sceptro, totum ferè collegit. Suis tamen Vooum, seu Dairum honos constanter manet, ex antiquo ductus Camidum sanguine, ac si minus supremam ditionem, supremos tamen honores retinet, prærogatiua dignitatum iura, & titulos diuidit, prouehitque ad gradus, & nobilitatem, quod ei magnam auctoritatem, legatos, & munera imperio toto conciliat, sunt enim Iapones famorum huiusmodi, & titulorum curiosissimi, habetur porò tam facer, & sanctus, vt si vel pedem humi posuerit, execratus credatur, & dignitate cassus, dedecorata nimirum origine quam traduxerat à Sole, qui per stellas errantes decurrens, nisi radiis, & beneficiis terras nunquam attingit. Sedet ergo in folio semper, nec ab latere altero acinacem; arcum & pharetram ab altero deponit. Nobilium manibus intra regiam portatur, foris illum sui maiestas prohibet, & nisi perrarò in publicum non prodit. Extra hanc duplicem Dairi, & Cubi dignitatem, tertia Zazzi est, sacrorum curam gerens, de qua suo loco. Nunc de Iaponum religionibus, fabulis, libris sacris, ritibus, & sacrificiis,

sacrificiis,

sacrificiis, infinitum sit scribere. Sectæ in iis sunt ad duodecim, planè ab se diuersæ. Hæc Solem, & Lunam; alia bestias aliquas, interque has lupum; Camidas quædam, & Fotochas colit; illos regni semideos, istos ex Sinis peregrinos. Magna pars, athei, absque Deo viuunt. Dæmones alij, tetra qua illum depingimus specie adorant, quibusdam immortalis est animus, præmiorum post vitam, & pœnarum capax. Nonnullos habet delirium transmigraturæ in corpora animæ, pro vitæ merito belluina, plebeia, aut regia. E contrario sunt qui recidere illam in nihilum volunt, vt prius nihilum fuerat, quàm in vitam mortalem subiret. Sed hæc quia flocci refert cognoscere, vel indicasse plus factis sit.

§
Iaponū Dii,
& sacra, ve-
rorum ini-
mica.

Omitti non debet, cacodæmonis mira fraus, nouo illo in orbe, de Christi Ecclesia histrioniam facientis; assimilatur illam schemate portentoso, versis in fabulas mysteriis, in superstitiones Sacramentis, ceremoniis in ritus sacrilegos, vt si quando se Christi notitia illò penetraret, discerni sacrum à profano; à verò mendacium non posset. Triadem in primis tricipiti statua quandam fingunt, manibus quadraginta eodem ex trunco extantibus, quæ potestatem notant agendi exterius, vt tres personas naturæ vnius designat statua. Denix vocabulo hoc monstrum nominant, & interpretantur eorum philosophi tria capita, Solè, Lunam, & elementa: corpus verò materiam primigeniam, quæ velut manibus elementarium, & cœlestium qualitatum sese in omnia transmutat. Messiam quoque suum Xacam vocant, hoc est principij expertem; matre quidem regina, & vxore, sed absque marito genitum, cui proinde in somnis præmonstratus est hic partus, ne matrem abiiceret tanquam adulteram, filium veluti spurium. Addunt extra cunas exilisse infantem, erectumque in pedes, septem passus ad Orientem confecisse, ortosque ex singulis quæ vestigium fixerat septem flores. Inde cum sublatum digitorum esset osculatus, professum se cœli, & terræ Monarcham. Adulterum verò in eremo Siani vitam redimendis hominibus diu solitariam, pœnisque asperimam egisse, vt suis meritis innocentiam præstaret sceleratis, inuocantibus salutem. Post è solitudine progressum populos docuisse, congregasse discipulos, & sequaces, grandia scripsisse volumina, quæ vocant sochechia, de reconditis sapientiæ arcanis, quorum pars potissima vertitur, in probatione huius effati mirabilis; præter nasci, & mori; fieri & destitui, nihil præterea vsquam esse; de nihilo atque in nihilum omnia redire. Estque videlicet hoc vnum de maximis Euangelij quòd Xaca intulit arcanum; cœlo missum iactatur, & Dei dictatum; eo pulpita templorum; eo exedre sonant academiarum; implentur, ac tu-ment lucubrationes de Theologia Iaponum innumerabiles, in quas iam rerum indiuiduarum ab iis relata leguntur, millia quinque & viginti, & scholæ huiusce Bonziji, vix concionantur ad populum; præterquam de nihilo. Præstant hoc densatis tot rationibus, inductionibus, modisque tam efficacibus, vt dementati auditores, elatis interdum vocibus manibusque,

manibusque, Nihilum, nihilum, simul omnes conclament. Functus præterea idem. Xaca legislatoris officio, testamenti sui reliquit tabulas, præceptorum decalogo constantes; horum quinque scripto; verbo quinque alia tradidit, sed hæc adeò fœda, & turpia, vt nefas sit cartæ committere. Illis autem homicidium prohibetur; alieni vsurpatio; adulterium; mendacium; mœror in rebus extra remedium positus. Tandem annos bis mille cum vixisset Xaca, viuere desiit, & luctu anniuersario mors eius perpetuo colitur, vt apud nos Christi patientis; sed stulta fabula hunc eius obitum adornant, nimirum vndique terrarum ex quouis animantium genere, morienti duo adstitisse, fele vno, & serpente exceptis, quibus sopor tam altus obreperat, vt magno vocantis præconio expergefæcti non fuerint, & hunc bestiarum tam communem concursum, præmij loco idcirco factum, quod Xaca octuagesimies bestia natus esset, priusquam homo nasceretur. Verum extra fabulam res habet, fuisse Xacam egymnosophistis clarissimi nominis, natum patre Deli, Indiæ intra Gangem rege; cognomento Xacam, & Buddam, quod Sapientem, & Literatum significat. Floruisse anno ante Christum millesimo; nunquam in Iaponia conspectum: sed missos ad illum à Sinarum Rege, anno Christi quinto, & sexagesimo legatos, qui pro excellenti quo erant ingenio, illius doctrinam condiscerent, & ad se referrent; inde illam ex Sinis primitus in Coraïum, post in Iaponiam latius se fudit. Duarum auctorem sectarum extitisse, quæ sunt principes cæterarum: alteram eorum qui solitarij capita mille septingenta contemplantur, quorum ad vltimum cum speculando peruenirent, nihil eis præterea quod discant superest, & à Zazzo ac Tundis (de quibus postmodum) inaugurantur doctorum insignibus: alteram scholarum quarum alumni de rerum natura disputant, & scribunt arbitrariis notis, & hieroglyphico caractere, ne à populo capiuntur. Prædicant etiam publicè, sed alia omnia ab iis quæ sentiunt ad emungendam enim stipem, & frænandum vulgi sub magistratu licentiam, Deos asserunt esse, & spiritus, & aliam ab hac nostra vitam; inferos & beatitatem; vitia & virtutes, quorum scelerati nihil non pronugis, & fabulis habent; nihili enim sui doctrina imbuti, nihilum vnum credunt. Præter Xacam aliam adorant vetustiore illi Deum, cuius Amida nomen priore syllaba sanctos omnes signat; secunda sanctas; tertia omnes bibliothecas. Conditorem hunc dicunt sedium beatarum, seu paradisi, milliarium ab terra millionibus seiuncti triginta millibus: itaque animas, quamlibet valida & penna & halitu contendunt, nisi triennio minimè illuc peruenire, at enim sedes beatorum nec vnas habent, nec vnos inferos; summ quisque viginti, quos colunt dij, peculiarem habet paradysum, suosque inferos, in fundo maris, in aëre, in lunæ concauo, in sole & alibi, quæ loca vt cuique singula perplacent, ita Deo paradysum eius daturo, instantiàs supplicat, absque vlla tamen dubitatione, Doctorum æquè vt rudium magna

Xacæ disciplina tenet, animam, & futuri promissa quibus Bonzij quæstâ captant, in nihilum tandem recidere; vnde colluies turpitudinum omnium immanis, & vita quadripedum, mortem nimirum expectans iis consimilem. Hac animi persuasione, prodigiosum nihilominus tot fana, Amido, Xacæ Camidibus, Foræ his, ab iis sacrari, vt quibusdam in vrbibus, ciuium ædes numero suo æquent: arte magnificentia, supellectili superent: colossis ex ære, in medio erectis, & lucernis ex auro fulgentibus: regum videlicet quotquot in Iaponia fuerunt Deum suum nemo non templo augere voluit, verùm ad sui memoriam potius in feros nepotes gloriosam, quàm ad simulachri venerationem. Sed longè dementior famam in populos vltro neo suimet sacrificio emerentium, furor & rabies. Suntque ij tam portentoso numero, vt tria interdum & quatuor millia naues simul conscendant, ligatoque ad collum faxo, gratulante ad littus populo, pertusis nauibus dum sensim merguntur, idolo suo alacres, decantent, rogentque ex eo naufragio, in eius deuehi paradisum, quem putant in imo latere oceano: alij cauernis montium inclusi iusso sibi exitu obstrui, fame voluntaria perire deligunt, omnium habentur fortunatissimi, quos per se cacodæmon ad præcipitium deducit: in rupis altissimæ verticem adrepunt, inde Deum suum magnis vocibus inelamant, vt se inter brachia excipiat cadentes; adest sulphurario è cauo dæmon, luce formæque aspectabilem se sistit; in eum miseri se saltu proiciunt, & in vallem horrendam præcipientes ad subiecta saxa conteruntur, suntque dæmonis in Iaponia martyres. Cruce verò se, sed obliqua signare, qualis S. Andrea pingitur, incertum vnde acceperint, deprecatoriis globulis pronior coniectura, quos centum octoginta filo vno contextos gerunt, & ad singulos preculam recitant, verbis, & significatu nemini perceptam eique recitationi peccatorum attribuunt veniam, quæ pari capitum cum iis globulis censenda numero arbitrantur. Datur etiam, vt apud nos virginis salutandæ, sic apud eos precandi signum certis diei horis; ad hoc passim de genibus manibusque sublatis, Deum quisque suum orant, & adorant. Sunt peregrinantes ad loca sacra; & pœnarum & culpæ condonationes, ex præscripto quotannis ea visentibus. Est illud etiam Confessionis Generalis tribunal horribile, reo in lancem imposito subiectæ voragini imminentem. Sunt supplicantium agmina, magnis ordinibus, deorum simulacra inauratis ferculis circumuectantium, suus est item Reliquiis honor. Meaci præsertim Xacæ denti maximus defertur; cælum aut pluuium, aut serenū optent, putant dente illo extra fanum prolato, se id impetrare. Datur suus quoque per annum festis locus, mortualibus inter alios quæ lunæ septimæ quarto, & decimo obeuntur, cum enim triennio animæ egeant vt in Paradisum deueniant omnium maximum, fractæ labore itineris, ter humi confidunt vires recepturæ, quare illo die cœna illis ponitur à propinquis lauta, & magnifica; exitur iis obuiam extra vrbes sub noctem, vt excipiantur, exceptæ inuitentur, domum deducantur.

cantur, ac ne quâ per tenebras exerrent, vel offendant, ignibus vici omnes, & facibus collucent. Mensam ijs domi ponunt, discumbere somniant, & flatu, ciborum substantiam ducere, illâ refici, & vires resumere. Exacto die cursatur domo omni, lapidatione, fustuario, magno strepitu pelluntur forâs, ne quas forte ignavia ab integrando itinere auerfas, paradisi faciat contemptrices.

6. Hâc Dæmonis synagoga deorat anima, nisi, vt de formi conuenientia Christi Ecclesiam imitatur, ita suo etiâ Clero, Dignitatibus, & Ordinum gradibus, ex vno aptis Hierarchiæ capite fulciretur. Igitur Meaci, vrbe imperij principe, sedet quem dicebamus Zazzus, & summum velut Pontificatum gerit. Penes illum est rerum summa, quæ animum spectauit, ritus instituit; Imperatores quos libuit inter Deos refert; illosque honoribus Camidum impertit. Sectas probat, quas multas & sibi inuicem magnopere aduersantes librorum Xachæ obscuritas peperit. Denique Fuinos & Tundos consecrat, veluti dixeris Patriarchas, & Præsules, à quibus deinde creantur Sacerdotes, & potestatem accipiunt sacrificandi odoribus, meritaque Xachæ, & Amidæ, in vitorum bonum, & sanctorum quietem conferendi. Præter hos sacrorum ministros sunt Bonziz, varias professi religiosæ formæ familias cineritias, nigras, solitarias, cœnobiticæ, propè numero infiniti. Sunt quoque Moniales, quas Bicones appellant, venificæ plurimum & incantatrices; quæ foris virgines præferunt Bonziis ad nutum turpissimè, ac flagitiosissimè seruiunt, ab his omnem Iaponiam prodiit secleratum inuentum ponendi vteri, & partûs abigendi, fere illic fœminis vulgare. De cœnobiis, ritibus, sectis, Theologia Bonziorum, quæ ab testibus didici, & oculatis, & diuturnis, ingens volumen confecerint, esto, curiosis forsitan placiturum; sed parum vtile; quin imo vercor, ne in iis quoque sim nimis, quæ vetat Historia sileri, adeo sunt detestabilia, radunt omnes capillum, & barbam, cœlibes agunt, carne, piscæque recenti abstinent, in Lunæ ac Solis exortu, statisque per diem articulis campanæ sono congregantur, cantant alternis choris, & versibus Xacho quædam deliria. Cæterùm natio, totâ Iaponiâ facinorosior, & contaminatior nulla est, vt qui præter alia fautores sint nefandæ libidinis. Dum enim (scribit Xauerius) inuehente me pro concionibus in tantum nefas, moueri se horrore illius populus indicat, nictando ipsi, & oculis dicta eludendo me rident, & abeunt; nec possum satis demirari, hoc hominum genus in omni vita publicè tam flagitiosum, tantam nihilo scœcius habere apud omnes, etiam ipsos Reges venerationem huius tamen rei triplex videtur causa. Primum quod familiæ regiæ cum in Iaponia sint tam multæ, & ex multis quisque vxoribus tot suscipiant liberos, non possunt omnes in sæculo paternis opibus dignitatem tueri, est enim tenuis regionum illarum copia; ob id facillè inducuntur vt Bonziorum sectentur institutum, inter quos à puero educantur illis ergo honorem, nobilitas sanguinis non ægrè conciliat; Deinde cultum suo-

6
Clerus idolol. Iaponica.

rum deorum, & exterius illud rituum factorum choragium ea procurant maiestate, ut eius admiratione spectatorem populum incantent. Postremo salutis, quam sibi vulgus effingit ratio, venerabiles Bonzios illi facit, nihil ipsi fortius auditoribus suadent, ut ea quae dixi Xachae quinque praecipua facultatem humanam transcendere. Ergo cui lubet, ut lubet vivere, postque omnes laxatas cupiditatibus habenas, saluus esse, subducatur cum Bonziis suorum scelerum nomina, eaque datis muneribus, & legatis pecuniis adaequet, Bonzium vero Xachae merita iis reponant, suo enim illa arbitrato dispensant, & penes illos est eximere inferis quos volunt, & in beatorum sedibus locare; vendunt item de cartis vestes, rudiaro penicillo gestis deorum cuiuspiam depicta. Has qui moritur indutus, beatus scilicet, & aeternum felix! venalem pariter innocentiam habent suam, & merita, & quaesitas multorum annorum spatio virtutes. Sed horum omnium saluam semper sibi possessione, & integram, ut qui summam illorum eandem volentibus emere semper tradant. Denique syngraphis fiduciariis usuras decunces argenti quod hic acceperint, creditoribus, statim a morte soluendas promittunt; iisque syngraphis praebet populus fidem sic indubitatae ut cum iis laeti moriantur, easque illuc in alia vita representandas secum ferant. Omnis pauperum infelicitas est, ut quibus desit quo ipsi cum Bonziis de peccatorum suorum nominibus transigant. Sed omnium infelicissima, miserrimaque sunt foeminae, cuiuscunque sint dignitatis. Ingeniosi quaestuum emunctores, extra spem salutis esse illas docent, quod sordes earum quaedam sint, omnibus virorum criminibus foediores, nec ullus Deorum sustineat in Paradisum suum illas admittere, nisi grandi argenti pondere a Bonziis id promerita, quod sane faciunt tam profuse, ut angusto in regno, cuiusmodi apud nos parva prouincia, Bonziorum andrones ad octingentos numerentur. Postremo, huic mimo Diabolico ne quid desit, militarem habent ordinem religiosorum, sub vno Camidum Cucabao. In eo triginta millia censentur virorum fortium. Castimoniam ostentant adeo caelibem, ut nefas sit ulli foeminarum, in vrbes eorum ditioris vel pedem inferre.

Hoc se monstro iactabat daemone ad traducendam Christi Ecclesiam imitatione ridicula compacto, quo tempore illuc Indorum Apostolus, Angelorum regina duce ac praeside aduenit, cui propterea, & quod eius Assumptae sacro die applicuisset ad portum Iaponiae, iure debentur primitiae spiritus, quas in pignus maiorum progressuum Saxumana in aula statim legit.

7
Xauerium
de Christi
fide audit
frequenti
aula Rex
Saxumae.

7. Distabat Cangoximam sex leucas Rex Saxumae. Hunc cliens nobilis Paulus a sancta fide, debiti honoris officio functurus mox adiit; excepit virum Rex mira comitate, & obseruantia; sciscitatus est quam curiosè, tam benignè, de tractu Indiarum prorsus Iaponibus ignoto, de nationum moribus quas habent Iapones pro rudibus, & incultis; praeter omnibus vero de Lusitanorum in bello virtute, ac robore de quibus cum

cum Regi plenius, fecisset fatis; vltro sermo incurrit, in cultus varios factorum, quibus India utebatur, sed maximè in Christianismum eo nuper ex Europa inductum, de quo Paulus sublimi sanctitatis illius commendatione mysteriorum & auctoritatis, partem orbis maximam obtinentis verba fecit; vidensque iucundè ab rege audiri, ac probari, iussit sibi proferri Deiparæ iconem, filium infantem inter brachia sustinentis, opus doctæ manus, quod ei Xaverius eo consilio dederat, vt si qua fauisset occasio id Regi ostenderet, fuitque planè diuinæ bonitatis, vt eius aspectu Rex pietatis sensus, ac reuerentiæ magnos conciperet: acciuit quotquot in aula tunc erant nobiles, & cum iis Virginem flexis genibus adoravit, voluit etiam Regina ostendi quæ suis pariter cum principibus fœminis, & honorariis puellis, venerationem illi prostrata exhibuit, multa ex Paulo, super ea Virgine rogitans & super puero, qui vnde? cur tanti apud Christianos nominis & honoris. Ad quæ Paulus breui ab natali ad ascensionem enarratione, vitam Christi pertextens, incredibili admiratione affectit attonitas, Reginam præfertim, quæ paucis diebus Paulo Cangoximam reuerso, mandauit per nobilem fore sibi rem valdè gratam, si eius picturæ apographum ab eo acciperet. Sed qui hoc duceret pictorem reperire illic non licuit. Ergo illa saltem, perferri ad se compendio petiit religionis Christianæ suprema capita quod Paulus quamprimùm præstitit. Hæc dum Saxoniæ in aula geruntur, multi quotidie Pauli domum nouæ legis, nouæ imaginis, nouorum ex Europa Bonziorum confluere, sunt enim Iapones cupidissimi nouarum rerum & de futura post hanc vita inter se assidue disputant, committente illos multitudine sectarum pugnantium quibus distrahantur. Suspiciere itaque vehementer, idque ante omnia mirari, homines iis præditos dotibus, sprete patria, & domo, milliarium viginti millia per quicquid vsquam est terribile, ac durum, emensos venisse ad pandendam solùm Iaponiis salutem veram: inde circumspicere illos attentius, inquirere de instituto, & conditionibus ipsorum, & acutè videre, cultu licet & habitu viles, haudquaquam ad opes & honores quibus Bonziji inhiant, nauigasse, cum essent ab iis alienissimi. Tandè igitur magis desiderio ardere intelligendi qua lege, quo more, quibus sacris viuerent Christiani: quæ Paulus Deo plenus, eorum quæ per se nouerat præco egregius, reliquorum interpretis fidus, & diu noctuque docebat adeuntes, nec absque suo saltem, compendio; nam quod peculiariter optarat, vxoris & filia animas à Deo obtinuit, cum agnatorum aliquot numero, quos ab se Christianis imbutos disciplinis, salutari lauacro purgari vidit.

8. Meditabatur hæc inter Xaverius ineundum pro Euangelio certamen, iis se præfidiis, si vnquam aliàs, obarmans quæ ad rem tam arduam ducebat potissima, demissione inquam sui, egestatis suæ optimè conscia, per se bono cuius inuitis; sed longe imparis, reuincendæ errorum tam variæ, & inueteratæ falsitati; manifestandæ ignorantia sapientium

8
Præparatio
Xaverij ad
prædic. Iap
poniis.

tium Bonziorum; traducendisque palam eorum flagitiis, & ex illa patriorum Deorum ad eam longæna adoratione transferendis ad Dei unius crucifixi amorem, metumque populis, haudquaquam agrestibus, sed natura superbis, vita sceleratis, superstitioni? doctorum suorum æternis contentionibus sancita, velut oraculo addictis. Quanquã enim quod crebrò suis literis memorat, Iapones sciret, præ aliis infidelibus acutos sagaces, ad verum, bonumque dociles, sed præcipiebat animo, conni-furos tumultu, & armis omnibus inferos ne suo capiti præscripta tot sæculis diriperentur octo & sexaginta diademata, & spoliaretur gentis feruitute, quæ quantò veri capacior, tantò Dei maiori dedecore, fraude exitiabili obstricta tenebatur. Quid non erant moturi tot exercitus Bonziorum apud Reges gratiosissimi, & apud populum vetendi, ad propugnationem legis à maioribus acceptæ? Et quid è si sola argumentorum vi, res tota ferretur, cum essent rebus quantumvis subtilibus percipiendis idonei, posse de iis sperari victoriam. Sed iis prostratis, vnde impostero auditor eorum mendaciis credulus? vnde promissorum fabuloso- rum emptor? vnde prodigæ illæ quibus interea pinguefcebant stipes, in spem fœnoris post vitam decuncis? quis eos vel flocci fecerit, nedum propè divinitus fatos putaverit? autoritate, dignitate, re, victu destitutos, populo in ludum ob delita sigmenta, in execrationem ob scelera, venire necesse sit, haberique cum iis quos iactabant diis dignos ignibus sempiternis qui sibi arbitrium arrogabant, quos vellent ab iis liberandi. Haud tamen agendi principium nisi ab eorum impugnatione, prudenter fieri valebat, prima erant in Bonzios stringenda vulnera, qui omnem in populum mittebant, ac diffundebant luem: ad hoc illum sibi diffidere penitus oportebat, nihil ex se audere; Deo fretum in quævis pericula mortisque, securum pergere, à quo perinde vt ab artifice, omnis instrumenti efficientia nasceretur. Hac Christi Apostolus excelitate, demissi animi confirmatus, ita suos Goam per literas Cangoxima affabatur. [Quando, inquit, à Bonziorum mendaciis, veritas Christiana; & ab re cœlo sensu tantum abest, quod docent de Deo, & salute; quæ inde nos manent instatationes plusquam credibile ultra verba ituras: hic eò tendimus, & hoc vultu spectamus, vt conditori suo Iaponiam, & Liberatori Christo exhibeamus obsequentem, quare alimur grandi spe adfuturi nobis, in optatum hunc finem eius auxiliij. Populus, quantum conicio, non videtur nobis multum obstiturus, nisi sollicitetur à Bonziis. Cum his verò neque contendemus, nisi claro iure, sed nec metu illorum absistemus ab de- prædicanda magnitudine veri Dei & vera salute, vt qui præterquam Deo visum erit, tollere contra nos digitum non possint, si Deo volente quicquam in nos funestum statuerint, magno nobis lacro futurum sit, eius nempe causa vitam hanc nobis miseram corripere, qua perpetuò morimur; & quam expectamus, votisque poscimus cum Christo beatam inchoari. Fixum animo est, (dolcant & læuiant Bonziji) veritatis lucem palam

palam

palam omnibus ingerere, iubet enim Deus proximorum salutem, esse nobis hac vita cariorem, cui eius imperio decretum nobis ratumque est parere.]

9 Itaque de se, cumque iam aliquos Goa vocare destinaret, qui suscepto instarent operi, docet animi comparisonem quam afferre illos oporteat ad Apostolici muneris, & vocationis magnæ implendam menturam; suæ videlicet inutilitatis, & nihili veram, non simulatam notitiam; interest ad illius laudem, & disciplinam legentium ne partem hanc ipsius spiritus, & philosophiæ hoc loco sileam, quam paucis notæ, tam necessariæ omnibus, magnum aliquid pro Dei gloria tentaturis. [Nullum inquit finem monendi vos faciam, multò absque vlla comparatione plus Deo placere, qui sui ipsius contemptu locuples, suam eius amori vitam, & gloriæ consecrat; quàm qui aliud quoduis aliqui excellens, & multum obsequium, illi defert. Accinctos vos volo ad iter Iaponicum, non exibat alter ab hoc annis, quin vestrum huc multos uocem, commeatu ad hoc humilitatis sanctæ copioso vos munite; impugnet fortiter, & domate, quicquid vobis refractaria natura opponit. Pro modo communicati vobis à Deo luminis altè vos ipsos introspicite, atque cognoscite: crescet hinc vobis fides, spes, caritas, Dei fiducia, & ardor salutis alienæ, nam Dei fiduciam, diffidentia sui parit: ante omnia iuuerit, probè fundata humilitas, quam ubique, sed in Iaponia maxime, opinione omni magis necessariam sentietis. Quare vos oro, spes omnes vestras à Deo suspendite non à vobis, non ab scientiæ, virium, aut aliis quibusuis dotibus. His tuti armis aduersa quælibet animi corporisque, pro Deo adibitis, qui piè humiles confirmat, & erigit, eosque qui minimis in rebus velut in speculo veraci debilitatem agnoscunt suam. Hos decumanis, & desperatissimis casibus, nec suo cum satellitio demones; nec tempestatibus inconsa maria, nec barbarorum crudelitas, aut quiduis aliud læserit.] Huc usque Xaverius, qui hac sui tam vili estimatione, hòc Deo ditior, quò sui egentior noua sibi de cælo auxilia petiit. [Magna me spes tenet, inquiebat, ad futuram mihi in hoc negotio diuinam opem, vt qui meis planè diffusis vicibus, confisionem animi totam reposuerim in Christo, Deipara, & choris nouem mentium Beatarum, ex quibus mihi tutelarem delegi, militantis Ecclesiæ Principem Michaëlem. Nec parcas experto suppeticas ab Iaponiæ totius Archangelo præside, & hos quidem in quotidianas preces nominatim voco, aliosque Iaponiorum custodes Angelos, quibus id muneris à Deo impositum, vt pro salute ipsorum supplicent; nec illos prætereo in cælo beatos qui vt tantam auertant animarum stragem, votis assiduis Dei misericordiam interpellant, meam verò in iis Deo vt par foret commendandis locordiam, & oscitantiam, confido plurimum, suppletum iri, ab Societatis nostræ, assertis iam cælo fratribus: meis ij frigidis, & ignauis desideris, gratiam apud Deum addent.]

10 Sperandis à Deo copiis priuatum adiunxit prædicationis appa-

9

Parænesis
Xaverij ad
missionis Ia-
ponicæ can-
didatos.

10

Donum lin-
tum, guarum Xa-

uerio, sicut
olim Apo-
stolis datum.

tum, magnoque in primis conatu ad linguam Iaponicam applicuit animum, simplicitate puerili voces, significata; sonos, flexusque pulsum vernaculos, syllabarim condiscens, & exorbens molestissima operæ rædia, ærati prouectæ peracerba. Augebat molestiam, incensum studium animarum, coactum interea in modum statuæ vt ait ipsemet, muta, ac surdæ, inter colloquentes versari, & silere. Nam dono linguarum, de quo posthac agetur, etsi ornaretur vbique gentium, at non vsque ad eò ad nutum, vt primo contactu peregrini soli, mox eius sermonem vsurparet. Verum vbi placitum Deo erat, Apostolico illo eum imbuere linguæ extraneæ habitu, ita propriè, cultè, elegantèrque ea vtebatur, vt vel ipsi ad eam stupere indigenæ: sed enim omiſsa huius miraculi expectatione, nihilo segnius eius studio incumberebat, arcana fidei Christianæ, adscito interprete in eam conuersa mandabat memoriæ, illaque progressus in publicum decantabat, quod ab eo Piscaria in ora, Malacæ, & in Molucensibus insulis factum narrauimus. Ad hanc porrò diligentiam magister accedens, & nomenclator Deus, dicendi caracterem eius animo imprimebat, fingebat linguam in natiuos accentus, & sonos, & habebatur eorum popularis quibuscumque ipse loqueretur, cuius tantæ rei argumenta consultò huc distuli, vt qui leger querentem Xauerium se tanquam statuam inter Iaponios initio egisse, tum voces eorum infantili balburie conatum, agnoscat quid ab se secluso prodigio fuerit; dehinc cernens linguas triginta sonantem Indicas planèque diuersas; interdum etiam perceptum ab auditoribus idiomaticum variorum, etsi vnò eodemque sermone ad eos diceret; agnoscat rursus quàm inre, ac verè Summi Pontifices scripserint: *Signa, & prodigia quibus Dominus Apostolorum suorum sermonem, in nascentis Ecclesie exordiis confirmauit, ad illius nouæ sobolis incrementum, in manu etiam serui sui Francisci misericorditer renouasse, subito enim à Deo, diuersarum, & incognitarum gentium linguas, quas non nouerat, edoctus, disertissimè quasi in iisdem terris educatus esset, loquebatur. Et accidebat quandoque, vt cum ad diuersarum nationum populos concionem habentem, vnusquisque eodem tempore Lingua sua in qua natus erat, magnalia loquentem, cum stupore, & ekstasi audiret, eoque miraculo multitudo magna commota, reciperet verbum Dei.* Cuius ad eò rari, nec forte ab ipso Apostolorum æuo, tam amplè cuiquam concessi muneris, volo certam fidem, singularibus firmamentis adstruere, haud tamen aliis, quàm quæ Rotæ Ro. Illustrissimi Cognitores inferuere Epilogo actorum, de referendo in sanctos Xauerio, & ducta partim priuatis ex testibus, qui spectatores miraculi fuerant; partim ex communi, peruagataque Orientem fama. Duobus constat rei huius admirabilitas; locutione expedita, & eleganti, idiomaticum diuersorum quæ nunquam didicerat; & vsu sermonis vnus qui perinde à populis variarum linguarum caperetur, vt si sua cuiusque propria loquentem audiret. Vtriusque de visu & certâ scientia, testes sunt decem, & quatuor in his senex annorum octoginta Manuel Fernandus, testatur vidisse Xauerium

Xauerium in ora Piscaria, & Tevanapatano portu in Choromandelo, dicentem ad populum, eius populi lingua, cum publica admiratione dictionis adeo expedita; quam perdifficilem, & eò tunc recens aduectus, non potuerat didicisse. Cumque dicto in portu multarum nationum externi, concionantem audissent Xauerium, asseruisse vnumquemque non minus ab se intellectum quam si maternam cuiusque linguam vsurpasset. Ipseque qui aderat Manuel sua quoque locutum patriam putauit, & versabatur in omnium ore, quocumque locorum deuenisset, eorum mox vernaculam nosse, cuius prodigij nouitas, multos ad Christum conuertebat. Affirmant hoc ipsum, & alij, iisdem testimoniis adscripti, sed aiunt ex propria verborum nota, venustate sententiarum, & pronuntiandi lepore, pro indigena vbique habitum, vtque linguis omnium callebat loqui, sic nullam fuisse quam non perciperet. Sequitur Rodericus Diazus Pereira in aula Lusitaniae nobilis; naui cum Xauerio eadem, Malaca Bandam adierat insulam, minus aliquantò Molucis distantem, & vidit ethnicorum turbam Christum propterea amplecti, quod Xauerium stupere videntes, & nautas gentium variarum, maternis ipsorum affantem linguis, & diuina iis praedicantem. Asserebat item Gaspar Segueira Abreus concionante ad Iapones Xauerio, creditum sibi, Lusitaniae sua eum loqui, putasseque hoc idem alios ex nationibus variis auditores, & suo quemque idiomate loquentem audisse; testantur ex nostris quatuor eius per Indiam socij, Iaponiam ingressum, coepisse statim absque interprete de Deo dicere; & rudem licet Iaponicè, promiscua tamen Lusitani, Latini, Castellani, nonnunquam Iaponici, vt se dabat, sermonis farragine, ita perceptum ab omnibus vt si eorum sermone patrio dixisset, quod ei quoque in Mauro insula, & ora Piscaria euenit. In Molucis verò illarum barbarum, non minus facile quam Lusitanicum alibi depromebat. Praestabat idem in regno Trauancoris tam euidente miraculo, vt nisi eum ora Piscaria necessariò reuocaret, nullum breui esset illic ethnicum relicurus. Huius porò (inquiunt Rotæ cognitores) tam admirandi prodigij constat inde nobis certa probatio, quòd apud eas gentes pro indubitato haberetur; quòd eius stupore, Christo nomen darent; quòd prosequerentur ingenti admiratione; non facturi omnino, si suspicati vel minimum essent, potuisse illum tot linguas quibus loquebatur studio, & diligentia consequi: cuius sanè diligentiae nec vllum vsquam inditium erat, nec tempus & opportunitas, per occupationes grauissimas, & continuas suppetebat. Sic de Christo Iudæos dixisse legimus, *quomodo hic literas scit cum non didicerit?* de quibus Augustinus, *multi, ait, nouerant ubi natus, quem admodum fuerat educatus; nunquam enim viderant literas discantem, audiebant autem de lege disputantem, legis testimonia proferentem, qua nemo posset proferre nisi legisset, nemo legere, nisi literas didicisset, & ideò mirabantur.* Accedit quòd attestati sunt rerum per se gnari & conscij, quae sementem fecit verbi diuini Xauerius, gentes esse vt minus triginta

linguis inuicem peregrinas, tam impeditis, & difficilibus, vt nisi labore annorum complurium nemo vsus illarum valeat adipisci, ac ne ita quidem huc vnquam pertingere, vt congenitum leporem, & vernaculas venteres pronuntiando iis non detrahat. Ultra decennium & sex menses, Xaverius in India non egit, atque horum annorum, duos in Iaponia posuit, subducto itaque linguarum, & mensium numero, ægrè menses cum dimidio tres, linguis singulis tribuentur, studio arteque condiscendis, qui nec mediocri cuiusquam illarum vsui parando suffecerint. Ad hoc aliud est ornatè dicere, aliud expedire; tertium etiam simpliciter loqui. Euadat eò quis improbo labore, vt externo sermone, scribat eleganter, & venustè, vt autem liberè, & ore profuso, quasi sponte naturæ illum edat, nisi longa exercitatio non euincet, cum maternum quoque idioma, desuetudo nobis corrumpat, & auferat. Cum ergo Xaverius quæcumque in loca deuenisset, eorum linguam, quantumuis implexam & barbaram; pronam, cultamque in ore habuerit, certè non potuit, nisi diuinitus habuisse. Homo præsertim id ætatis, ad extraneas linguas perineptæ; & diu noctuque dum vixit in Indiis, animarum quæstui ad eò occupatus, vix vt ei liceret ad quietem, & cibum horas aliquot suffurari. Tam quod vnã, etiam imperitè depromens linguam, caperetur à multis, velut genuina cuiusque loqueretur, probant Apostoli, quos dono eodem Spiritus Sanctus ornauerat, vnde illa populorum admiratio & stupor. *Nonne omnes isti qui loquuntur Galilæi sunt? & quomodo nos audiuimus vnusquisque linguam nostram in qua nati sumus? vbi B. Cyprianus, Aderant, inquit, Medi, & Elamite; Mesopotami, & Arabes, hi omnes dum Hebræa lingua Apostoli prædicarent, locutio Iudaica, enunciationis suæ articulos cursu solito euoluens, nullo exponebatur interprete; sed verbis eorum per Spiritum Sanctum inerat virtus, & gratia, vt iis vna lingua loquentibus, propria cuiusque auditorum in omnibus resonaret, Apostolis igitur, & Euangelij satoribus vt eorum bono linguas Deus infudit ad quos mittebantur; sic vna sese explicantes lingua, auditos esse multis loqui, necessarium videbatur, vt multis eodem tempore prodescent, ne proficientibus qui eam perciperent, inanes abirent, & vacui qui eam ignorassent. Delectum itaque ad Orientis salutem Xaverium vt Deus in cæteris Apostolico spiritu ditaret, æquum fuit hac etiam in parte, esse Apostolis supparem.] Hæc Ro. Rotæ cognitores. Nos Cangoximam repetamus.*

II

Prima Saxoniae Rege annuente Xaverij prædicat.

II. Instructa in formam quam cœperam dicere religionis Christianæ summa, & quadraginta dierum studio Iaponicè digesta; factò censuit opus, & agendi tempus, ac fines vltimos orbis terræ, sono vocis Euangelicæ percellendi. Sua illa tam sibi congenita amabilitate, fuci omnis experte; sed multò potentius virtute, barbaris etiam obseruata, & venerabili, Bonziis sese insinuauerat, & nexu amoris præcipuo illum sibi addixerat, qui primas in iis imperij, doctrinæ, & gradus excellentia tenebat; erat is senex octogenarius, cæterorum in diuinis magister,

magister, in celeberrimis academiis eximie versatus, & à quo responsa pro oraculis excipiebantur, vnde illi factum ex titulo nomen qui vel foret Deo ipso dignus, *Nirchit*, enim, hoc est *Veritatis cor* appellabatur. Fœlix, inquit Xauerius, si vel partem illius nominis æquasset, sed quam longissime ab eo exerrabat; inter alia enim, quæ per crebros congressus in eo deprehendit Xauerius, id erat maxime lethale; quod ambigeret de animæ immortalitate, & num velut in belluis defectura, an verò æternam victura. Quare anceps de illa, & fluctuans differebat, pro-
 vt trahebat illum sensus vt se bestiam crederet; vel retorquebat ratio, vt sui meminisset, atque vtinam si minus *Veritatis cor*, aures veri capaces saltem habuisset: at enim ex iis de quibus vbertim apud illum fategit Xauerius, vt se hominem nosset anima præditum immortalis; vnus exitit fructus vt Xauerium laudaret tantum in naturæ cognitione perspicacem, in eius explicatione doctum, nec vltius gradum promoueret. Faut tamen Sancti consiliis non parùm, quod ab homine velut Episcopum Cangoxinæ agente, tantopere amaretur, & ob præstantiam virtutis & sapientiæ obseruaretur mirificè: hinc ille & vulgo Bonziorum spectari, frequentari, audiri de religione cum plausu; illam verò eius magnifice suspici & efferri mentem, haud ei aliunde quàm cœlitus iniectam, quòd ab vsque postremis mundi oris ad hoc solum in Iaponiam nauigasset vt veri scientiam in eam inferret, nec posse ab illo, nisi sublimia, & tantis digna periculis edi. Vt autem illic vrbauitatum, & decori constanter haberetur scrupulosissima ratio, priusquam in publicum se daret Xauerius, Regem sibi putauit adeundum, & conciliandum munusculis, vt sibi per eum legem diuinam prædicare, populis amplecti liberum esset & integrum: huic officio diem sibi dixit Michaëli Archangelo sacrum, ardentem supplicans vt veteres suas de Lucifero palmas illic infereret, & quem cœlo quondam rebellem expulerat; regionum illarum extrusum tyrannide, carceri suo, catenis, & ignibus redderet. Non venit in conspectum Regis ignotus Xauerius: qualis quantusque tota India esset, quàm pretiosus Lusitanis ex Paulo à sancta fide didicerat; quare illum perhonorificè, & singularibus benevolentia excepit notis. An autem ex eo vel sperarit Xauerius, vel suaserit fieri Christianum, quòd crucem candidam, vt refert, in eius scutaria tessera, notasset, haud facile dixerim, suspicionem certè illi hæc fecit, vt per Orientem passim, sic inter Iapones Christi olim crucem cultumque floruisse, de quo si quid habere compertum potuisset, nihil erat futurum proposito aptius legis inferendæ quæ nihil extraneum oleret, sed ante illorum maioribus adorabilis fuisset, & sancta, quàm Camidum somniis cuiusquam cerebrum deliraret. Verùm nec probabili coniectura expiscari quicquam de illa cruce, eius inuestigatio valuit. Recreatus quidem est maiorem in modum regis affatu benigno, & placido, monitu præsertim de libris, & scriptis cura sedula asseruandis quibus Christiana continerentur sacra; futurum enim, si erat ea lex, & vera & vna, vt dæ-

mones furiosè tumularentur, & ad profligandam illam omnia mouerent, quod vt sapienter ab eo dictum, sic nimium verè, dæmoni operam implemet commodauit, illam insectanti, ad eò abfuit à cauendo, quod prædixerat Xauerio cauendum. Post dies aliquot, potestatem Xauerio prædicandi amplam, sed suis ex lucris, & compendiis conceptam, per ministrum misit; simulque tota Cangoxima edixit, licere cuilibet esse Christianum, haud quidem admodum salutem suorum æternam curans, (nec enim tam longè aut mentis, aut fidei oculos miserat) sed obsecundans auaritiæ qua flagrabat, & Xaueriū apud Lusitanos tanti esse aduertens, putauit illo humanitate varia demerendo, partam sibi fore Lusitanorum gratiam, & amicitiam; Lusitanas naues frequentaturas suos portus propter Xauerium, & importaturas Sinensia serica, argento Iaponico permutanda: ad hoc item secum retinere Xauerium studuit, moneus tunc Meacum vt constituerat, non posse adiri, ardere bello omnes circum vtbes; hæreret Cangoximæ & profeminaret liberè Christi legem; redituram Meaco suam pacem; quod vbi factum esset, se verò illuc, & nauim daturum, & mandaturum vt deucheretur. Tam procliu regis erga se animo, ad prædicandam fidem Xauerius in publicum profilit, circumdatur illicò multitudine auditorum, quos innata Iaponibus de nouis rebus cognoscendi præsertim futuris post hanc vitam, curiositas coegebat. Tam multis verò, mirisque attonitos, quæ Xauerius asserabat, vt erat de mortuis in vitam excitandis, de vniuersali iudicio, felicitate, pænisque sempiternis, incredibile desiderium incendit pertractandi diligentius singula, causasque seorsum & articulacim oriosius opponendi variarum dubitationum, quibus acuta feruebant ingenia, ergo Academici tanquam cætus, domi apud Xauerium colligi, conuenire homines dignitatis cuiusuis & ordinis, religionis capita sciunctim, separatis disputationibus committi (illic enim lite continua sectæ dissimiles se mutuo fatigant, nihilque ratum habetur, nisi quod argumenta extorserint. Vnum ex se vno existens aptumque principium, potentia infinitum, vniuersorum primam, & communem causam Iapones nunquam audierant, vt quibus in confesso esset, mundum principio caruisse, multò minus sciebant cuncta prouidentia nutu regi, quæ hunc naturæ ordinem quem videmus, ex sublimiori sine digere, & gubernat. De secretioribus arcanis naturæ diuinæ, de verbo corporato, de Christi morte, & eiusmodi aliis, Iaponiæ tot retro sæculis nihil suboluerat; quare vt Paulus eadem Athenis, prædicans, stultis earum philosophis visus est, *nouorum demoniorum annuntiator esse*, ita Cangoximans Xauerius. Verum enim vero, cum inter disputandum singula cernerent, rationibus humanis, & diuinis præclare congruere, vt erant Veri incredibiliter amantes (quo elogio sanctus crebrò Iaponios afficit) gestiebant scilicet eius luce, & capitibus sigillatim probatis manus, & fidem præbebant.

12

Primæ à Xa-

12. Primus fuit baptismi candidatus homo tenuis fortunæ; sed inde locuples

locuples quod in Ecclesia Iaponensi prerogatiuam natalium occupauit, uer. conuer-
 Bernardo huic nomen inditum, & egregia deinceps fama ex raris siones Iapo-
 virtutibus accessit: secuti sunt alij clariores, duo nominatim ex gente niorum.
 Bonziorum, insigni tum facto, tum exemplo. Nam etsi hoc genus ad
 Christum inflecti pro miraculo sit, verum in his duobus exarsit amor
 tantus alios etiam ad Christum trahendi, vt Goam optarent nauigare, ex
 qua in Iaponiam reduces, testimonio oculato suis confirmarent, quæ
 illis Xauerius de professionis Christianæ magnificentia, splendore, ac
 multitudine innumerabili prædicabat. Quantis lætitiis tam fausta, & in
 spes maiores præmissa incitia, Apostoli animum cumularint, nemo facile
 allequatur. Ipse impar agendis ob ea gratis bonitati diuinæ, ad hoc
 sociorum suppetias expetit, vnde illum item perferrebat sine sensu, tot
 laborum & ærumnarum sensum, tamen cum dura iunctum inedia, vt
 qui carne, pisce, vino penitus abstineret, solis olusculis, & legumini-
 bus mica falis conditis, semel quotidie aleretur, ne abstinentia ciborum
 vera, minus apud populum valeret, quàm Bonzij ficta. Si quid solido
 ex die, si quid de nocte post diurnas preces, & trium horarum
 breuem somnum restabat temporis, totum conferebat in explicatione
 Symboli ab se composita, Iaponicè reddenda, quam in typos quoque
 Iaponicos misit, vt quò nondum licebat voce, illuc iam stylo salutem
 promulgaret.

13. Ad hæc alteras dedit in Indiam ad nostros literas delecturus ex
 iis tres strenuas operas ad nouæ illius Ecclesiæ excolendam stabilien-
 damque pietatem, proin omnes ad iter in procinctu starent. Digna
 planè relatu epistola integra, tamen multis paginis diffusa, vt quæ
 arcanæ sanctitatis documento multiplici affluat, & absolutum Apo-
 stolicæ virtutis magisterium complectatur, hoc est non minus propriæ
 sanctitatis, quàm vtilitatis alienæ. Iubet ab iis virtutibus cauere quæ
 specie fallunt inexpertos, reipsa præter fucum nihil habent; his niti
 velle ad ardua, & soliditatem poscentia, periculosum esse, ruinæque
 proximum, præcocibus itaque iuuandarum animarum desiderijs ne
 nimium credant, nec illas ferant impatientius operandi moras, vel
 otiosas putent, quas domandis seipsis interim occupant. Nec se pro-
 pterea satis munitos arbitrentur, vt in medios infidelium caneos se im-
 mittant, quod dulci flamma superni ardoris interdum vaporentur, cui
 tempestates, & maria, & hostium gladij, pericula, vincula perpeffiones,
 mortes, pro ludo sunt; nempe longinqua, nempe imaginaria: imagi-
 nariæ siquidem militiæ fortiter glorioseque obeundæ, virtutem suffice-
 re imaginariam: sed cum ad rem venit, tunc demum intelligi aliud
 esse ciere discriminum, & belli simulachra; aliud bellum præfens,
 ipsaque discrimina subire. Cogitent etiam atque etiam vbi procul aut
 soli, aut duo, ignoto in orbe consisterint; ignari linguæ, medios in-
 ter barbaros, & ipsi pro barbaris, ac deterius quàm soli, exosi, vexa-
 tique ob religionem quam inferunt iis aduersantem, absque diuersorio

13

Institutio
 ad ministr.
 Apostolicæ,
 Xauer.

X 3

ad

ad quietem, confugio ad defensionem, & in exili semper vitæ mortif-
 que confinio, cogitent, inquam, iis se tentationum perditarum moti-
 bus impetendos, qui sibi nunquam in mentem venissent posse confur-
 gere, ac nisi aliud in promptu futurum, sibi parauerint præter illum
 calorem semota solum frigora prouocantem, ita se destituendos animo,
 & viribus, vt quantum ex Collegiis Indias optarant, tantum ex Indiis
 Collegia suspirent. Solida igitur & mascula virtute, maturè armentur,
 qualis humilitas, patientia, coniunctus cum Deo animus, puritas men-
 tis, obedientia, præ cæteris vero, impugnatio suimet indefessa & ex-
 pugnatio, sciantque in magnis certò defecturos, qui sibi vim facere
 etiam in minimis non norunt: præludant vincendo, conterendoque in
 aliis dæmoni, eiusdem in seipsis debellatione; sollicitationes prauas, &
 pericula in futurum, semper expectent transactis grauiora. Nec indu-
 cant apud se sic argumentari, mihi vni attento, si Deus tam prolixè
 fauet, tam liquidas infundit voluptates, quantum infidelium animarum
 lucris insudanti daturus est? imò nihil dubitent adituros se in occasio-
 nes ancipites, tamque sui perdendi, quàm alterius seruandi faciles.
 Priuatam vitæ probitatem, sapius loci, & exempli beneficium esse
 quàm propriæ virtutis: quare illic ne esse cupiant, quo illos à se mode-
 rator non destinat. Vt enim aliis nemo prodest apud quos non versatur,
 ita nec sibi, si ab se procul est, & illic nimirum vbi esse ambiuerit,
 fiant sibimet boni, si volunt esse aliis optimi, meminerint inferis teneri
 etiam nonnullos, qui cælo permultos induxerant. Quid enim iuuerit
 si mundum lucratus vniuersum, detrimentum animæ patiar? sic probè
 interius comparati haud tamen existiment, vllam diligentiam huius par-
 tem, ad ministerium tam difficilis missionis fore illis superuacaneam.
 Post hæc subdit non esse quod despondeant animum, aut difficultatum
 illarum horrore diffidant, sed viriles potius intendant conatus ad ea
 præsidia, quæ si abfuerint, vanum sit prorsus felices euentus expectare.
 Exerceantur ad cognitionem sui assiduè ne suam virtutem, ex opinione
 meriantur quam de se forsitan aliis fecerunt; aut velint munera arumnis,
 & periculis aspera, quanquam speciosa à moderatoribus extorquere,
 aut sui fiducia quidpiam aggredi, sed in Deo reponant vniuersa cuius
 profusa largitas non implet, nisi suimet contemptores & vacuos, nec
 enim patitur, bonitatis suæ ac potentiam decus homines sibi arrogare.
 Hæc summa epistolæ, qua suos instituebat Apostolus, cuius ad eos
 quaqua versum per Indias, Goa mitti exempla mandauit; atque in hac
 lubet eius excellentiam sapientiæ admirari. Spectabat æternos tot po-
 pulorum interitus;angebatur animo, lamentabatur, deesse sibi quos
 secum adhiberet ad vindicandam salutem miserorum. Infirmis precibus
 apud Regem Lusitaniam, apud Ignatium, & Rodericum instabat per
 literas, vt magno numero ad se operarios mitterent, ex iis etiam, (vt
 crebrò is scribit) quos haberet Europa superfluos; meditabatur quoque
 generalem ad celeberrimas Academias, & sanctissimos ordines in
 collegium

collegium tam egregij operis inuitationem, forè item ad summum Pontificem de ea re supplicem libellum; post quæ nihilominus, quos habebat ad manum de Societate, promptos, ardentis, pugnam, & pericula poscentes, tam lentè ipsum occupasse, pro calcatibus fræno æsum, nec iudicasse quod perficiendæ virtuti propriæ ab iis tanquam solitariis, ac penè otiantibus absumberetur tempus, proximorum salutem detrahi, hoc primâ absurdè præferre speciè forte videatur; sed minus acutè longeque videntibus: non autem edoctis quantò virtutù egeant apparatu, qui Apostolorum iis in missionibus generosos labores æmulantur. Notis Xauius in Oriente præpositus, Societati formabat canonem ad quem exigi oporteret quos in vitæ genus tam arduum Societas mitteret, nimirum vt illos perfectæ officij ratio ad maxima quæque pro aliorum salute sic ageret, vt nihilo pro sua segnius agerent; statuerentque quam vellent in aliis virtutem exsculpere, duci ex propria debere, præterquam si bonum spectatur publicum, tantò ad hoc se liberalius gratiæ suæ administris infundit Deus, quantò sibi maiori sanctimonia adherent, & præstantia virtutis, tantò ministerio respondent; ex quo ad vltimum vtilitati cedit alienæ id otium, quod in vsu priuato obedientiæ, in sui contemptu, domitu vitiorum, prauorumque habituum videntur contriuisse. Et hæc de literis viri sancti, Goam ad suorum eruditionem Cangoxima scriptis, vbi fidei sacrosanctæ suæ in dies crescebat auctoritas, & sequacium numerus haud paulò latior quàm ferri posset à Dæmone, & à Bonziis tacitè spectari.

14. His enim perpetam oculos in rem suam, lucri apperuit amittendi timor. Vident nouum hunc Deum, apud Iapones si inualesceret, actum fore de ipsorum diis, mysteria sua in fabulas, lucra in auras abitura: recenti malo dum erat sanabile occurrendum. Pro concione in pulpitis, in confessibus populi publicis, vbique certatim nouæ religioni detrahendum, imponenda illi nefaria omnia, excludendos templis & diuum gratia, quicumque de illa dicentes audirent, quæ si parùm iuuarent, urbem susdeque seditionibus vertendam, concitandum in Patres vulgus, exterminandos extra Iaponiam, & in Indiam retrudendos. At coniurata immanitas flagitiosis hominibus non satis ex animo euenit, gens enim cordatæ perspicacitatis, vt est Iaponica, vitæ & doctrinæ Xauerij, cuiusque sociorum plus fidei habuit, quàm Borziorum calumniis, nec defuere qui iis exprobrarent, non esse aduersus sapientes, & probos extraneos conuictis, & criminationibus certandum; sed eorum doctrinam, si erat tam fallax, & impia vt ipsi garriebant, cur tot numero cum essent, & sibi professione sciendi tantum tribuerent, non arguissent, condemnassentque mendacij? an quod ij cum ipsis disputatione configete vitassent, quam multis, & quantos libuisset ipsis opponere? tum illos potius ad eam prouocarent; eos itaque procul allatrare quid aliud erat, nisi committi cum iis non audere, aut vi opprimere veritatem, & iniuriis ambire victoriam, quam rationibus amississent.

14

Dirè à Bonziis sed frustra impugn. Xauer.

fissent.

issent. Contigitque non raro, vt Xaverium publico in foro, & frequenti dicentem, vnus aliquis Bonziorum insolentior cæteris, interpellaret impudenter, monens voce contenta populum, Europæo illi ne aures daret; dæmonem esse hominis specie, qui loqueretur, non hominem; cui prudens auditor, homo esset an dæmon parum interesset, verum cuiuscumque ex ore prodiret veritas; excipi, & in bonum conferri oportere.

15

Miracula
Xaver. in
Iapon.

15. Ad hunc populi fauorem accedebat commendatio mirabilium operum quibus seruum suum pergebat Deus exornare, & Bonziorum proteruiam tundere. Ex iis pauca hic noto, vt ea Iapones retulerunt. Singulare id fuit quod mare pridem infœcundum, molestissimo accolarum, qui fermè piscibus vescuntur incommodo, pisculentissimum effecit. Nam piscatorum quandoque in turbam incidens, retia eduentium in littus macra & prope vacua, illorum misertus, ad orandum animum conuertit, inde bene retribus precatus, illa denuò tendi iussit.

Mare de sterili
pisculentum.

Quod ab iis cum esset, eius fide, nutuque præstitum (iam enim homine maior habebatur) vim tantam piscium omnis generis conclusere, vt ægrè in siccum illam perducerent, mansitque sua hæc mari fertacitas locupletior quàm vnquam antea.

15

Puer ægrotus
repentè
sanatur.

15. Infantem filium, ad eum mater detulerat inflatione deformi tumidum ex obstructo pridem humorum decursu; afflictissima parenti, apud eum loco precum fuit misera pueri species. Acceptum inter brachia vir sanctus piis teneriter oculis contuens, bis teruè, Deus inquit, tibi benedicat, qua voce de cælo repentiam illi valetudinem, formosam & integram prius exorauit, quàm restitueret illum matri, his & talibus opinor,

15

Leprosus
repentè
munda-
tur.

15. Leprosus in spem venit recuperandæ sanitatis quam frustra ex Medicis, & remediis diu petebat, huic iniecta mens à Deo, salutis eius propitio, vt sanctum Patrem curando corpori acciret: morem gerere vocanti Pater non potuit, grauiori negotio præpeditus, socium mittit cum mandatis, exquirendi ter ab ægrotò, an esset Christum professurus si ab ea lue sanaretur; constanter spondentem se fore Christianum, ter cruce consignaret, persanaret, mox ritè mysteria edoctum sacro baptismate tingeret. Resque in eum, vt dixerat, modum tota cessit. Paciscitur Xaverij socius valetudinem pro conuersione; Leprosus data fide, ter interrogatus toties promittit religionem Christianam; ter cruce signatus repentè conualescit, eaque omni, momento derasa scabie tam terfo se stupet ac nitido corpore vt vnquam in vita fuisset. Ergo miraculi compulsus ineluctabili fulgore datam fidem exfoluit, & sacro fonte abluitur.

16

Puella ad
vitam reuo-
catur.

16. Illustrius aliud, & ad Christianæ apud eum populum gloriæ incrementum efficacius, ostensum in puella ad vitam ex morte reuocanda. Erat hæc vnicè patri cara, homini ethnico sed nobilitate, & opibus inter suos claro: in flore annorum fato functa, cum patri dolorem attulisset,

atque, ut tantum non cerebro moueretur; luctu certe infano eius quam plus vita diligebat, miserationem sui cunctis ciebat, & lacrimas: in iis qui senem consolaturi aduentabant, Neophyti duo gestorum Xauerij magnitudinem edocti, suadent ex eo consolationem nihil dubitans quaerant; tanti viri confusus pietate, filiam petat sibi restitui; non fore illi difficile à mortuis illam excitare. His paulum respirans, & refocillatus aliquantula spe, sanctum Patrem adit, eiusque pedibus aduolutus, oculis magis, quam interceptis dolore vocibus, rogat si tantum valeat precibus, apud illum quem predicabat Deum, vnicam filiam morte sibi præceptam redderet, eadem gratia se quoque in vita retinendum, alioqui puella mortua, non posse illi superstitem viuere. Afflictißimi patris inflexus lacrimis vir sanctus, cum Ioanne Fernandio socio tantisper secedit, precaturus Deum, ut miserum senem sua dignaretur consolatione: regressus paulo post; vade, inquit, filia tua certe viuit; at is qui videns secedentem, ad hoc domum intrasse putauerat, ut ab domestico expeditus negotio quopiam, secum veniret ad filia cadaver, illudque fletu, & precibus excitaret, ludi se credidit, dum hoc solum ex eo audiit, certo filiam viuere; recedebat itaque iratus, & indignans, cum fernum aspicit, lætum & hilarem sibi obuiam currere, auditque longè inclamantem, porro ipse quoque gradum maturaret, filiam in vitam redisse, imò sanam, & incolumem agere; moxque pedem ædibus inferenti eadem occurrit, cuius adeò insperato & iucundo aspectu, gaudio suo impar senex propè absuit ut animam ageret. Quærenti verò inter complexus, & lacrimas seriem rei gestæ, narravit puella confestim à morte adstitisse sibi horrendos carnifices, ab iis prehensam, & in altæ voraginis protractam crepidinem, ut subiectis arsuram ignibus darent præcipitem; at duos repente iis obstirisse ignota sibi sed venerabili specie, increpuisse sauos carnifices, seque de illorum assertam manibus, vitæ ac valetudini, quo pacto nesciret redditam. Intellexit pater quibusnam duobus ea liberatio deberetur, iis gratias acturus secum illam Xauerio sistit, quem ut cum Fernandio inspexit puella, vehementer admirans, ad patrem, sunt, inquit, hi duo qui me ignibus exemptam, vita iterum donarunt; nec mora tum parens, tum ipsa, vitali lauacro ablui flagitarunt; postea familiares reliqui, sacris imbuti mysteriis Christum alacres sunt professi.

17 Istis & hæcenus in Iaponia nunquam visis, nec de vilo vnoquam Deo Iaponiæ auditis Xauerio fama incomparabilis meriti, & præpotentis apud Deum mansit, quam etiam publicè conuicio læsam diuina æquitas vltæ est. Homo nefarius vel suapte audacia, vel à Bonziis instinctus iniuriosè verbis Xauerium excepit; sereno & placidè humiles gratias pro conuitiis meditati suggessit Deus velle se in hoc sacrilego, exemplum terroris edere, quò eius pœna ceteri discerent Dei ministros obseruare; vultu ergo sedato, sed malo indolens quod ei nunciabat, Deus, inquit tibi os seruet, & dicto citius, os illi putrescere,

17

Conuiciatorem
Xaver. Deus
plectit otis
carcinode.

Y

tetro,

tetro ac deformi carninotate corripit; intus exedit, & foris; pus, vermes, foetorem intolerabilem ebullire.

18

Bonziorum
feditioe
Xaverium
vexat Rex
Saxumæ.

18 Quod sanè Bonzios terroris ostentum, reducere in viam debuit, sed multitudine audaces, nullo sibi priuatum, ex coniuratione omnium m. tuente; nona res acrius inflammat. Matrōna illustris post susceptam fidem, cum multa familia solemnī ritu initiata est sacro baptisate. Conspicati Bonzij tot suas è pulpitis minas vanescere, quibus ab audiendo Xaverio populum exterebant, tot diu noctuque insultus in socios, & eorum domum frustra esse ad eos Cangoxima abigendos, nouam machinam fabricant; exoptulare de Rege apud Regem decernunt omnium Deorum nomine. Delectu inter se habito, qui auctoritate & opinione scientiæ eminebant ad illum adeunt, minaces magis quam supplices; aiunt se Amida & Xacha nomine chorique totius Deorum Iaponensium adesse. Mitti se ab iis ex eo rogaturos, quam se orbis in partem iuberet exulare? nouas sedes, & templa quærere: quando ipsi tanta sua cum ignominia ex ipsius regno, seu vetius suo pellerentur, vt darent idolo peregrino locum, quod arrogati sibi cultus consortem admitteret neminem: quis esset tandem rex? homo de populo, & profanus, qui se religionis arbitrum, Deorum iudicem diceret, exterminaretque pro prios vt sedem præberet alienis? tam cæcas videlicet Academiæ omnes Iaponum extitisse: errasse tot seculis deceptos populos, vt iis aliorum superueniret auctor Deorum, & cultuum? quid essent dicturi posterum Regem Saxumæ legerent pro accepto à Xacha & Amida regno hanc iis gratiam retulisse vt eos templis, honore, cultuque priuaret quibus inter Iapones; possessione legitima ab æuo fruebantur? passurane hanc impietatem affines prouincias: quin & ipsius imperio subiectos tranquillè nimirum taciteque laturos, nec moturos in eum arma ad restituendos regno Deos, & exturbandum qui eos expellebat? Sunt qui scribant Regem, ista Bonziorum tam acri offensum obiurgatione, superbè pariter, minaciterque respondisse: sed longè aliud ex Xaverio habetur, scribit statim querelis superatum, suadetque id ratio quæ facultatem ex eo expresserat promulgandi Cangoximæ Euangelij; gratificatus enim Xaverio non salutis causa, sed augendorum spe censum, vbi sensit ex ea damnorum quam lucri sibi multo plus imminere, rebellionem, & sceptri iacturam veritus sua indulsit Bonziis postulata, abstinitque deinceps ab Xaverij tutela, & fidei cursum inhibuit, haud ramen id egit edicti prioris præcipiti abrogatione, vel ne periculoso in posterum documento suorum minis territus videretur, vel quod onerarias Lusitanas è Sinis Cangoximam puraret proximè appulluras. Verum vt cognouit Firandum tendere cuius pridem cum regè lethales inimicitias, tunc bellum etiam gerebat; primum apud Xaverium grauitè questus est malè de se mereri Lusitanos, & suam ab iis beneuolentiam pessimè rependi, vt qui velut offensæ studio in portum sui hostis maluisent, quàm in regnum suum succedere, vbi acceptissimi erant, & omnibus
cari

cari. Deinde Cangoximæ pœna capitis edixit, ne quis legem autam Iaponiæ, nona lege mutaret; ab Europæis Bonziis allata. Hinc omnes Apostoli conatus, & sudati hæctenus labores ad subigendum fidei id solum, propè subito conciderunt, illa ordinum omnium ardens frequentia, ad concionantem in compitis, & ad disputantem cum Bonziis audiendum, metu ac minis fracta longè dissiliit, solus cum sociis, angustia in casa desertus mansit.

19 At è contratio quorum iam Deus corda tetigerat, & corroborauerat baptismi vis potens; vnde alij abiici, inde ipsi assurgere & quanto pauciores, (nam pauci supra centum erant) tantò electionis suæ gratiam singularem rueri audentiùs; sistere se Xauecio fortiter, accinctos ad exilia, & mortem pro defensione fidei quam erant professi. Hos verò ipse, vt consueuerat, maiorem in noua fundanda Christianitate virtutis docere, quàm multitudinis rationem; vrgere semper ad vltiora; vsu Christianorum operum exercere; stans quotidie horis apud se cogere, recenti aliquo de religione ac moribus documento facturus doctiores. Qua etiam ex causa, selectas è sacris literis paginas, illorum temporibus aptiores, suas item quasdam scriptiones pias, Iaponicè vertit, ac nominatum de vita Redemptoris historiam integram, de qua confessibus singulis vnum, aut alterum mysterium explicans, ea commotione interioris hominis, & diuini amoris excipiebatur ab sancto fortique auditore, vt plausuum loco, lacrimas ederet; tam altis demum, & firmis radicibus, prima hæc Christi germina hæseret, vt manu cultoris multos per annos carentia, retinuerint constanter vigorem à sancto patre olim sibi ingentum, creuerintque perinde accessionibus virtutum, vt si eius præsentis magisterio cohererent. Ac poterat quidem, pusillo gregi Paulus à sancta fide, multum gratia, qua valebat, & incitamento imitandi prodesse & mandarat vir sanctus, curas ab eo in illum intendi, Sed is sexto vix mense extinctus est, ac Deo placuit, virtuti eius eximia debita præmia diutiùs non differre: magno desiderio, & fletu prosecuti sunt Xauecium abeuntem, sui neophyti summâque magistro optimo, & profecto iustas egere gratias, quod tantis suis periculis, & ærumnis, altero ex orbe, solem sibi veræ salutis intulisset, alioqui omninò perituris, iamque in exitum æternum ruentibus.

20 Incunte Septembri, duobus cum sociis, Cangoxima exiit, anno 1550. & quòd exhaustis laboribus malignè is ager responderat, benignitatis diuinæ fuit hos illi sudores reponere, præter omnem fortassis expectationem. Eius nomen, & gesta latè circum effusa in arcem peruenerant octauo decimo milliari Cangoximæ; imminebat arx via quâ Firandum itur, quo & ipse tendebat; principi suberat, regis Saxumæ clientis; ed quamquam externus, sed tamen notissimus aduenit, imò ab indigenis quibusdam humanissima vi in eam inducitur. Est hæc rupes ad stuporem opus, si quod aliud vsquam orbe toto visendum, & iure censendum in mundi miraculis. Quicquid locis potest ad defensio-

19
Cangoximæ
primorum
Christi for-
titude.

20
Echandoni
arx è solido
saxo, & clara
illic Xauecij
gesta.

nem constructis, ab natura situs opportuni; providentiæ ab arte; soliditatis ab operibus, id omne arx illa nacta est, rupis excelsæ imposita vertici, seu potius innata eminent; exterior murus alta, & perpetua voragine cingitur, idcirco vndique inaccessus, nisi tramite per angusto, & paucissimis custodibus tuto: nihil ibi latibus, aut calci, omnia duris ligonibus viuo in saxo excavata: in iis murus quæ dixi, profunda vndique in præcipitia incisus, & ausu artis incomparabili, solido in saxo venæ durissimæ in summam celsitatem productus. Ex interiori supercilio eius muri propugnacula consurgunt decem, ingentia, non uti apud nos planis intermedij muri frontibus inter se commissa, sed tantum subductariis pontibus in mutuos aditus connexa, cæterum ex vno corpore solida, & nisi quantum sua cuiusque cauerna obtinet ad contubernium militis; & arcana hæud quidem ad exitus, sed introrsum viæ, quæ omnes attinent ad Decumanum, & princeps castrum media inter propugnacula sublime, validis turribus, & speculis munitum, estque hoc arcis caput, & robur præcipuum, vni obnoxium, & expugnabile solum fami. Porro istud arcis interius caput; totum quoque eidem incisum viæ rupi, superficiem laterum exhibet planam, eoque defensionis aptiorem, & inuasioni minus obnoxiam: interior domus iis splendet laboribus, quos nullus aut Scopas, aut Praxiteles æquarit. Regia est cui pulchritudinis & commoditatis nihil desit, atria, porticus, aula, cubicula, omnia, è saxo, ad omnem ornatum subtilissimi operis, scalptis, & arte ita ducto, ut fustum, non scalptum videatur. Hæc de illa ipsimet qui viderant scribunt. Parebat Echandonno toparchæ cum hospes in eam inuitatus est vir sanctus, qui statim fiducia, quam ille hospitem liberalis præbebat comitas, de religione vera, & æterna salute aggreditur. Circumstabat dicentem vniuersa Toni familia (toparcharum est hæc nomenclatio) aderant & prædiarij milites, ardebatque loquentis oratio veritatis æternæ radiis, & virtutum religiosarum viua luce, quibus accedente disputationum acrium ventilatione, ita omnes discussit eorum hæsitaciones, & dubiorum ambigua, ut antè actæ viæ desererent exercitatem, & ex iis septemdecim primo iactu captos sua ipse manu factis ablueret, & nouam Deo hostiam consecraret, idem cæteros ad vnum tenebat feruor, nisi Echandonus qui tamen affici supra reliquos videbatur, facultati quam aliis dederat, exemplo suo defuisset; Regis sui, ac Domini edictione nupera perturbatus, metuit aleam subire capitis si Christianum se proderet, tamen se Christum diceret, tacitè, & animo colere; & verò vxori, & nato maximo liberorum quadrino, indulgit baptismo tingi, de se quoque idem pollicitus, si quando rex erga Christianos æquiores animum induisset. Inter eos qui Christum amplexi sunt, fuit ipsius domui præfectus, grandi ætate, ac prudentia vir, cui suas vices Xaverius credidit in educatione illius Christianitatis; quare sub discessum baptizandi formam, Symboli explanationem, viæ Christi epitomem, & pœnitentiæ psalmos septem, adiunctis Sanctorum Litaniis, cum Calendarja festorum tabula, illi Iaponicè

ponicè tradidit, designatòque ad sacellum intra palatium conclauit statuit, vt quoscunque haberet Christianos, & quàm multos posset de ethnicis, eò diebus dominicis congregaret, & partem iis aliquam Christianæ doctrinæ perlegeret; diebus Veneris decantandos curaret pœnitentiæ psalmos, & quotidie Litanias. Post hæc in Rupe Echandoni, iacta probitatis, & fidei semina, Firandum Xauerius contendit, sed messem tulit soli benignitas copiosissimam; quæ factis, verbisque industrij, & feruentis Præfetti, ita creuit, vt annis ab hinc tredecim Ludouicus Almeida, Christianos illic plus centum repererit, tam castigatâ morum innocentia, tantâ præstantiâ virtutis, precandi assiduitate, mutua caritatis officio; & vsu publicæ suimet afflictationis, vt cœnobium magis, aut paruam speciem, nascentis olim Ecclesiæ, quàm arcem militum referret, haud quidem alio quàm diuino Spiritu eorum in cordibus doctorem agente. Tonus ipse, quamuis etiam tum ethnicum præferens, piis illorum intererat cœtibus, duosque alios quos per id temporis susceperat filios, baptismo lustrari voluerat. Eorum è numero qui primis accesserant, quinque iis erant prædicti dotibus, qui possent integris populis magistri præfici: vnus ducto è Xauerij scriptis argumento, maternalingua librum composuit, quo restituti à Christo hominis, eleganti ordine seriem digessit, ab Angelorum, & Adami lapsu, ad Spiritus sancti in Apostolos descensum, idque opus frater Almeida dignum iudicauit quod communicaret cum Bungenlibus Christianis. Est autem hic idem eius auctor, qui consueto in cœtu aliquandò, rogatus sententiam, quid esset Regi responsurus, si Christi legem iuberet eurare? Ego, inquit, intrepidè dicerem. Clientem me opinor, habere vis, Domine! sceptro tuo fidelem, tuis rationibus addictum, promptum tibi mori & viuere, in omnes æquum & integrum, obseruantem Maiorum, erga æquales moderatum, misericordem & pium plebeiis, & infimis; iube ergo me esse Christianum, id enim totum est, iure & officio Christianus.

21. Rursus esse prohibes Christianum? eadem operâ, tibi, mihi, omnibus, tantò perfidiosior, & nocentior fio, quantò Deo infensior & scelerator. Demum ad Apostoli decora, in arce Echandoni duo spectant etsi qualia pauperem decebant munuscula, mira tamen valdeque insignia. Toni vxorem sacculo donauit, cum inclusis Sanctorum Litanij, & preculis quæ sua ipse descripserat manu. Magni fecit sapiens matrona exiguum munus, & de experimento breui sanctitatis, noti apud Deum meriti hominem edocta, non ægrè coniecit, quæ illi in vsu fuerant, idem eius respectu præstitura, quod ille si præsens adesset, in obtinendis à Deo postulatis; in quo nec mulieris pietas, aberrauit, nec qui similiter cū ea sentiebant, quibuscumque domi morbo ictis appenderetur ad collum sacculus, miraculo subito sanabantur. Nec harebat Christianorum paucorum angustiis, illa vis, paribus ethnicos beneficiis peruadebat. Arcis toparcha Elchadonus, in extremis agens omniq; iam sensu defectus sacculi contactu restitutus confanuit: munusculum alterū merito sibi de-

21
Miracula in
arce Echandoni
parrata.

dic Xaverius quem substituerat magisterij sui vicarium: flagellum quo corpus castigabat illud diuersissimos in vsu neophyti optimi adhibebant, alium curandis attractu illius aegrotis, inter quos Toni vxor, morti proxima confestim valuit, vbi efformata eo flagello cruce signata est; Alium cadendo diebus Veneris corpori, quoad bonus senex non ferens sic illud deteri, suo quemque flagello vti persuasit, tum hac voluntaria defunctis poena, sancti viri flagellum sigillatim hac lege commo-
dabat, ne ultra tres plagas eo sibi quisque infligeret. His sanctimoniam suam monumentis beatus apostolus, etsi absens, ibidem perpetuo vixit, post-
que suum discessum, non destitit ethnicos ad Christum convertere, ad perfectam virtutem virgere Christianos, vnde ille ipsorum ad fratrem nostrum Almeida concursus illac, quatuordecim post annos transeun-
tem; æmulatio illa scitantium, rogitantium & memorantium, de sancto suo Patre, ac desiderio illius iterum cernendi, & vicissim mirabiliora de eodem audis auribus referente Almeida captantium.

22. Inde petens Firandum Xaverius, pedes iter ad mare duobus cum socijs attripit, suis quisque onustus sarcinulis, & supellectili ad rem diuinam sacra: magnis terra & mari molestiis, & discriminiibus, maior-
trium Christi seruatorum exstabat animus; flocci omnia, mortemque ad eò arbitratis, dum Christi regno, legi & fidei, regnum illud adiungerent. Leuabat quoque itineris, & victus incommoda, & apertas sub-
dio noctes (nulla enim illic diuersoria peregrinantium) comitas mutue
consuetudinis, & de rebus diuinis sermo assiduus, piorumque inter se,
communicatio animi sensuum; imò solus inuicem aspectus alacritatis
explicata, & dei potius quem, sequebantur ac virtutis, quam virium
beneficio vegeta. Sic tandem Firandum appulsi, festo tubarum sonitu ex-
plicatis signis, & explosione tormentorum à Præfectis Lusitanorum na-
uium sunt excepti, gratulantibus sibi maiorem in modum, quod in illo
mundi ultimo cardine daretur eo viro frui, qui totius Indiæ animos se-
cum ferret: ab iis comitatu non dispari, & reuerentiâ in aulam deduci-
tur, vbi ex perlatis Cangoxima nunciis, & Lusitanorum relatu iam notus,
perhonorificè ab Rege est habitus: iuuat ad hoc non parum honoris
pompa quo profecti sunt illum sui, necessaria plane tunc, ne homini
ethnico, Dei, & verarum ignaro virtutum, ex cultu paupere, habitûque
modesto, Apostolus primo accessu vilesceret. Qualiscunque autem
ostentatio hæc fuit, certum ex ea nihil gratum Xaverio rediisse, præter
facultatem amplo statim concessam Regis diplomate, promulgandæ Fi-
randi, propagandæque legis Christianæ. Ergo in vias & compita pro-
dire, de regno Dei audenter dicere, totam, vt fit, doctrinæ nouitate tra-
here ciuitatem ad audiendos Europæ Bonzios de sua lege differentes;
parte alia Deus eorum linguis auditorij animos validè conuenire; fuit-
que tam felix prima in dæmonem illa impressio, vt plures non plus vi-
ginti diebus baptismo lustrarent, quam anno toto Cangoximæ. Quare
agri captus bonitate Xaverius, coslique in illud aspectu benefico, ex-
colendum

colendum reliquis P. Cosmo Turriano, qui mox Lusitanorum largitate templum in litore ad diuina mysteria posuit. Xauerius sub finem Octobris cum Ioanne Fernandio Meacum iturus, Amanguccium prius septuaginta milliarium itinere diuertit.

23 Amanguccium opulenta inter Iaponias, & nobilis habetur ciuitas, decem millibus domorum constans, agris ferax, externorum commercii locuples, diues vbertate argenti fossilis, regni caput, & sedes, totiusque aulici splendoris: sed æquè scelerum obstricta tyrannide, ac portentosarum libidinum, vt eam iure, Iaponiæ Sodomam dixeris. In ea Xauerius petendæ ab Rege Oxindono veniæ posthabita cura, & beniuolentiæ Bonziorum, bis quotidie se dat in publicum, & animoso præconio Euangelium proponit; idem in alia vrbis parte Fernandus feruenter aggreditur. Curritur vndique ad eorum vocem, ciues, fama præcurrens, sciendi cupidos fecerat, nùm philosophiæ huius exoticæ arcana mysteria tanti essent, quæ ab vsque postremis mundi limitibus debuissent in Iaponiam portari. Gentis enim superbus genius, maximè nobiles, ijs perfacile capiuntur, quæ grande aliquid generosæ gloriæ, & excelsum spirant, eosque suspiciunt quibus illa inesse viderint, cuiusmodi erat quod vulgò de nostris & verè canebatur, ad hoc vnum tam periculosa, & immensa itinera, tot tempestates, & maria, ex Europa in Indiam, ex Indiis in Iaponiam emensos, vt legis suæ dogmata traderent, eiusque sequaces docendo fingerent. Itaque vix erant in plateis auditi, cum acceruntur in domos nobilium, cum honore habentur, obseruantur, dicere rogantur otiosè, ac placidè de sua illa quam denunciarant lege: nam si auita, & patria iudicaretur ab ipsis melior, data fide spondebant se illam complexuros. At enim promissis, facta erant quàm dissimillima. Duabus inter se compositis legibus, hærebat ferè omnium animis hic sensus, absque vlla comparatione esse Christianam magis consentaneam rationi (quæ illic suprema est regula de animæ rebus, causisque iudicandi,) quod autem Christianam, sola veri bonique perspicientia haudquaquam omninò perficit, vbi ad præcepta ventum erat, ad vxoris vnus in cõiugijs honestatem, ad condonandas iniurias, ad execrationem fœdarum deformiumque libidinum, quæ illic ne vicio quidem ducebantur, tum verò dogma Christianum, probum esto, sed tamen mordacis, & austeri saporis conspuebant, nec iam instinctu sedatæ rationis, sed mentis prauitate lenociniis sensuum corruptæ abripiebantur. Erant nihilominus qui Christo patienti condolerent, eiusque narratis cruciatibus, & ignominia effusè flerent. Erant è contrario multò plures, qui ea pro fabulis haberent, ac luderent: ab his sparsum cum esset; de Xauerio & Fernandio, esse homines circumforaneos, & illuc ad venditanda mendacia, & nugas venisse; quoties prodibant, toties puerorum, & plebeculæ fax à tergo iis erat, disteriis turpibus, lapidatione, conuitiis, & luto incessens. En ex Europa Bonziorum par nobile! en viros egregios ex orbis confinio huc delatos, vt persuadeant scilicet, salutem nos consequi, nisi eorum

23

Amanguccij
malè habetur.

ex lege vixerimus non posse. En qui vetant præter vnum credi, & coli Deum; præter vnam haberi vxorem, & his similia occinebat; quibus in vtramque partem ad regem delatis, rem per se statuit explorare, sibi sibi hos iubet, qui sint interrogari? vndenam gentium? cur illuc venerint? conditione illorum comperta, auditoque consilio susceptæ ex Europa, in Itpones navigationis, ad eum eiusque populos æterno exemptos exitio, in beatitudinis æternæ viam inducendos, quodd vna poterat veri Dei cognitio, & legum eius obseruatio præstare; legis illius, subintulit Rex, summam, rationesque mihi edicite.

24
Coram Rege
sed frustra
Christum
prædicet.

24 Hic verò, exorsus Xaverius dicere, hora plus solida, & idiomate Iaponum, conditi orbis primordia reperit, quæ ad hoc temporis illic nouerat nemo; tum egit de animæ immortalitate; de fine hominis vltimo & eiusdem lapsu; de æternitate præmiorum & suppliciorum; deque aduentu liberatoris magni, qui & meritis pœnis eripuisset reos, & amissâ iis dona, & præmia redderet: Voltu rex composito, & graui cum se ita dictis attentum præbuisset, vt ne verbulo quidem interiecto sermonem turbaret, nullo vtramuis in partem approbantis, aut improbantis dato indicio, illos humanissimè dimisit. Nempe ille de cælo benefici, & præpotentis aspectus oculi, sanando Amanguccio destinatus, nondum illuxerat qui quarto post mense ad Apostoli reditum illuxit, Deo vrbi salutem, serui sui caritate, & patientia interim præparante. Tum quidem illic cum frustra deinceps futurus videretur, Deo inspirante Meacum se contulit, haud sibi aliquid inde melius spondens quàm Amanguccij, verùm vt illuc aditum panderet hominibus de societate, eius in futurum vestigia pressuris, & pedum cruenta laceratione, calles iis signaret patientiæ inuictæ, qua tam ærumnoso in itinere arserat, & durarat.

25
Meacum
quæ & quæta

Iamascisi regni Metropolis, & Iaponici sedes imperij Meacum, situm nacta est infelicissimum; procul nempe à mari ad Aquilonem versa, macilento, & syluoso solo, cincta montibus præaltis, frigori proinde illorum asperissimo vehementer obiecta, cui depellendo, ægrè ligna ad focum suppetunt; victu verò adeò tenui, vt extra legumina, & olera vix quicquam vulgus adhibeat. Magnificum igitur Meaci nomen (quod rem significat visu dignam) nec amœnitatem nec diuitias innuit, sed aulæ splendorem, & multitudinem ciuium innumerabilem. In regna quatuor eius porrigitur ditio Iassumi, Tambæ, Tanocuni, & Vomi, ex quibus Tensæ, quam vocant, imperium constat. Superfunt murorum veterum hæc sparsæ, velut cadaueris immensi reliquiæ, ex quibus nonnulli, Meaci antiquæ amplitudinem metiuntur, & volunt in viginti milliaria protensam, latam nouem; domorum millia complexam trecenta, sed quæ vltra vnam contignationem non surgerent, quod vtrumque ad verum accedet, si suburbiorum comprehendant alas; sed longè certius, ex trita hodieque illorum paræmia, Meacum demptis suburbiiis ægrè centum millia ædium habuisse; inter quas, aliquot centena Palatiorum, & cœnobiorum,

nobiorum, magnis spatiis urbem occupabant. Verum distracto post hæc imperio, Meacum illam eò incendia, & bella redegerunt, vt sui parte vix media tueretur sese, donec eam cum tota Monarchia Taicosama instauraret, & pristinæ gloriæ æmulam faceret. Cæterum ea vrbs haud hominum magis quam flagitiorum Metropolis, Zazzi quoque sacrorum mysteriarum habebat thronum; Bonziorum discordes magno numero sectas, hoc vno concordēs, quod crederent de rebus post vitam futuris nihil esse quod credi deberet, proinde haud posse de iis aliud præter fabulas referri, ad hoc viles solum, vt fictis terroribus, veram stuporem, & largam ex credulo populo mungerent. In hanc belluarum lasciuientium paludem scdam, arcemque superstitionis, Christi crucem inferre moliebatur Xauerius. Hac semel expugnata sperabat reliquas leui prælio vincendas, vt quæ illam spectarent, Magistram, & Matrem; sentiendi regulam, & agendi. Hæc vota si minus succederent, statuebat Zazzi quoque disputatione, vel emolumentum priuato illicio, beneuolentiam sibi asserere; eius enim cum sit religiones fecernere, quæ illic ex Academicis, nouis auctoribus quotidie pullulant, ad hoc illum meditabatur adducere, vt Christianam quoque suo diplomate approbaret, quo deinceps tutus aduersus Bonzios in Euangelij promulgationem securè incumberet. Hæc voluens animo sublimes curas Amanguccio proficiscitur cum socio Ioanne Fernandio, & Iaponensibus Christianis duobus Mattheo, & Bernardo.

26 Erat anni tempestas iter acturis importunissima; via, si qua vsquam per totam Iaponiam, periculis, & asperitate metuenda, medio Decembri in eam se immittit, hieme quæ illis sæuissima, in diurnos iam imbres soluta, cum frigoribus adstricta tam diris, vix vt ipsis etiam valeant ab indigenis tolerari, horret omnis regio syluis, & montibus; intercluduntur torrentibus valles, & paludum stagnatione; ramalia nemorum, vias interdum sternentia, obducuntur gelu, tam rigido, vt miser viator, lapsus plures numeret quàm passus, præter quam quòd periclitatur crebro ne ruinis illorum obteratur: scribit enim qui vidit, arborum ramis increfcere stirias, & magnitudine trabium, in viatorum capita pendere. Per has difficultatum ærumnas Dei Apostolus nudis pedibus iter aggreditur, malè à vestibus contra frigus munitus; suppellectilem sacram in humeris gerens, nullo commeatu, præter tostam orizam, quàm in sacco Bernardus ferebat, & fontium frigidam. Nam ex mille ducatis aureis, ab Ioanne Rege sibi attributis, ne obolo quidem iuuari voluit, sed paupertatis non minùs studio, quàm animarum, verè Apostolus, omnia in egenos, vt parens in filios diuisit, quibus etiam ab amicis Malaca, & Goa subsidij aliquid rogauit, aiens quantò re omni egerent, tantò sua virtute Christianam opinionem magnam opemque promereri, nec esse in Iaponia Christianum, cui non esset Christus, quàm vita carior. Iam quot & quàm acerbas Meacum vsque deuorant cruces, vel inde palam fit. Quod duarum iter hebdomadam vix duobus

26

Itineris Meacensis ærumnæ, & vacuus successus.

Z

absoluerit

absoluerit mensibus, quanquam vegeto gressu, & magnis itineribus properaret, sursum deorsum errans, pedibus manibusque ad inaccessa reptans; quâ viarum ductu, quâ illarum ignoratione, adactus in edita montium quocunque modo euadere, vt inde aliquam aut urbem, aut villam conspicatus, eò descenderet, ad interrogandum de viæ errore corrigendo. Torrentes intereâ, & stagna, & sylvas alto ceromatè lubricas superare: quâ nox occupasset, sudore, nec rarò pluuiâ madidus, sub dio, & nuda in silice congelare potius, quàm dormire, post tantillum orizæ ad reficiendas vires sumptum: sociorum tamen perpeffionibus quàm suis grauius afficiebatur. Ex eius enim focii recitum, in viam simul & orationem se dare solitum, inflammarique ore toto, igne illo quo mens interius æstuabat, & fixis in cælum oculis, deoquæ immersum, non aduertisse dolores suos, sed per spinas, & acuta saxorum, tumidis frigore, & cruentis pedibus, qua ferret interior impetus, extra semitam progressum, relictis inter sentes, vestis laceræ frustis. Adesset, ô! mihi lux ad quam cernerem quòd ipse cernebat, & quo spectaculo, exundans delitiis animus abstraheretur ab omni sensu, & procul à corpore sublime ferebatur: profectò si fuit rei cuiuspiam tam potens ad beatandum ipsius animum aspectus, haud putem aliam fuisse, nisi si admissio in clarâ futuri caliginem monstraret Deus, quàm multos fratrum maneret fors eadem, idem cum eo ardor, & spiritus, quo essent non diu post adhuc fumantia ipsius cruore recalcaturî vestigia, illumque sua imitatione representaturi posteris rediuuam; illos dico qui factam multorum annorum sudoribus Euangelij sementem, in duro Iaponiæ ethnica, & crudeli solo, sanguinis sui profusione sæcundarunt, suntque in perpetuos nepotes, eiusdem irrigationis propagaturi ardorem prodigum, per catenas, per cruces, per lanceas, per longas mortes lentorum ignium, per venena, viceque gelidarum, bullientium, & extorquendarum ex visceribus intimis aquarum, per fossam denique (tormenti genus, cunctis retrò sæculis inauditum.) Hæc fortitudinis ac patientiæ ventura decora, si sensum doloris à Xaverio tollebant, non tamen gaudente animo, sua stabat corpori firmitas; laborum ponderi post mensem succubuit, & Sacai agrotus tantisper iacuit, non curatione medicorum qui nulli aderant, sed breui quiete refouendus, hosque illi fructus terra hoc itinere protulit; mare haud multo mitiores; dum traiciendis sinuum angustis viæ compendia sectatur, piratis quibus feruebant omnia, repente assilientibus, repellebatur in apertum & iratum mare, sed prædonibus tolerabilius; ab iis tamen crebro impetitus, bis sagitta ictus; à nautis, tametsi barbaris, sub naui tecto seruatus est: & hos quidem insultus, cupiditatem piratarum vulgò existimant auctores, verùm ex iis quæ alibi lego facillè inducor, vt Bonziorum magis insidiis eum ad necem venantium, quam auaritiæ prædonum hostibus, viuax enim ipsius, & infatigabilis caritas, silere, ac premi nescia, quæcumque per oppida, pagosvè transiret erumpere, vicos & plateas obire, vbicumque adessent qui

qui audirent consistere, & quod viatori prolixior concio non liceret, summam fidei Christianæ magna voce corā recitare, cuius per se leuis in speciem operæ, leue pretium non erat; non paucos enim hac arte conuersos & aquis vitalibus ab eo ablutos testatur Cosmus Turrianus, sed inde aliquantò patientiæ suæ lucris maioribus quàm caritatis ditabatur: homulus vndique malè ab omni re instructus, pannosus, nudipes, externus, quod peius illic sonat quàm barbarus, ad hæc longa malorum tolerantia, & morbo deformatus; loquitamen ausus, & denunciare tam noua & grandia, minari pœnas, præmia polliceri, vtraque æternùm duratura; horum merita præmiorum, mores & vitam exigere, libidini sensum, & maiorum doctrinis, sacrisque contraria; pro stultitia ridebatur, isque pro amente. Plagis, luto, saxis, laceratione vestium, puerorum & vulgi plebs sancto illudebat, magno clamore iterans *dios dios*, & ioco traducens quòd ipse assidue repetebat, vocem deuitans Iaponicam, ne crederetur vnum aliquem ex iis nominare, quibus Dei nomen Iapones accommodant. Peius quoque in eum furebant Bonziji quorum damnabat potissimùm commenta sacrilega & ludificationes in populum simplicem sceleratas, viri Dei necem efferati poscebant, incendebantque in eam vulgi inuidiam, & manus; certum est duabus ex vrbibus, turbulenta extrusum lapidatione, fuisse periturum, nisi globo nubium minaci, densoque tonitru, ac fulgurum ignibus, Deus, nefarios absteruisset homicidas. Suprema denique charitatis inuictæ documenta, supremo Apostolicæ huius peregrinationis, & difficillimo velut actu, vir sanctus præbuit: erat via præterquam ascensu aspera, continuis etiam amfractibus montium perplexa; ipsosque interdum accolæ fallere solita; plena milite & latrociniiis omnia; captandi calles cæci, & auia, ab eorum incurfu disita. Ergo Iaponibus aliquot mercatoribus suam operam locat, ibant equites citato gradu, & prædonum metu fugientibus similes; ipse à pedibus famulus, præter suam, etiam vnus illorum facinam deferens, cursu sequebatur, equos in hospitiiis curabat, & huc Nuncium illum verè Apostolicum, huc, inquam, impetus salutis agebat alienæ, & hæc virtutum nepotibus monumenta signabat. Sunt isti (verba do Cosmi Turriani eo anno scripta quo Amangucij eum reuisit Xauerius) sunt isti feruores, & contra seipsum conflictus longè alij ab iis quos fingunt animo, qui degunt inter Christianos. Attendant ij sanè qui Iaponicam ambiunt expeditionem cuiusmodi cæptis Euangelij prædicatio in Iaponia steterit; qualive imitatione eius prouectio commendata iis fuerit. Profsus comperient quantacunque ipsi, quantumuis ardua peragant flocci fore, si cum iis conferantur quæ P. Magister Franciscus, & egit, & pertulit; sic futuri sunt ab tentationibus immunes; nunc obrectantium maledicta, contumelias, famem, frigus quæ tum is, tum socij passi sunt, sigillatim censere infiniti operis fuerit] ita Cosmus. Et erant hæc tamen vt aiebam aggressiones primæ in quas eò solùm à Deo mittebatur vt cruci aditum aperiret, & Christi nomine

possessionem iniret illarum gentium; redux inde, suorum laborum meritos fructus aliis cederet, eius item sanctimonie merito plus ultra progressuris. Meacum illam populis stipatam innumeris, arma, & bella vertebant, in vicinos Reges ardentia; nemo vnus qui aduerteret Dei praconio fungentem; nemo qui petenti magnis conatibus Vooi, aut Zazzi affatus impetraret; sine is illorum tribunalium mos erat, seu auaritia ministrorum; ducatis aureis sexcentis emi aditum oportebat, ad vnum ex iis magistratibus aliquem. Xauerio prater se nihil erat, & prater thesauros salutis, illic despiciatos, & reiectitos: spebus ergo manifeste cassis, Februario exeunte anno 1551. idem iter, iisdem terra marique periculis retexere cogitur.

27
Amangucciu
redit; & ma-
gno successu
Christum
predicat.

27 Sed suis non debuit carere premissis tam heroica peregrinatio; hac Amanguccij à Deo illi seruabatur, vbi post spatium ab suo discessu quadrimestre redux, viam inuit fidei illuc inducendæ, quæ tunc aliis visa est conducibilior; captanda nimirum Regis beneuolentia, & fauore, munere aliquo cui pegrinitas, & elegantia gratiam adderet: in eam rem ab amicissimis, sibi que plurimum additis Gubernatore Indiæ, & Malacæ Præfecto horariam machinam, & musicum organum singulari arte fabricata acceperat, & alia ex operibus Europæis numero tredecim, illic planè inuisa, proinde Regi maxime accepta, quare gratum animum testatus, auri pondus, & argenti magnum ad Xauerium dono misit; verum is decenter, abstinentiam excusans muneris, significauit Regi per nuncios, nullius se rei cupiditate illuc nauigasse, nisi desiderio communicandi cum illo, eiusque populis summi Boni, cui par nullum orbis haberet vniuersus: id perficere vt posset, egere se ipsius fauore beneuolo, quem esset quamprimum ex eo rogaturus: Et vero die proximè sequenti Goani Episcopi, & Gubernatoris Indiæ ei literas reddidit, quibus illi Christianam legem eiusque præconem Xauerium laudabant; subinde ex eo petiit sibi vt liceret eam populo euulgare, quod is tum benigne admodum concessit, tum locis per urbem frequentioribus, insit de more tabulas appendi, quibus edicebat placere sibi legem nouam quæ ab Europæis Bonziis docebatur, à suis populis suscipi; cumque ipsi externi, & sponte pauperes, relecto, & auditorio carerent, Bonziorum cœnobium habitatore vacuum se illis assignare: hac tutela securi regie potestatis Xauerius, & Fernandus, liberè deinceps foras procedere; Christiana dogmata, & sacra in compitis frequenti populo audenter, bis quotidie tradere, Bonziis nequicquam, sed metu edicti regij, tacite inter se frementibus; vbi Deo, præsentis negotio, præsens subsidium suggerente, linguarum donum Xauerio instauratur, Sinarum, quos eo plurimos commercia vexerant, Sinarum lingua conciones habebat matutinas; Iaponensibus pomeridianas Iaponice, fiebat ingens auditorum omnium generis concursus, & qui eius mouebat & linguam, & mentem sapientie spiritus, in adstantium animos tam altè influebat, vt quam lato risu, & scommatis explosus antea fuerat, tanta nunc approbatione, & reuerentia

uerentia illi plauderetur: in iis nobilium, & literatorum fuere partes præcipuæ, hi ut commodius audirent, & elucidarent disputando, quæ rerum grauitas, & ingenium perspicax subministrabat ambigua. cœpere apud ipsum tam multi conuenire, ut scribat iis domum angustam fuisse, recedentibus itaque aliis quærendo, & contendendo fessis, nec tamen saturis subibant alij, nouis grauidi dubijs, integraturi concertationem, quod ipse clarius ad Ignatium scribit, dotes ei exponens quibus præditos oporteret, quos in Iaponiam destinaret, ubi seipsum in iis depingit, & quæ biennio expertus didicerat.

28 Poscit homines primum adeo inculpato, ut curiositas Iaponum nãnis prope indeprehensibilis offendi tenera, suorum in diuinis Doctorum, nihil possit in iis quod carpat aduertere. Deinde non minus ab doctrina quam à virtutibus egregiè munitos. Sic enim etiam Iapones suas illas Religiones antiquas defendunt, ut dicant suis, se quoque niti Theologis, & multis numero, & scientia notis, & nulli doctrinæ concessuris, nisi Theologis, & multis numero, & scientia notis, & nulli doctrinæ concessuris, nisi rationum vi solida certaque stabilitate. Tertio vult ita comparatos ad tolerantiam cuiusuis incommodi, ut possint herbis, legumine, aqua pura contenti viuere, vestiri miserè, asperitatè perpeti frigoris, lecto, etiam & lecto carere. Ad hæc versent ingentes animos, in continua pericula alacres, mortèsq; adeo si res ferat, per cruciatu ultimos adundas; impetendi sunt enim Bonzj aperto Marte, retegenda illorum nefanda dedecora; Doctrina in contemptum, mores in execrationem hominum traducendi, quam ubi se vident non posse disputando exire, ad conuitia & contumelias vertuntur, & tondenti, se pressus exitium machinantur.] subdit consequenter [Scribo ad D. Magistrum Simonem, siue ad alium qui forte nostris Coniuricæ absente illo præsit, ne quos in has mittat vniuersitates Iaponiæ, nisi tuæ perspectos penitus approbatoſque caritati: futura iis est à vexatoribus patientiæ grauior quam multi arbitrentur seges: visentium tædio, & multitudine diu, noctuque obruentur; accersentur in domos nobilium post habita quauis excusatione, deerit ad precandum, meditandum, contemplandum tempus, ac ne animo quidem suppetet interdum colligendo, imo nec sacris licebit operari saltem in initio, sed nec spatium dabitur diuini officij exfoluendi, multo minus edendi, capiendique somni: importunum est Iaponum ingenium erga extraneos maximè, quos & nihili pendunt, & ioco habent. Quid autem cum erunt eorum omnes exagitandæ condemnandæque sectæ, & scelera.] Ita ille, sed hæc sapientum Iaponum importunitas improba, viri sancti consilia opportune admodum adiuuit; ut eniu sunt dociles, & ad rationis imperium faciles, quanto inquirebant curiosius disputando, & interrogando, tanto in veri notitiam citius, atque interius inducebant sese, ac nube discussa dubitationum intelligebant in Christianorum religione nihil esse, quod aduersus Examen quamlibet seuerum, & inuidiosum, fortiter & inexpugnabile non stare, Iaponum su-

28
Quibus dotibus, in Iaponiam mittendos clarere oportet.

perditionem, sectæ nouem & plures distrahebant, numerosæ discordes, oppositæ, perpetuo ambitu disputationum altercantes, vnaquaque sibi prærogatiuam boni verique vindicante. At vbi Xauerius in campum se extulit, omnes in eum conspirarunt, & sepositis litibus mutuis, iuratos conatus ad impugnandum hunc solum armarunt, qui solus omnes impugnabat, atque hinc stupori summo fuit magnum illud celebratumque miraculum, quo variis multorum quæsitis consuevit vna responsione satisfacere vir sanctus.

29
Vna responsio,
multas satis.

29 Nam cum lacerarent dicentem tam multi, sectique in partes tam diuersas, siebat sapiens, vt maximè disita eodem tempore quærerent: hic de vera Dei essentia, ille de orbe condito, alius de natura & malignitate dæmonum; de animarum, pœnarum, præmiorum eternitate: quidam vno sciendi studio, de motu cælestium orbium, Solis & Lunæ defectionibus, fulminibus, fulgetris, iride, & dissimilibus permultis; ipse vnum ad omnia simul, responsum daret; quod vel eius in ore, vel in auribus interrogantium, sic articulabat, & transformabat Deus, vt cuique redderet & sonaret, tam claram propositi de quo dubitaret explicationem, vt si non omnibus coniunctim, sed huic seorsim vni respondisset. Quod crebro iam euentu probatum vehementer mirati qui aderant literati, & Bonzij, condicebant de rebus proponendis toto cælo diuersis: mihi quidem, haud satis liquet, vt quisque breui quod edebat Xauerius responso solum cernebat quod proposuerat, an & aliorum quæsitis omnibus responso eodem satisfieri animaduerteret; sed argumento est, ita factum, admiratio illa inter attonitos mutua, reputantes meo quidem iudicio, tot paucis verbis reddi sibi explicationes, quæ fuerant positæ quæstiones; quo tamen id modo fieret omnino ignaros, neque propterea infidelitas stolidam eò venit vt intelligeret, id donum Apostolo cælestis infundi, & naturæ fines transcendere, sed præcellenti cuiusdam doctrinæ, atque putarunt assignandum quam nec ipsi, nec eius socij caperent, quare Amangucciù Firando cum venisset Cosmus, profecto Bungum Xauerio, pugnam Bonzij cum Cosmo & socio audacter integrarunt, quam cum Xauerio deseruerant; contemptim fugillantes, non esse eiusdem cum illo scientiæ, nec artem callere, responsione vnâ, multas, enucleandi quæstiones. Præter auctoritates publicas oculatorum testium quibus hoc & alia firmantur quæ ab Xauerio in Iaponia mirabiliter gesta, placet hinc obiter stringere; reddam quod Antonius Quadrius quadriennio post auditum; ad Iacobum Mironum perscripsit, nostris in Lusitania Præfectum. Narrabat, inquit, mihi Iapon quidam, tria se spectasse miracula à P. M. Francisco in Iaponia edi, muto vsu loquendi restitui, auditum surdo, muto item & paralytico, linguæ, pedumque facultatem, addebat Europæ totius præstantissimum vulgo existimatum; alios è societate haud quaquam illi fuisse consimiles, quod nisi vni ethnicorum nescirent respondere, quem cum expugnassent, aggrediebantur ad alium; at P. Franciscum quosquos ethnici aduentarent, iussisse hos ponere quicquid dubitarent.

bitassent, quæ cum essent decem, interdum duodecim numero, respon-
sione vna satisfecisse vniuersis. Me vero obiectante, fortassis dubia fuisse
inter se affinia; minime omnium, ait, sed longe diuersa, nec P. Francisco
fuisse id nouum, sed notum atque vsitatum,

30 Partim igitur summa veritate aduersus literatos, & Bonzios ius
suum decertando, disputandoque asserente; partim prodigiis, quæ illic
plurima edidit; partim denique insignibus sanctimoniarum argumentis, cœ-
pit Apostolus laborum fructus tanta copia metere, vt bimestri spatio
baptizauerit quingentos, magnam partem illustres nobilitate ac literis,
qui vt pugnaci disputatione, & doctrina paulatim conuicti, manus fidei
dederant, poterant aliis in ea, magistri effici. Mirum autem quod re-
fert ipsemet vnum tota vrbe, priuatim, ac publicè de Christi fide fuisse ser-
monem, vnam disputationum materiam; qui ad eam postremi, &
ægrius accessissent fuisse animosiores in ea defendenda, in obseruanda
nominatiores. Patri autè optimo sic addictos vt auelli ab eius ædibus, &
latere non possent. Fatigasse illum assiduo discendi studio, vbique myste-
ria esse reueritos, (vt in crucis formandæ signo, quo tot Arcana conti-
nentur) at is videlicet inexplicabili gaudebat voluptate, qualem nus-
quam alibi percepisset. Itaque postea Cocino in Indiam scribens ad so-
cios qui ex Europa illuc peruenerant. [Nuper, ait, ex Iaponia redij cor-
pore satis firmo; virtute, & animo debili: sed hæc quam meditor ærum-
nosissima in Sinas profectio, sola innititur diuinæ fiducia bonitatis, &
meritorum Christi Iesu. Nam etsi nunc incanui torus, at me si vnquam
alias valentem & vegetum sentio. Labori nimirum, in crudienda natio-
tione morata, composita, rationis, & veri amica, incredibiles insunt vo-
luptates, certè nunquam dum vixi expertus sum, quam Amanguccij ma-
iores, cum ex indulgentia edicti regij, ad nos audiendos concursus fie-
ret. Spectabam iucunde, depresso superbia, Bonziorum domitos
spiritus; infensissimos Christi hostes, iam illi prostratos, morigeros, &
libenter subiectos: cernebam triumphantes gaudio novos Christianos,
cum victores redirent ex decertatione aduersus Bonzios; cum æmula
solicitudine instarent ethnicis, veritatis robore exarmandis, perducen-
disque ad fontem salutis; cum suorum formas certaminum, euentusque
narrarent, & ex iis consequens exitum barbaræ superstitionis. Horum
spectaculo, & auditu, iis exundabat lætitiis animus, vt molestiarum mea-
rum sensum omnem in me extinguerent. Possent ah! vtinam vt hæc
recolo inter medios labores, cœlestes delicias, mihi cœlitus infusas, ita
illas apud Nostrates in Europa academicos memorare, & initiare illos
aliquantula earum promulside! huc certò eorum quamplurimi vltro
confluerent; & quicquid habent ingenij, ac valetudinis in horum sa-
lutem ethnicorum conferrent.] Huc vsque Xauerius, cui tot licet exu-
berantibus gaudiis, graues tamen fuere lugendi, & mœrendi causæ, non
modo ex Rege qui Christiana instituta magni faciens, multumque ve-
neratus nihilo idololatriæ minus tenax; inueteratarum libidinum in luto
hæsit;

30
Conuertun-
tur Amaan-
gucciaii.

hæsit; verum etiam ex regni Barone primario, atque firmamento. Erat viro nomen Neatondamus, hunc si plenior afflasset diuini splendoris radius, poterat in eo alterum Amangucij nascens Ecclesia, sibi Apostolum sperare, obseruabat ipse cum coniuge Xauerium velut patrem, venerabatur vt sanctū, amabat vterque intimo affectu Christianos, & causam fidei miris modis vterque tuebatur, sed cum grandi sumptu ædificasset multa Bonziis, fundassentque perpetuo censu cœnobia; dolebat iis, vt ipsi stolidè excusabant, illorum mercede excidere, ac ne perderent quod nusquam habebant, eius quod solide possidendum iis ingerebatur iacturam maluerunt; vtrique miseri, quod damno duplici caducas simul & æternas opes amiserunt. Duos quoque Xauerij socios lato animarum prouentu locupletabat Deus: Ioannem præsertim Fernandiam, cui generosam de se victoriam, triumpho, rependit, quo gloriosior Euangelij ministris inter infideles non potest obtingere. Dicebat aliquando ad populum celeberrimo vrbs loco, calebat dicentis oratio, frigebat nihilo secius auditor, nec in cuiusquam animum orator pius descenderat, cum ecce tibi ethnicus impudens, producto versus illum ore, velut aliquid in aurem locuturus, purulento sputo dicentis faciem conspurcat; tum facti præclari contumelia elatus, abire gestiens, respectare identidem, nutibus iniuriam laudare, multumque sibi de illa plaudere. Inter multos, vt fit, alij risu, indignatione alij turpe facinus, ac scædum excipere; omnes in Ioannem oculos figere, experturi ad publicam & improuissam dedecoris offensam, quam rectè, & placidè in gradu staret. Verum is impudentem scurram, nec secutus oculis, nec vultu mutatus, nec alter colore, quod agebat agens, nihil interpellatus dicere perrexit, eodem frontis modestæ sereno, vt si nihil esset indignum passus, ducto solùm tranquille strophio loquax faciem derisit, & protractum sermonem, ad finem quietè pertexuit. Hic omnes etiam petulantissimi sile, ludòque in serium verso admirari; sedatum illud moderate mentis, & subitis iniuriis dominum sui imperium, excelsitati nobilis animi deputare, sed philosophatus sublimiùs, vir inter literatos grauissimus; cæterum legis Christianæ impugnator, obsequioque fortissimus, quem eo Deus egisse videbatur, vt serui sui patientiam, eius conuersione coronaret; statuit omnino, diuinam esse legem oportere, quæ suis vires eminentiores suggereret humanis, ex quo deteresa cecitate, iis aperuit oculos quæ prius non viderat, [viros nempe mentis virtutisque tam vastæ, haud quaquam ex orbe ultimo; per vltima quæque rerum, & viarum discrimina in Iaponiam aduectos honoris ambitu quem suimet contemptu calcarent; vel opum cupidine, qui tantum auri, & argenti, vltro sibi à Rege donatum non sustinissent admittere. Solo igitur Dei quem colerent, ardenti obsequio impulsos, & desiderio eius nominis celebrandi, insinuandique longinquis populis supremam illius venerationem. Alacritatem porrò illam paupertate quam tantopere diligenter contentam, perpetuari alio pignore non posse, nisi auctoramento illo

beatitatis

beatitatis sempiternæ, quam iactarent à Christi sequacibus post mortem expectari. Et ferret Deus tanta sapientia homines, & tanta sanctimonia decipi? & veniret cuiquam in suspicionem, tam procul, & per tot inuia eò solùm in Iaponiam venisse, vt nugas, & mendacia venderent? Bonziorum verò, quàm essent flagitiosi mores, quantis ab recto spatiis documenta errarent; sibi optimè exploratum, quàm inter se torfecta dissiderent, quàmque arbitrarium cuius esset, ac propè ludicrum, quauis pro libidine cõficta, veri nomine effutire. Ita ille apud se, vt post narrauit, argumentabatur. Nec fuit celetior excipienda veri ac boni luce, quàm se illi penitus tradendo, Fernandium statim à concione subsequitur, victum se ab illo telo duplici fateatur, rationum vi, & virtutis exemplo; rogat vitæ lauacro ablui, lastratusque à S. Xauerio Christianis accedit, sibi propterea gratulantibus tantum virum, quòd eius auctoritas multos haud dubiè secum esse tractura.

31 E contrario Bonzij Christianorum incrementis, numero famâq; insignibus; suorum verò defectionibus, & probris expostulare, rumpi, turbare omnia; senes potissimùm, inueterata superstitionis, aut peruersitatis amuli, ac tenaces: & erat iis sanè, vno de se ad populum opinionis ambitu, & largitate donorum nixis, dolendi causa, nec parua, nec inanis. Ex centum cœnobiis quæ Amanguccij habuerant, vix pauca suos tenebant inquilinos, alia sensim quotidie defluebant: adeò multos ab eorum cœtu, turpitudinum enormium mordax conscientia remouebat, & decipiendi sacrilegè populi tædium, ad captandas fabulosas inuentis ciuium facultates: malebant ergo in seculo degere, ex quo deinceps pronum erat illos ad Christum adducere: Porro hi plurimùm quò Christo fuerant inimiciores, hoc maioribus studiis eius nomen fidemque tuebantur, & in Bonzios maximè, strenuam nauabant operam. Retegebant enim Sãcto Patri arcanas eorum libidines, austeritate, adsciticia teetas, & dissimulatas; occulta mysteria euoluebant eius quam quisque sectatus fuerat disciplinæ, indicabant pugnantis sententias, & dolosa, inuenta torquendi clientum suorum marsupij, hæc verò sanctus enunciabat palàm, eosque populo graphicè depingebat, vt sciret quales re ipsa essent, & quales esse mentirentur. Quod in rabiem agebat sceleratos, plebe iis vulgò secreta dedecora publicè exprobrante; nec eos torquebat mitiùs quòd ipsorum nudius tertius discipuli, & adoratores, Christiani effecti, mox luce palàm in oculis omnium audent magistros laceffere, & iis inuoluere argumentis quibus eò arctius stringebantur, quò extricare se contentiosius satagebant: docuerat illos Bonziorum iam doctus arcana Xauerius, sectarum singulas manifestæ dictorum pugnantia conuictas arguere, quò nihil potest illic homini literato propudiosius infligi. Hac arte Xauerius dici non potest quàm commodè vsus sit, ad animandos confirmandosque Christianos Bonziis concertantes, quos sic didicerant spernere, vt aggredierentur illos ex condito etiam pueri disputatione, superbis asinis, quale genus est Bonziorum,

31
Bonzij odio,
& contemp-
tui fuit.

Aa ignomi

ignominia cruditatem non valentibus coquere. Nec intra fines opprobrij publici, Bonziorum hæere detrimenta, honoris, scilicet, ac fama apud populum iactura; inde solitus fluere contributionum quibus alebantur fons pinguis, exaruit: multos ergo quos animæ salutis à ministerio scelerato nequaquam auerterat; fames è cœnobii in aulam, militiam, artificia, vilisquæ operas quærendo victui extruxit. Christianis mirè gaudentibus breui paucas in vrbe superfore Bonziorum ædes, nec plures Bonzios quàm qui sat essent iis custodiendis. Sed eorum rem summam grauius afflixit, viri cuiusdam nominatissimi, celebris & inopinata ad Christum accessio, is cum parem ingenio, & literis haberet neminem, recens in Bandæ vniuersitate inauguratus Doctor, fieri Bonzium optabat, & ambulo ambitu expetebatur à sectis omnibus Bonziorum, ratis fore illam Principem reliquarum, ad quam se ille adiungeret. Verùm pauca de animi rebus cum Xauerio collocutus, & comparatis Bonziorum chimeris, cum cœlesti, & certa Euangelij scientia, doluit vehementer multorum annorum sudoribus emptam à se meram, & exitialem ignorantiam, eiuratisque magna execratione Camidibus, & Fotochis, & quantum esset in Iaponia Bonziorum, statim vxorem duxit, vt illis, & sibi spem omnem præcideret acquiescendi eorum institutis: inde Xauerio assiduis illum recti, & veri doctrinis imbuenti, diuino instinctu manus dedit, Christumque complexus, eius lauacro lustratus est. Cùmque Amanguccium totam expectatione sui suspenderet, inclinaturam quo ipse flexisset, Christianum professus exanimauit deinceps Bonzios, & multos tum ex primoribus, præsertim literatis, tum ex populi vulgo, auctoritatis pondere secum traxit.

32

Bonziorum
in Xauer. &
fidem rabies.

32 Quos tamen ex Bonziis sua obstinabat perfidia nihil non mouere in defensionem impiarum fraudum; concionati ad plebem; iras Deorum inientare; minari ciuitati ruinam, regno perniciem; defectoribus extrema quæque; obrectare Christianorum Deo, nominare illum non Deum, sed Daïum quæ vox apud illos falsitatem, & mendacium exprimit; multa ei probrosa, nefariaque occentare, atque affingere. Demum andabatæ doctores ita de illo differere, vt si maxime Deus esset; bonum certè non esse, qui suos legibus premeret quas ferre imbecillitas hominum non valeret, earum nihilominus violatores æternis damnaret suppliciis. Ad hæc iis quæ narrant Christiani de orbe condito, angelorum, & Adami lapsu, Deique ipsius corporati aduentu, si quæ veri species inesset; scientiarum omnium parentes, & magistros Sinas, tot retro seculis, fuisse scilicet id ignoraturos? quid hoc item prouidentia? quid iusti, & æqui? Europæorum Deum, & distulisse in annos supra sesquimille quinquaginta, legis suæ promulgationem in nobilissimas mundi partes, si saluæ, nisi legis illius obseruatione omninò esse non poterant? his criminabantur Bonziji nostram fidem quæ suis quibusdam ad nostros epistolis refert Xauerius, ad quas nihil censuit attingere vt spongiam quoque indicaret qua calumniass illa diluebat

luebat, utcumque de hac alij scripserint, mihi tabulis originalibus sancti Patris, eiusque sociorum inhaerenti, licere non arbitror, ipsius responsa excogitare, & scribere. Dico tantum quod tradit, de querimonia Iaponum, Euangelij sonum, & legem salutis obtinendam, stomachosè dolentium, tam serò ad se peruenisse, cum gaudere potius debuissent beneficio tanti boni quo illos Deus præ maioribus affecisset; Hac inquam, tristi, & implacabili querela, ita perturbatos, ut veritatis, & sanctitatis fidem, religioni præbere non possent quæ Deum coleret in dispensandis bonis factiosum, crudelem vero in plectendis, quos vnum ipsius arbitrium iis destitutos voluisset; & auditos fuisse lamentabiliter defflere, ergo & patres, & atavos, & Iaponiam hæctenus vniuersam æterna claudant, vrantque incendia, quòd Deum non adorauerit sibi prorsus ignotum, & leges infregerit quas nunquam acceperat ab eo perlatas. Si Christus vitam ex æquo omnibus impendisset, cur non æqualiter omnibus profuisset? & si legis suæ contemptores sempiternis addiceret pœnis, cur eas sibi promulgare per tot sæcula distulisset? addebant his flammis oleum Bonziji, nihili esse ministros religionis Europæ; ne vnus quidem hominis animam posse ab inferis ducere, quod erat in promptu Bonziis quoties libuisset, ieiunando, & precando præstare. Ex eo quin etiam patere, Christianorum Deus quàm esset debilis & crudelis: aut enim animas cum posset nolle, iis eximere tormentis, quod erat barbari, & crudelis; aut cum maximè, vellet minimè id posse, quod erat admodum imbecilli; Xacam & Amidam leui negotio suos ab inferis in libertatem asserere, modo se Bonziis exhibuissent beneficos. Verum scelerati, validis rationibus potenter adacti non raro in aurem Xauerio falsierant, se quoque pœnarum æternitatem certo scire; at hæc si palam populo fieret; desituras statim beneficentiam qua illam à Bonziis se existimabat redimere, & perituros inhonesta fame. Iam quo pacto hiant, & crudo vulnere manum admouerit, quam felici consolatione curauerit, testatur ipsemet suis in Europam ad socios literis; cum enim communi comploratione insimularent Deum aut negligentiam, aut iniustitiam, quòd tam serò agnosci ab Iaponiis voluisset, & magnitudine doloris quo sortem hanc suam querebantur, Xauerio etiam excuterent lacrimas, æquitatis diuinæ nefariam accusationem sic apud ipsos refutauit; antiquissimam omnium Dei legem, quam pro noua cernebant, fuisse ostendit; non verborum sono mortalium auribus dictatam, sed naturæ manu, illorum animis æterno impressam caractere; quicumque nascitur insculpta sibi materno ex utero in hanc lucem legis eius mandata secum ferre, illorumque interpretem instinctum communem, & magistram insitam omnibus rationem. Priusquam Iaponios lege vlla, Sinarum Sapientes imbuissent, obscurum fuisse nemini, quin homicidia, periuria, fraudes, latrocinia, adulteria, & istiusmodi turpitudinum portenta, vitari oporteret. Ad hæc patranda secretum, & tenebras; ad tegenda silentium captari; conscientiam tamen exprobrantem, & surdo

verbere cuiusque plectentem crimina, nemini datum effugere, quamvis ea & homines lateant, & nullis interdum eorum legibus vetentur. Educetur sanè, & cum solis infans consuescat syluis, & bestiis; procul degat ab omni commercio urbium, morèsque ignoret penitus; legem certè illam innatam omnibus, nunquam poterit nescire, quæ apud vnumquemque innocentis vitæ magisterium exercet; & interrogatus an occidere, furari, thorum fœdare alienum, fallere, rapere, liceat; negaturus est profectò licere, dictante nimirum id illi principe, ac suprema lege rationis, quam Deus hominibus indidit, quaque si modo sint homines, rectè instituere vitam possunt, hoc si necesse sit contingere homini, ferarum more in antris adulto, & omnium rudi, quanto certius contigit civibus, quos publica, & priuata iura prohiberi obstringunt? Deum ergo, nequaquam, vt ipsi dolebant, tot sæculis destituisse Japonios sua lege: huic (pergit, vir sanctus) argumento, acquievere plenè & integrè; indeque à suspitionibus querulis immunes, veritati mentem, Christo nomen dedere. At nihilo Bonziji minus furiosè ac rabidè incubuere calumniis, & minis in Dei præconem, & Christi fidem; vt quos nequaquam ignoratio in fraudem, sed perversitas ageret ad fallendum. Primum igitur sibi Regem conciliant, suàsque in partes pellectum, ad facultatem fidèi amplectendæ, re ipsa abrogandam, cum verbis non posset, adducunt; nefas enim cum esset, edictum solemne quo illam sanciuerat aduerso rescripto rescindere; clarissimum quemque illorum inuadens qui Christo accesserant, suis illos per summam iniuriam exuebat bonis, quibus & ipse, non diu post, & regno, & vita, exutus est, Deo pœna sequaci suorum damna vlciscente, de quo breui erit narrandi locus. Scribunt præterea in oras finitimas Bonziji aduersus Apostolum, quicquid poterant de illo probrosè mentiri, esse hunc reiectitium homulum, scurram vilissimum, fame illuc adactum, cui nec in diem victus suppeteret; nec ad tegendam nuditatem, præter laceros pannos esset: ad hæc maleficum insignem, & adoratorem dæmonis, qui sub aspectu certorum syderum, quorum ostentabat peritiam, spiritus cogeret ad prodigiosas præstigias & infatuatum iis popellum sibi obstringebat; demum quicquid iis inuidia, indignatio, & auaritia, infame suassisset de illo spargunt, quibus tamen nec interclusus est Euangelij sacri cursus, nec viri sancti fuscata gloria, nec falso & fabulis verum succubuit. Amanguccij quidem ad ter mille, Christiani numero aucti sunt; omnes ad fundendam pro Christo, vitam, nedum ad perdendas facultates prompti, & alacres si fortè quod expectabatur ex suasionem Bonziorum, rem ferro agere tyrannus decreuisset: foris verò Xaverij nomen, & sanctitas, mirabilitas prodigiorum ab eo editorum & illustres de Bonziis triumpho, & prouincias & regna, tam celebri fama exciuerant, vt omnes, magnum ex Europa Bonzium (sic illum designabant) audire vehementer auerent, & cernere.

cietatis; operarij in Iaponiam legendi ac mittendi; repetendum mox mare, & Sinæ adeundi, audiebat enim consensu omnium affirmari, Sinis Christo subactis, vltro Iaponiam velut magistros secururam, quod eos agnosceret sacrorum, & sapientiæ parentes. Commodum his votis, nauim Lusitanam nunciabat rumor in Bungum appulisse; de hac ve certius resciret, Matthæum ex Iaponiis suis comitibus alterum, eò cum literis destinat; datæ legebantur Kal. Septembris ad nauis præfectum, & quos vehebat mercatores, rogabat verò ad se rescriberent, qui? vnde? quàm breui in Sinas essent redituri; tum quòd in Indiam reuertens, quamprimùm illac esset transiturus valde hortabatur, sibi quisque tantillum succideret temporis, ad subducendas conscientia rationes; eius enim, addebat commercij lucra, multò esse quam sericorum Sinentium pinguiora, quantumuis hæc fœnore suam sortem æquassent, applicuerat Figium ea nauis, Funaiio, Bungi Metropoli, leucâ distans; illic vbi comparuit, cum Xauerij literis Matthæus, ea omnes affecit lætitia, vt certatim illum muneribus donarent, leguntur publicè quas ferebat ab sancto literæ; mittuntur Funaium, qui hæc mercatoribus sociis nuncient; ij cum Rege Bungi ex frequenti congressu pridem gnari, fore illi pergratum Apostoli conspectum, quem tanti toties fecerat, & de prædicarat, eius propediè aduentum Regi significant, & Princeps optimus, cui iam tum Deus, conuersionis diu post futura indebat semina, festo gaudio rem excepit, & testes amoris, ac reuerentiæ dedit epistolas quibus Xauerium humanissimè Funaium inuitabat; Rescripsit, & nauis Præfectus, & ex primariis mercatoribus sex aut septem, quisque de Indiis quod habebat noui, de nauis autem, Lusitanos triginta vehere Præfecto Odoardo Gama, post mensem versuros in Sinas vela, vbi tres in portu onustas serico naues reliquerant, Ianuario sequenti repetituras Indos, harum verò vna, Iacobum Pereiram, insignem eius amicum vehi; veniret quantocys, expectari ab omnibus cupidè, excipiendùmque non tantùm nauis, sed pectoribus omnium. Matthæum quintus, itineris dies Amanguccio restituit, cum literis, & impatienti lætitia qua vir sanctus desiderabatur ab Rege Bungeni, & ab Lusitanis. Ergo commendatis Deo Neophytis, & salubri admonitione tum iis, tum Turriano & Fernãdio munitis, inter eorum lacrimas, & amplexus in viam se dedit, Septembri iam medio, anno sesquimillesimo quinquagesimo primo. Erant Amanguccio Figium milliaria centum octoginta, terrestris itineris; præter angustum maris sinum, hæc vt afflucuerat confecit pedes, pretiosam ferens sacri ministerij sarcinam. Sed eum laborem non parca rependit consolatione, Iaponum duorum nobilis comitatus, hi præter Matthæum & Bernardum, sese illi duces, & comites Figium præbuere, hoc vnice viro sancto chari, quòd ab Rege Amangucciano re omni barbarè multari ob suscepta ante vnum mensem Christiana sacra, fortiter id ferrent; & censu annuo paulo ante aureorù ter mille splendidi, tunc prope nudi, sic tamen hilares, sua ob Christum egestate contenti fruerentur, vt si

Rex Bungi
Funaium in-
uitat Xau-
erium.

omnibus abundarent. Ibat cum iis item Laurentius Regni Figensis indigena ex oculorum vitio cognomento Luscus, iuuenis annorum quinque & viginti; nouus quidem, sed feruens, & virtutis nequaquam nouitiæ Christianus. Quæ supersunt ad vsque Xauerij regressum in Indias, eorum spectator Lusitanus, stylo, quam mercimonio melior distinetè narravit, huic narrationi uti fideliter, sic libenter insisto, quod eam multis probatam testibus video, in tabulis publicis, de Xauerio in album Sanctorum referendo confectis.

Inter hæc igitur tam grata viæ solatia durauit Xauerius Pinlachiam vsque, pagum leucis duabus Figio distitum, vbi pedum tumore, doloribus capitis, & fractarum inopia virium subsistere cogitur; tres è sociis ad nauim præcurrunt auxiliij aliquid accituri. Horum aduentu Gama, Funaiio inuitat Lusitanos cumque iis cultu singulari, Pinlachiam versus; pompam instruit equestrem; quod è comitum discessit diuinans vir sanctus, itineris reliquum debilitati suæ putauit tolerabilius, quàm cum honorem religiosæ suæ modestiæ; quare recepto itinere, quartam leucæ partem emensis occurrit Lusitanis, demirantibus illum inter nobiles duos Amanguccianos medium venire, cum suo in humeris supellectilis sacræ fasciculo: ex equis desiliunt; ea comitate, ac reuerentia consalutant quæ tanto patri debebatur. Sed in pertexendo quod supererat viæ, humilitati eius, litem mouit non paruam eorum pietas, quæ ab aduersis utrimque partibus amissa, & victa est: contendebant eum equo imponere, nec peruenire ad nauim ferebant peditem; quod vbi ex eo non impetrant, nec ipse ab iis, vllis precibus euicit ut equos reciperent. Pedites itaque, simul omnes viæ residuum absoluunt, nauim Præfectus eiusque armamenta, vexillis, ignium fulgetris, & variarum flammarum missilibus radiis, vndequaq; ornanda, in triumphum morem curauerat; quotquot in nauim remanserant, festo armorum, & vestium nitore, longis ordinibus litatus prætenderat; ut primum sanctus in conspectu fuit, læto bis omnium machinarum tonitru salutatur, iterato tertium, & quartum gratulatorio fragore, cum ad nauim accederet propius, & cum in eam conscenderet, quibus humilis Xauerij pudor plurimum erubescens, querenti propior, quàm gratiam agent, mentem suam Gamæ dolens testatus est. Urbem vero Funaium vix leuca femoram, tormentorum is sonus grauius perculit, nullas satis excogitantem eius causas, præter Lusitanorum conflictum aliquem cum pyratibus infestantibus illam oram. Rex per hominem certam rei causam ex veris cogniturus, nobilem iubet eò excurrere, cui Gama, monstrato Xauerio, exponit; quod auditum fuerat Funaij, argumentum esse perexiguum honoris, quo eius aduentum gratulabantur vehementer. Hunc Amanguccio adesse, virtute, doctrina, sanctitate incomparabilem, Deo ac Lusitanæ Regi domino suo summè carum. Hæsitare ad hæc qui missus fuerat, velut stupens, & Xauerium contuens sine calceis, & pannosum, volensque apud se quæ Amanguccio delata fuerant; Deum ad Præfectum conuersus, valde ambigere quid esset ad Regem

Regem de illo relaturus : non posse de Bonzio quæ audiret, & cerneret Regi occultare ; aliunde tamen quæ de illo probra, & quoties fuissent à Bonziis ad Regem Amanguccio perscripta meminisse ; inspectum scilicet hunc ab se, familiariter cum amico dæmone agere, ex quo illas disceret cantiones, quibus mira in vulgus stolidum edidisset ; hominem esse mendicissimum, egentissimum, toto corpore scatentem vermibus, qui eius carne pasci refugerent. Vereri ergo se aiebat, quæ Lusitani celebrabant de illius sanctimonia, & sublimitate meritorum si Regi narraret, ne auctoritate exciderent Bonzij, & accusarentur, aut ignorantia imprudentes, aut inuidia mendaces. Tunc Gama secutus ut cœperat, innocentiam viri sancti, & paupertatem eximie laudavit ; ortum in Europa nobili stirpe, & sanguine regio ; sponte pauperem & excellentia virtutis ; non abiectione, ludique fortunæ : quæ ubi ad Regem nuncius retulisset, à se addidit Lusitanos illo vno beatiore se credere, quam si nauim haberent argento cumulatam ; sibi quod ad se attineret visum esse re ipsa homine maiorem, vultu quandam spirante insolitam, venerandamque maiestatem. His accensum in Rege desiderium videndi Xauerii, hanc illi suggestit epistolam, qua eius aduentu gauisus, cum in palatium inuitabat.

34 Pater Bonzi Cemaicogine (Lusitanos sic vocant.) Quam sunt Deo tuo acceptæ laudes quibus suis ab sanctis colitur, tam gratus illi sit, tuus meas in oras optatissimus aduentus. Renunciauit mihi Quansionafamas quem istuc miseram te Amanguccio Figium venisse, id ego quam lætus cognouerim, explicabunt quos mitto. Quare supplex etiam atque etiam te rogo (iubere siquidem non sinit Deus) mei erga te amoris desiderio singulari indulgens, ante solis exortum ut adsis, & arcanas ad fores domus meæ pulses, ubi totus in tui cogitatione te expecto. Hanc autem velim sic à te rogatam gratiam, ne qua re tibi molesta sit mea petitio. Nunc Deo tuo, (quem Deorum Deum profiteor, & summorum atque optimorum qui degunt in cælo supremum) prouolutus in genua supplico, ut huius æui superbi homines, ex doctrinæ tuæ gemitu intelligant, vita tua tam inops quam sit Deo cara ; ut eo perspecto, carne progeniti, & mundi promissis excæcati, ab suo errore eximantur. Fac de tua valetudine ut sciam, quo noctem quietè ac placidè dormiam, dum me galli cantus cum tui aduentus nuncio excitet.] Decorabat hanc legationem eius Princeps, iuuenis Regem proximè attingens, & ei adiunctus Pæmindoni nomine prudens senex, & ipse regij sanguinis, cum nobilibus triginta, Funaiio Figium triremi appellunt. Legatus, Regis Epistola Xauerio reddita, è navi exscendens, explosis tormentis quindecim, salutatur, auditusque cum seni diceret, protersus magnum esse gentis illius Deum oportere, eiusque arcana humano ingenio admodum obscura, qui seruo gauderet tam paupere, qualis esset Lusitanorum is Bonzius, quem dum præcipuis venerantur honoribus, liquidò indicabant, paupertatis apud Deum suum ingens pretium esse, quamuis apud homines vulgo nihil despica

34

Regis Bungi
ad Xauerium
literæ.

despica

despicatius, nihil esset execrabilius, & piaculo ducerent mendicitatis cogitatione, velut putris, & fœdi cadaveris animum inquinare.] Sic ille: cui comes senior valdè sapienter, nihil obstare quo minus is pauper, maximi faceret suam paupertatem, licet ipsi ab ea abhorrerent censerentque egenos omnis hîc, & in futurum, expertos boni; posse quoque eandem, Deo cui seruit tantopere placere, vt eam, qualem aspexissent, eius causa profectus, omnes simul diuites opibus anteiret, tametsi Bonziji alia omnia garrerent. Ita in regressu de Xauerio philosophabantur, at enim iunior seu priuato, seu diuino instinctu longè de illo grandiora quàm exteriùs præferret cogitans, Regi persuasit more triuiali Bonziorum non debere admitti, & peccatum iri non leuiter, si præ iis nihil ei daretur; etsi enim eo nihil esset pauperius, at nauis Præfectum omnesque Lusitanos vno ore sibi confirmasse, si vel innueret sanctus Pater se nauim cupere, confestim illam cum omni eius gaza ei donaturos.

34
Lusitan: Xauerium ad Regē Bungi magnificè deducunt.

34 His tanquam præludiis cœpit Deus in aula Funaiensi abiectè de se sentire amantem attollere; Bonziorum verò tumorem deprimere; & alterum tantum ab Lusitanis Figij mouebatur, quorum si vnquam in suum Apostolum & religionem, tunc potissimum emicuit pietas, visusque est Deus illam iis mentem indidisse, quæ ad futurum ipsius obsequium momenti plurimum esset allatura. Itum ab iis in consilium cum esset, de ingressu Xauerij ad Regem, insedit omnibus rem tanti, paratu quàm fieri posset eximio, & superbissimo instrui oportere; vestium cultu decoro induendum, stipandum officiis aulicis, & familia numerosa, eoque omni quem eius poscebat dignitas honore; ex nauis in urbem, atque in regiam per vias maximè frequentes deducendum. Rebus ita decretis, cuique partes assignantur, pompæ ordo describitur, expediuntur ornamenta, quæ vt Xauerius moueri deprehendit; ire mox in oppositum fortiter; honoris illius impatientia suam armare modestiam; negare diuinis fulciendis secularem hunc strepitum adscisci debere; humilitatis Christianæ elato splendore, velle Laponum superbiam capere, perinde esse vt truce ex auro fingere quò fieret iis adorabilior. At qui Lusitanos ad hoc induxerat, idem serui sui animum inflexit, vt eorum se vinci rationibus pateretur; quòd enim Iaponibus paupertas tantò esset horron, & Amanguccio tot fœda & indigna de Xauerio sparsissent Bonziji, vt execrationem omnium publicam, & contemptum in eum accenderent; reuellenda erat ex animis populi scelestas, & mendax opinio, vt sciret Euangelij ministros, quò egere rebus omnibus ambirent, eò dignos esse maiori veneratione; ac sentire de illis reuerenter ethnici discerent, quorum immeritus caducis animus, erat ea specie corrigendus, & in æquorem de diuinis sensum sapienter mulcendus. Non hæsurus in eo, sed transituros in Christum hos honores, & quò Dei præco obseruantius coleretur, hoc eius prædicationem maius in populo pretium habituram. Iam huius magnifici agminis instructum nihil subiit quòd vanum oleret, ac secularem fastum, nihil non inuento, & opera religiose pietatis, aptumque

aptamque ad afficiendos spectatores reuerentiæ studio erga sanctum eiusque sanctitatem. Personam in eo agebant triginta ex primoribus Lusitanis, à cultu insignes pretioso, catellis torquati aureis, & multa splendidi vnionum, & gemmarum luce, toridem qui heros affectarentur ferui, pulcherrimo & ipsi habitu. Processurus erat vir sanctus longo in syrmate ex cilitio bombicino, candidissimam desuper indutus castulam, & holoserico viridi, attalica prætexto simbria stolatus. Sed omnium trahebant oculos quinque præ cæteris ex omni comitatu, vel elegantia ornatus, vel ministerij nouitate. Primus librum gerebat in rafa bombice candida, breuiarium sacrum, an catechismus fuerit dubitatur. Alter ex nigro holoserico crepidas, quæ casu in mercibus repertæ, suum in apparatu locum comode inuenerunt. Arundinem Indicam portabat tertius vmbilico præclusam aureo, quartus imaginem Virginis damasceno cœrulo velatam; postremus denique venustissimam vmbellam. Descripta in hunc modum pompa, instructu non dispari cymba exornatur, cum scaphis duabus quæ illam ab nauì in urbem deferrent, infernuntur tæpetis, cinguntur virgato multatio, vexillorû pinnis versicoloribus decorantur, diuiduntur in eas paruo, sed apto numero tubarum, fidiû, & tibiæ symphonix. Dies illuxerat, & lento remigio per aduersum flumen in urbem pergitur, illachrimante ad musicos modos Xauerio, qui summa in puppi residens eminebat. In urbe interea haud quaquam frigidius, & remissioribus studiis publica gratulatio feruebat, & quia insolita, magham f. cerat expectationem, & regia dignam magnificentia. Ergo ad iucundos scapharum prospectus, multoque auidius ad cantus organicos, illic planè ignotos, ripam ciues implere; nostri exscensione facta procedere, præire Præfectus Odoardus Gama, aperto capite, Bengalenû manum arundine fulciens, & domus veluti magistrum agens, post hunc aliquot passuum interuallo, quinque illi quos dixi dignitatis sacre symbola præferentes. Tum Sanctus Apostolus stipanti bus latera, quinque & viginti nobilibus, quos suum ponè famulitium sequebatur. Hoc ordine per amplissimas urbis vias, & confertissimum populum fenestras quoque, & tecta complementem, palatium, petitur, iacentis omnium in vnum præcipuè Xauerium oculis, cuius grauitas oris, modestia humili temperata, amabilitate, & reuerentia deuinciebat vniuersos. At vero Bonziis, vt tantò aliam conspexere, tam diuersum ab eo qui Amanguccio perfidis literis depictus, fuerat mendicus, squalidus, abiectus; concidit scilicet mendaci cum lingua tumor ferus; nullis iam latebris ipsorum calumnias satis exalantibus.

Ventum erat in aream Regiæ subiectam, vbi sexcenti quæ sagittarij quæ hastati, armatura illustri, & vestium tesseriis visendi in præsidio erant; His accedente Xauerio, dat signum dux Finge indonus, seindunt se vtrimque in alas medij, quibus palatium intrantem excipiunt: progressus paululum, ab honorariis quos iam tertium memoramus dignitatis orna-

B b

35

Excipitur
Xauerius à
Rege Bungi
solemni ap-
paratu.

tur

tur insignibus, proiecti ad illius pedes, genu flexo, arundinem alius umbilicatum auro tradit; alius crepidas pedibus inferit; umbellam in caput explicat tertius: hinc inde alij cum libro, & icone Virginis se fiunt: peragiturque cerimonia hæc tam reuerenter; & decorè, vt nix è affecerit intuentes, mussantes inter se tacitè, hunc planè hominem cælo missum, ad Bonziorum extinguendum liuorem, & arrogantiam conterendam. Inde in aulam subitur amplissimam, refectam ciuibus, quos aurum, & splendor vestium arguebant esse primarios. Hic puer teneræ ætatis, quem manu ducebat senex venerandus, occurrit venienti, hanc illi salutem exoptans. [Tàm gratus Regi, & acceptus adesset, quam optatè de cælo in agros descendunt pluuia, squalente longo æstu oriza; iret alacer, quandò bonis omnibus amaretur, licet eius aspectu scelerati, dolore rumperentur, & mœsti ac timidi, obscuram noctem & turbidam animo gererent.] Votis beneuolis, & honorificis cum respondisset appositè vir sanctus, subiunxit puer, sed prudentia senili; esse profus fortunatissimum, qui ex orbe altero illuc nauigasset contemptus, & infamiae ambitu, paupertatis nomine quærendæ; bonitatem Dei cui seruiret, extra omnem esse comparisonem; vt qui ea gauderet paupertatis æstimatione, ad eò à vulgo aliena: ab ea Bonzios abesse tam procul, vt nec egenis, nec feminis post mortem, quicquam boni sperandum iurati prædicarent; sed solis diuitibus quibus esset in promptu, carò à Bonziis felicitatem redimere] cui Xauerius. [Dignetur Deus immensum bonus, doctrinæ suæ luce has tenebras, & discusso Iaponum errore, claram iis referre libertatem. Hæc dum colloquantur, mirante in ea ætacula viro Dei maturitatem annosam Sapientiam, aliam in aulam deueniunt, vbi flos totus adolenscentiæ nobilis, cultu quò nihil venustius, dici magnificentius nihil potest. Intranti omnes procedunt obuiam, omnes ritu patrio simul consalutant (quod gromenare ab ipsis dicitur, & Regi dumtaxat à suis clientibus, patri à filiis defertur) solum nempe ter fronte tangunt; quod mirè habili corporis inflexu peragunt. Duo exinde omnium nomine Patri aduentum paucis gratulantur: quorum alter paulo pluribus. Pater Bonzi sancte: Sit, inquit, ad eò iucundus tuus hic ad Regem accessus, vt dulcis est matri, amantissime blandienti infantis filij arrisus. Et erit profectò, nostros enim iuramus capillos, ab his quoq; nos parietibus qui nunc tua præsetia gestiunt, fuisse animas: vt his erga te officiis funderemur, tuo autè aduentu idcirco læti sunt, quod facturus sit Deo illi maxime gloriosus, de quo tu Amanguccij tam excellè, & inaudita prædicasti: sub quæ illorum vnus manu Xaueriumprehendit, & reliquis innuens, ibidem subsisterent, capax in pergulam induxit, citris vtrinque prætensam aureolis, tum in aulam duplo præcedentibus vastiorem vbi Regis frater opperiebatur (qui post Amanguccij regnavit.) Is Sanctum honore inuitato profecutus, [nullam vnquam diem luxisse, ait, aula puriorem, gaudere sibi eius præsentia dominum suum Regem, & ea

vel vno ditiozem se credere quam Sinarum thesauris triginta duobus, proin opto inquit, te gloria augeti, & fieri votorum compotem quæ te tam procul aduexerunt: quibus breuiter dictis, subducente se tacite iuvene, qui ad manum Xauerio fuerat, in vestibulum cubiculi regij cum illo subit, vbi nobilium complures humanissime exceptum, cum essent tantisper colloquio morati, denique in Regis conspectum inducunt: Rex vt erat stans, & expectans, quinque aut sex passus ingredienti prodit, terque humum pronus vultu demisso tangit, quod iis qui aderant rarè admirationi. Xauerius quoque se coram prostratus abjicit, nisi que Regis pedes honoris gratia tangere, inhibitus est ab ipsomet Rege, & in pedes erectus; dextra mox etiam pertractus, coactus est ex æquo ad lacus illi confidere; Regis fratre paulo inferius; Lusitanis, & regni Principibus, ac Baronibus ex aduerso sedentibus.

36 Post officiosos ritus gentis more obitos, Xauerius aggreditur breui, sed claro sermone, scitu necessaria credendi, & viuendi capita stringere, quod agente linguam, & animum Deo, sic ad rationis principia seite & appositè præstitit, vt rex cælo fundi totidem oracula censeret. Quamquam enim annorum quinque & viginti, & communi flagitiorum illie grassantium corruptissimus tæbe, sed maxime integro recti iudicio pollebat. Desinente igitur Xauerio dicere, exclamauit ardens, & admirans, [Cui tandem possit compertum fieri hoc Dei arcanum, quis introspicere quamobrem nos hæctenus tam cæca in nocte reliqueris; hunc tam luculento veri splendore illustrarit? Scimus de illo passim quid percrebuerit, quam sprete & vilis ipsius paupertas, quando ipse contemptu traductus sit; at sua illum, eiusque merita, & auctoritatem, efficax sustentat oratio, nec sinit de iis ambigere. Quicquid enim is profert cum probitatis natiuæ regulis optimè consentit, & si recti quis lance iudicij eius expenderit rationes, vno omnes statuet veritatis pondere constare. Nostri è contrario Bonziji, mirum si quid dicant præter pugnancia, hinc se implicant eoque deterius quo plura effutiunt; intelligendo maxime confusi, docendo perplexi; quod hodie approbant, cras negant; dicta rescindunt, rescissa denuo resumunt; tam perturbato suo, ac nostro sensu, vt nunquam satis quid rei sit, cuiquam liqueat, tametsi peracuto & sagaci; & in negotio in quo salus æterna vertitur, semper ancipites fluctuare nos volunt. Argumento nimium euidenti, eos pro arbitrio nobis illudere, verique immobilis quo nitantur fundamento solido carere.] Ista rex dum animo etiam quam vultu commotior doleat, & exagitaret Bonzios, aderat inter alios, Faicondonus homo vanissimus, & in primis sectæ suæ Bonziis, non minus scelerum quam scientiarum principibus. Hic sibi propriè dictum volens, quod in commune de Bonziis rex indignabatur, prope è absuit vt abrumperet dicentem; vbi autem absoluit, nec præfatus veniam Bonzios, sed neque asurgens indignanter ausus, & acerbè in Regem inuichi, arguit quod nunquam

36
Colloquium
Xauerij cum
Rege Bungi.

quàm versatus, in Fianzimenſi vniuerſitate cuius eſt ſolius de diuinis
 ferre ſententiam) adſcito in conſilium nemine, cauſaque indiſta velut
 ex tripode, non dubitaret damnare, ac probare, quæ ipſi non ad rectam
 mentem ſed ad libidinem veniſſent; doctos conſuleret ſi eſſet indoctus;
 ſi pigebat eos inquirere; paratum ſe ad eſſe ad propugnandam famam,
 doctrinam, mercedes, & merita Bonziorum: hunc ergo Rex preſſa om-
 ni aduerſus impudentem irati animi, orisſque ſpecie, iuſſit ſi quid habe-
 ret ſedatè ponere. At iſe eodem arroganti ſtylo, Bonziorum in primis in-
 ſtitutum efferre, vitæque ſanctitatem; eſſe illos abſque dubitatione
 cælo gratos, & Deo charos; legem quippè illius ſeruare; & obſeruan-
 dam à populo curare, longas noctes, & frigidas magnam partem oran-
 do exigere, pro iis quorum beneuolentia & bencheiſ iuuarentur; ſen-
 ſus omnis voluptarij expertes caſtimoniam tenere perpetuam; abſtine-
 re ſe ab eſu recentium piſcium; curam gerere ægrotorum, pueris lite-
 ras, urbanitatem, virtutem tradere; conciliare inter ſe reges; ſedare
 regna; plebis inſolentiam frangere; ſuum nobilibus tueri gradum;
 diſcordes urbium animos, & ſimilitates priuatas componere; pacis pu-
 blicæ iura aſſerere, fideiubere in alteram vitam, & dare in eam ſyngra-
 phas quibus illic diuites fierent, qui eas hinc ſecum acceptas ferrent.
 Quot porro egentes alere? quot defendere pupillos? quot erigere, ac
 ſolari afflictos, & abſectos? atque vt Bonziis cætera deſſent, familia-
 res eſſe Solis; ſtellarum domeſticos; amicos intimos beatorum, quibus
 cum quoties liberet, miſcerent nocturna colloquia, quos cælo educe-
 rent, exciperent brachijs, circumſpicerent otioſè. Pergenſque admiran-
 da illa, ſed occulta narrare, quibus vulgus ignarum inſtuant, ibat in
 comicum acroama deridiculum, niſi aliquos ex auditoribus aduertiffet,
 non ſatis iam riſui imperare: enimuero tunc quàm antè procaciùs in
 Regem bacchari, ſcurrari, ebrium agere, vt rex denique cogere-
 tur, ſilentium illi per fratrem imponere; poſt vero illum ſedè per ignomi-
 niam detracta ab ſe amoueret, monens, tam multis de ſanctitate Bonzio-
 rum quæ ad tædium dixerat opus minimè fuiſſe; qualeſcumque ij fo-
 rent; ipſum certè illa furentis animi, & verborum inſana tempeſtate,
 ſanctitatis ſuæ eximia præclara dediffè documenta, pluſque illum intus
 habere de inferis, quam ſuos vt ſtultè garricbat, de cœleſtibus, & bea-
 tis. Quo regis monito, ſed multo grauiùs ablatae ſedis dedecore, impos-
 ſui, & amens; erit, inquit, erit, cum nullius mortalium admittam ſerui-
 tutem; nec vos, nec ipſe Rex, ſed nec quicquid vbiq; regum eſt, tanti
 futurum ſit, vt detur illi mearum veſtium ſimbriam tangere, volebat
 nimirum homo ſitius intelligi, hoc fore, cum ipſe vni Deorum ſuorum
 corporatus, in eandem cum illo coaluiſſet naturam diuinam, quò ſibi
 Bonzij poſt hanc vitam promiſſo præmio, inter alia blandiuntur. De-
 lium riſit, non ſine ſtomacho rex, & perſtringere acrius parabat, niſi
 placuiffet illum Xauerius, ſuadens aliàs futurum commodiùs, cum reſor-
 buiffet

huisset Bonzius suam bilem, & in hominem rediens, sentire humanius ac loqui meminisset. Iussit nihilo secius rex abire, & expiare pœnitentia vocem sacrilegam, qua se Deo patrem effecisset: Cui, malignum quidam apud se immurmurans, pedem extra limen positurus, mittant in-
clamauit, è cœlo dij ignem, quo decinerascas tu, & quisquis regum, tecum idem loquetur. Sic ab importuna securi molestia, sequuntur de Deo colloqui, nullo deinceps ex Bonziis interpellatore, vt quos socij pudor fecerat cautiōtes. Prandendi hora imminente, mensisque politis, Rex secum discumbere Xauerium voluit; nec eius, aut precibus, aut rationibus, aut vlla modestiæ declinatione, ab eo valuit dimoueri. [Scio, inquit, mi Pater, & amice! te hoc non egere, at scies tu quoque, vbi nostros in mores transiis, nullam hominum cuius maiorem ab Rege posse beneuolentiam exhiberi, quàm si mensa illum sua cohonestet. Ego te vt mihi peramicum, propterea expeto conuiuiam; plusque mihi arbitror ex tuo conuictu auctoritatis accessurum, quàm tibi honoris ex hac mea inuitatione, ad quæ genu summisso Xauerius, Regis acinacem reuerenti osculo veneratus (vt eius patriæ fert vsus) Deum ait toto animo precor vt in agendis benignitati tam effusæ condignis gratiis, meam inopiam suppleat, & Regem dignetur fidei suæ sancta luce, & gratiæ merito, quò post vitæ huius, nauata Deo fida obsequia, eius gloria æternum potiat. Amplexatus hic virum sanctum adiecit Rex, rogare se item vt eius precibus Deus annueret, verum hac lege, vt ambo in cœlo simul essent, nec possent vnquam inuicem abiungi, sed de diuinis vt instituerant tranquille ad satietatem illic in perpetuum tractarent. Sub hæc accumbitur, & donec expleto prandio amoneantur mensæ, hærent de genibus quotquot aderant nobiles, seu Iapones siue Lusitani, ipsique ad eò magno numero inuiti Bonzij, & intabescetes Xauerij gloria.

37 Huius in Rege erga sanctum featerni propemodum amoris, & irati aduersus Bonzios odij, fructus quoque tulit valde dissimiles vir Dei, nēpe hinc magnum in populo nomen; cōkursus assiduos omnis generis hominum, sui eius aspectu, & assatū auentium; venerationē apud ciues, & aulicos singularē. Ex alia parte probra, contumelias, maledicta, minas, vitæ pericula tam inuitabilia, vt absq; miraculo non videatur illa effugisse. Apostolicū vero eius munus ex tenebris idololatriæ, in lucē Christianam Funaij traxit innumerabiles; quod scriptū reliquit Lusitanus qui suā & ipse personā egerat in illo deducti ad Regem Xauerij apparatu, [eratque ait, explendæ suæ in salutem hominum caritati, vsq; ad eò intentus, vt nisi nocte valde intempesta, postquam ad somnum concesserant ethnici, adire illum non possent sui Lusitani, hoc est piæ cohortationis, & confessionis subsidio recreari, quòd autem in illum afficerentur vt filij in patrem, timebant tam denso, & continuato tam strenue labore ne opprimeretur, rogabantque cibi, & somni debitum quod pro suo iure natura exigit, ne sibi negaret, quibus ille, si verè, bene sibi vellent, in iis quæ corpus attingebant, se

37

Cōuersiones
Funaij, & Re-
gis emenda-
tio.

sanè pro mortuo, ducerent; nec de cibo, & lecto pro se laborarent, pabulum sibi solarium & vitam in eo esse, vt ex tyrannide dæmonis, & sempiterni nexu supplicij animis vindicaret, quarum bono ex orbis finibus illic diuinitus accitus fuisset: & erat profecto quod alimenti sui que immemor, sola messis, tam læta copia pasceretur, vt in ea legenda quæ serenda plus esset operæ ponendum, perpetuas in compitis ad populum sermo; vbi que cum laicis disputationes; pugna cum Bonziis: illic enim ad vitium omnia refecantur, nec Vero dant manus nisi demonstrato; nec falsum & errorem deponunt, nisi perspicue deducti: fuit tamen cum semel supremi spiritus impetu vehementi turba ingens ad eum transit, duce, insensissimo Christianorum hoste. Sacaium Ecranum vocabant, erat Canafamæ nominatissimus, diuinitatis ethnicæ Doctor, & Propugnator potens; huic suos cernenti ab Xauerio prostratos, iamque contra illum audere neminem, libuit cum illo disputatione experiri; quàm felici auso, secuta res prodidit, nec facile dixerim illum Xauerius, se seipse gloriosius vicerit, admota illius oculis à sancto fax duplex, rationis, & Euangelij cæcitate, illico discussit; eumque mox cepit animo dolorem, cum vitæ horrore ad vsque decrepitum senium, profligata; vt nullam admitteret consolationem, optaretque sibi ipsi inuisis æternis se tenebris condere, nisi urgente interius Deo, & conscientia statuisset, non esse satis publico errorum tot annos præceptorij, priuarum fieri veritatis compertæ discipulum. Ego die quodam Funaij, platea maxima frequenti populo referta in medium penetrat, in editiorem conscendit locum, & ex eminenti, signis, clamore, ac multo curiosius magno fletu ad se homines aduertit, quibus circumfusus, & nouæ fabulæ præstolantibus euentum, proiectus in genua, manusque, & oculos multis cum lacrimis in cælum attollens, magna voce, [Tibi, ait, ô Christe Iesu, Fili Dei vnice & verè, salus mea & vita! me victum dedo te lingua, & mente Deum profiteor omnium potentem, & æternum. Vos vero qui adestis parcite, & date quam rogo veniam, quod vos toties pro veris ea docuerim, quæ nunc agnosco, & palàm denuncio fuisse mendacia & falsa,] quantos publicæ ista confessio, non iam Bonziji, sed Christi præconis, motus exciuerit animorum, non potest certius quàm teste Xauerio cognosci, ait epim quingentos se tunc statim baptismo donare potuisse, si magis numerum in iis voluisset quam virtutis robur attendere; quod vbiuis forte per Indias facturum fuisset, vbi fidei sacrosanctæ mysteria literatorum cauillis non erant obnoxia. Verum inter Lapones cum tota in eo Bonziorum sudarent ingenia, vt nouis quotidie argumentorum, & fraudum machinis Religionem impeterent, decebat illius candidatos, earum notitia, & depulsione præmuniri, ne irretiti à Bonziis, extricandi sui inopia, se captos dederent, & maiori foret Christianis probro, repetentium idola facinus, quàm decori fuisset pietas immatura venientium ad Christum: quod idem cum Rege prouidus tenuit, lento eius conuersionem

nem festinans, & pensili gradu, nec multum sollicitus ut cita, dum constans esset, & inuisa, quare haud prius Christiani formam eius animo fatigat inducere, quam illum ad eam altius admittendam, retinendamq; infracto robore, preparatione idonea subegisset. Hæc autem minus in mente docenda vel fabatur, quam in affectu corrigendo inflectendq; in horrorem detestabilium scelerum, quæ doctus erat à Bonziis ne religioni quidem, & scrupulo ducere. Ut autem sermone viri Dei magnopere afferebatur, & hic non minus vi magna rationum, quam exemplo viuendi rem agebat; breui aulam, & regnum, ingens mutatio in melius vertit. Primum igitur adolescentulum nobilem palatio expulit, non vnam sed summè capitalem, propudiosi ansam dedecoris, quo scelerosa natio Bonziorum persuaserat, nihil esse principe dignius. Ijdem præterea cum ei tradidissent, execrabiles Deo esse ac cælo, pauperes; & huc à natura tanquam purgamenta, in omnem fortunæ iniuriam missos, ut vitam supplicio potius quam beneficio traherent, culpæ ducebat bene iis facere; æquitatem putabat illos opprimere, velut opus alio titulo non esset, ad eos omni scelere & pœna damnandos, nisi forte nascendi, nec aliis rebus, nisi ærumnis, & perpeffione suæ egestatis; Regem à barbara, & immani erroris impij prauitate ita Xauerius dimouit, non modo ut pauperum misericordia tangeretur, sed qua principem decebat, & populi patrem liberalitate iis succurreret. Scelerum præterea & crudele Bonziorum dogma grassabatur quo licebat grauidis matribus, vel fœtus abigere, vel natos præfocare, utpotè scilicet, res suas, quas possent pro innato sibi dominio perdere. Hinc abortus innumerabiles, cædesque partuum, vel ad vitanda educationis tædia, vel ad præuertendas egestatis illorum miseras, vel denique ad labe castitatis, parricidiis regendas, inter Bonzias præsertim, specie virgines, re ipsa turpissimas metetrices. Aduersus huiusmodi eruentam rabiem, sancendum curauit supplicium capitis in eos qui rei deprehenderentur, aliisque generis eiusdem legibus abolenda scelera portentosa quæ ex placitis Bonziorum indulta censebantur, vel ad solatium naturæ, vel prærogatiuam nobilium: solebatque rex optimus coram suis ingenue dicere, se ad solum viri sancti aspectum animo concuti, & pudore suffundi, quod ex ore illius velut nitidissima crystallo, vitæ suæ deformia vlcera respeceraret, tantoque id sui horrore, ut non sustineret in eum oculos figere, nisi deliberata summet emendatione: ex quo etiam impelli se fortiter sentiret ad regni censuram, moreque publicos legibus corrigendos.

His apud Funaium beati Apostoli prosperis, cursum tenebant longè absimilem, Turrianus, & Fernandus, quos Amanguccij reliquerat ad nouæ Christianitatis educationem, illis enim patientiæ haud paulo vberior, quam animarum seges fuit. Prociato in Regem ab nobilibus offensis populo, & perduelli tumultu omnia miscente, nostri ad necem sæpius quæsi, Bonziorum instigatione; confecta que res esset, nisi pia Christiano

Christiano

Christianorum potentium sollicitudine, crebro stationes & latebras mutassent. Sed lachrimabilem eius urbis casum priusquam refero, erit, opinor, iucundum legere disputationum illarum forma cuiusmodi fuerit, quas cum literatis nostri ea in urbe commiserunt, de iis solum exscribo quæ frater Ioannes Fernandus currenti, ac simplici calamo ad Xaverium scribebat.

34
Disput. Amā-
guccij cum
P. Turriano.

§8 Postquam Bonziji Amanguccienfes, Bungum esse profectum virum Dei cognoscunt, animos resumunt; paulo ante confusi, nec ausi se illi sistere, ferreque vim illam potissimum diuinam atque perpetuam, obiecta omnia multorum, & interrogata responso vno diluendi, (cuius antea facta est mentio) putant se leuiori pugna defuncturos, cum duobus illius sociis quos opinabantur ab eius doctrinæ celsitate abesse plurimum: ergo redeunt in arenam, multi simul; quæstis multis, & cauillationibus instructi, multo cum timore, ac strepitu, vt à prima luce in multam noctem domus Patrum disputatione continua sonaret, succidant eis semper aduersariis aut victos, aut lassos supplentibus: disputationis columen Turrianus: eius interpres Fernandus, cui pridem in promptu sermo Iaponicus; auditores, ex Christianis, & ethnicis, quam multos cubiculum caperet, omnes volueri curiositate finem illarum contentionum præuertentes: profus quamquam à Bonziis posita, simplicitatis essent ferme potius ridendæ, quam difficultatis inuolutæ, suos tamen interdum habebant nodos non ita cuiuslibet expeditos. Fuit in primis de temperamento, & ortu animæ non parua contentio. Quæstus Bonzium, an vt pars crassior simplicium quatuor corporum, humanum corpus componebat, sic è purissimo illorum flore constaret animus? & negatum id posse fieri, elementa enim cum ipsa sint corpora, non posse coagmentare nisi corpus, animum vero spiritum omnino esse. Erit igitur inculit Bonzium, materia duplex, altera elementaria, & sub sensum cadens ex qua nobis concresecunt hæc corpora; altera ignota sensibus & indeprehensa, ex qua animæ educantur: negauit Turrianus, animas ex parentibus traduci, aut ortu naturali progigni; sed à solo creari Deo, cuius virtus cum sit infinita per sese, nulla eget materia veluti semine, ex qua rerum quas condit formas eliciat, & hinc prouectus altius probare instituit; nullam præter Deum posse fingi animo naturam, quæ per se necessario existat, nec aliunde sui Principium quam ab ipsa se suspensum habeat; vnum, vt sit, Deum æternum esse; à nullo pendere, ex ipso reliqua omnia, quæ vt prodeant in hanc lucem, cum ante non fuerint, agentis opera indigent, qui ea producat. Iam si ab æterno nihil extiterit præter Deum, fueritque omnium artifex, vnde illi massa ex qua hoc elaborauit vniuersum, apteque in cæli, & elementorum communionem digestum colligauit, quam vulgo dicimus Naturam? Profecto si nihil præter Deum fuit, se vno vsus est ex quo educeret omnia; hoc est, velle ipsi sat fuit, cum ei sit velle idem quod agere. Sic nostras etiam non ex concretionem

concretionem vllius materiæ, sed ex nihilo animas volendo procreat, hic assurgens Scholæ scientissimus Bonzius quæ f. molissimum illud defendit, nihil, de quo pridem fusius narraui, fatebatur & ipse vnam, & simplicem rerum vniuersarum causam, sed participare se illam cum singulis diuersè admodum ab eo quod nostri assererent, nimirum haud quaquam eas operando, & efficiendo, sed suggerendo de se illarum materiam: vnum quippe esse vniuersale, ancèpsque ad omnia, principium omnium, in se quidem nihil, extra se omnia, quòd cum natura sua informe sit, in rerum omnium naturas formâsque fingatur, in viuentibus viuat, sentiat in animantibus, in homine ratiocinetur: nec incipiat vnquam nec desinat; non progeneretur, nec sit corruptioni obnoxium, sed diffundat se ipsam tantummodo, protendatque extra se communicatione sui cum rebus quæ esse incipiunt, ab iis quæ desinunt, intro in se remeet solum ac liberum. Nec dispariliter de cuiusq; viuentis anima philosophabatur, morientium videlicet animas in illam refundi, remisceriq; communem, generalémque massam: sic argumentantem Bonzium interrogauit Pater, illud ad omnia paratum, indifferensque principium vtrum ad singula componenda adhiberetur à seipso, an autem ab alio, cuius opera formaretur, vel vt ipse aiebat transformaretur? denique quam induebat noua singularisq; natura, num quid illi eius propriæ vniuersitati, adiungeret? nam qui posset illud quod eorum nihil est quæ ex illo vno coalescunt, absque vlla sui mutatione, omnia fieri omnesque formas induere, sola sui communionem tanquam materiæ? qui potest præterea si materia est rudis, & mortua, & in omnes aequè affectiones, naturâsque itura, tam dissimilibus diuidi, & circumscribi naturis, absque efficiente qui insit, qui diuidat, & circumscribat, opifice? tot porò tam diuersa, proprietatibus affecta tam inter se oppositis, quo pacto tandem ex vno illo constare principio poterunt simplici, nulla diuersæ substantiæ varietate discreto? hæsit Bonzius ad hoc saxum; & sequens Turrianus, quærit, inter animas brutorum, & hominum, ecquid discriminis poneret? Certè, inquit Bonzius, nam gerunt homines futuri curam; bruta dumtaxat præsentium, ex quo consequens duxit quadrupedis planè non hominis, conducibilius futurum fuisse hominibus, pecudes nasci quam homines. Exin illum docere Turrianus quid esset ratio, quid sermo ratiocinantis, quo pacto in nobis animi actio ab omni materiæ adminiculo secreta, absolutâque à corpore, ex quo necessario conficiebatur esse corpore excellentiorem, proinde casibus qui corpus perimunt haud quaquam subiacere, quibus licet diuulsum à corpore, non tamen destrui: habitum est paradoxo loco, non esse animum materiæ immersum & scire voluit crassioris ingenij non nemo, an esset colore, & effigie præditus, quod cum negaretur, ergo ait videri non poterit, quod cum vltro daretur; inde collegit, nihil esse, itane ait Turrianus, stoliditatem ingenij secutus; coloratus est aër? annon? aërem vides necne? minimè vero, respondit Bonzius; & Turrianus,

rianus, te ergo iudice nihil aër est, quando videri oculis non potest, haud multo aptius consequens, alius deduxit; si spiritus est anima, nec interit vna cum corpore, inde conficitur animam Deum esse, cuius est natura immortalis. Sed petitionem exire non potuit errori, si vellet, suo feliciter lethalem; nempe si erant corporeæ hominum animæ, mortemque subituræ, nec Xacam nec Amidam in cælo esse, nec quicquid Camidum, & Fotochiorum in Iaponia coleretur, vt qui olim homines vixissent, & quorum etiam tum ossa venerationi prostarent ethnicorum. Postremo de Deo, multa, & diu, interdumque obscura disputatione versata sunt: quæ sit regia eius sedes? quæ oris species? cur non cerneretur animo etiam corpori obstricto, cum esset hic spiritus & materia similiter careret? Si erat Deus natura bonus, quo consilio dæmones vsque adeo malos condidisset? ac si erant æternis ignibus addicti, quæ se inde solutis vinculis, & vacante pœna expedirent ad labefactandam suasionibus perditis hominum probitatem? & si quocumque irent circum suos semper secum ferebant inferos (vti dixerat Turrianus) vt quid Deus in terra sentina inferos condidisset? qua vero arte machinarum, sublime se tollerent ex illo barathro, quæ terræ molem erupturi perfoderent terebratæ? si nobis Deus salutem volebat, cur sempiternam inferret pœnam? si penes illum erat, damnatos ab ea liberare, vt quid illos immobilis æternum spectaret? cur humanam imbecillitatem, tam impari legis intolerandæ pondere oneraret? cur mentem homini tam Veri cæcam indidisset, voluntatem sic alienam boni; tam inimicas rationi, animi perturbationes, tam teneram ad sensum molestiæ omnis carunculam, tam fluxam & fragilem ad pulsum cuiusuis delectationis? adderet insuper nunquam intermissos dæmonum impulsus, quibus nostra iam sponte in scelus præcipites, incitatur? quid autem peccassent in Deum pauperes, vt nascerentur in hanc vitam inferorum rei? rursus criminum rei cum pœnas eorum hic luissent, cur illic etiam æternas luerent? Huius alia quoque generis permulta proferebant in medium Bonziji, & qui pauca hæc velut in aliorum collecta specimen ad Xaverium scripsit Fernandus, subiungit responsis Turriani tam cumulata Bonziis factum satis, vt quamuis superbia tumidos, minimè puderet victoriam illi tribuere, profiterique rationem à nobis facere; nec posse merito quicquam ei opponi, dempta solum contentione rabiosa, de abominandis quibusdam flagitiis in quorum usu vt erant belluis fœdiore, sic iis propugnandis ægrè hominem retinebant adeo serenum rationis, stiparat sensuum infamis & pestilens vapor, & sepultum carne animum opprimebat.

39 Amanguccii Bonziorum scelere evertitur; Rex perit; nostri periclitantur. 39 Cassis itaque doctrinæ, & ingenij viribus aduersus Xaverij socios, artes integrant sceleris assueti, auditu horrenda de iis in populum effundunt, infanticidia, & homicidia occulta; Esus carniū humanarum, potumque sanguinis; dæmonem quondam ore idoli veridici, duos illos, sibi asteruisse discipulos, suis imbutos disciplinis, cantionum suarum & præstigia

præstigiæ architectos, proinde argutando tam acres, fallendo, tam acutos. Præter quæ non pauci caput suum iurati deuotebant nisi suis ipsimet oculis dæmonem vidissent, nubem fulguris instar nigram, & igneam versus palatium agere, Regique exitium & regno minantem, quod Lusitanis Bonziis aut fidem, aut hospitium præbisset. Enimverò haud alij dæmones præter Bonzios, fulmen strinxere in Regem suum quo illi vitam, regnum filiis eius abstulere: vt enim sua dissili commenta perspexerunt, nec iam dolis verborum facillè populum inuolui, sed quæ in Patres dissipabant, inuidiosè ficta credi, vt quibus ingenio & literis non valebant, fraude superiores enaderent; vi aperta eundem putarunt. Dynastam ex regni præcipuis aduent bello notum, & tributorum offensum grauitate quibus Rex populum vexabat; ad arma sollicitant; Amanguccium peteret, dum Rex suspectum habebat neminem; vrbe absque dubio positurum: aurem is, seu vindictæ siue rem. dij nomine perduellibus dat, militem facit, & die vigesimo post visum fulguris quod Bonziji vulgarant, ad portas se sistit: vbi numero auctus concurrentium ad tumultum, prædæ magis quam partium studio, impressionem in urbem molitur. Imperatus Rex ad defensionem, nec par hosti exire obuiam, & pugna decernere; nec obsidentem repellere, intestinis insuper quos tyrannicè habuerat arctatus odiis, spes omnes proiecit, vnâque in morte malorū remedium locauit. Sed morte acerbius reputans, in manus suorum hostium & rebellium venite, prius, immani barbarie, filium peremit, tum partidium cumulans, ventrem sibi proprio ferro exsecuit, familiarem intimum obtestatus, vt amborum cadauera in cineres daret, ne ab hoste rebelli per urbem raptarentur, aut alio deturparentur dedecore. Hic finis Amanguccij Regis, hæc merces haud quidem hospitij Euangelio, cuiusque ministris præbiti, sed obfirmata in idolorum cultu perfidiæ familiaritatis cum dæmone, & magicarum ad prænoscentia futura fortium. Nec multo melius consultum Bonziis, tametsi armorum, & malorum auctores extiterant. Regis morte urbem rebelles innadunt, scinditur in partes varias, suo quæque sub duce percurant, prædantur, vastant; ferro, flammæque omnia populantur, & publico vt assolet furore priuata sæuiunt inimicitia: quod autem Bonziji etiam apud vulgus in eum contemptum venissent, vt pro ignaris, & deceptoribus populi, ad hæc item recenti scelere pro seditionis auctoribus signarentur, factò quoque in eos impetu, monasteria illorum incendio, bona raptoribus cessere; octiduum totum cades passim alternæ, & direptiones tenuere, nostri Turrianus, & Fernandus, quos crudelitas Bonziorum discerpandos in primis plebeculæ destinaret, mira Dei prouidentia cladi subducti sunt. Neotondoni vxor piè in Xauerium, & Christum affecta (quanquam vt diximus solitam excusare in sua hæretet superstitione, ne fraudaretur sperato ex domibus præmio, quas Bonziis adificauerat) vt nostros comperit ad necem perquiri; per fidum ex suis illos rogat, clam se in palatium suum reci-

piant, ubi tutas iis præstaret latebras, dum ea tempestas defœuisset, at ecce dum eunt, in turmas equitum subinde incurrunt, stragem ubique prædâsque agentium, quorum in tanta ferri licentia manum incolumes effugisse, haud potest nisi miraculo tribui, par tam frugiferum suorum, regni eius fonendis neophytis, & futuris ethnicorum conuersionibus seruante: sed cum nobilium diuitem domibus parum tuta esset securi fides, illos benefica mulier prudenti famulo commisit, occultandos in cœnobio Bonziorum quod loco infrequenti construxerat, & suis sumptibus alebat. Verum sacrilegi, sibi concreditos dum vident, & mandari seruandos, quorum auidè sanguinem bibissent; fremere, scilicet, conclamare, dæmones duos esse, aut dæmonis asseclas, tantum esse in iis seruandis flagitij, quantum promeriti in perdendis; tum exprobrando, si quam prædicabant, Dei cœli lex erat, cur transferre illos in cœlum moraretur is Deus, & secum in tuto collocare? si Iaponum Deos deprimebant, quod nec opitulari sibi, nec aliis possent; vt quid apud illos asylum captarent? sed acer fidusque famulus reuocare in mentem cui cœnobium, cui quotidianos deberent sumptus, minari atque indicere. Si Bonzios duos se multo meliores inuita domina expulissent, scirent sibi statim, & sedes alias & victum aliunde videndum: quo metu absterriti, nostros demum admittunt, minimè quidem domi, sed in templi obstruso angulo, ubi esto inuisi, sed idolorum ingratiis securi latuerunt. Verita denique sapiens fœmina ne à Bonziis proderentur, ad eos ipsi adiiit, secumque in palatium perductos secreto conclaui secundum sua ipsius cubicula occultauit, donec sedatis tumultibus ciuitas sibi restitueretur.

40 Hic placet aduertere, quàm inconsultè Bonzij consultum sibi putauerint, dum per latus Principis sui & patriæ, nisi sunt interimere legem Christianam, vt eius exitio recuperarent lucra nefaria, & auctoritatem collapsam repararent. Statu enim civili Amanguccij vrbis vtrumque instaurato, & coacto Senatu primorum capitum, de electione noui Regis, itum est omnium consentienti suffragio in fratrem Regis Bungi, fortissimum iuuenem, & magnis rebus natam: missis ad Regem oratoribus solemnè legatione poscitur, annuiturque summa vtriusque voluntate, & publicis plausibus tam lata electio celebratur, quibus etiam Xaverius, sed altiore consilio sua gaudia coniunxit, Dei nutu peculiari factum ratus vt extra omnem expectationem regnum Principi deferretur Christianæ rei propitio, nec eum sefellit sua mens, eiusque pignus mox certum accepit, rogatus enim Rex pro ea qua ipsum complectebatur beneuolentia, vt Christianos Amanguccientes fratri commendaret, id egit tam efficaciter, vt fide regia polliceretur Xauerio, nihilo ipsis fore Amanguccij minùs beneuolum & fauentem, quam Bungi Rex frater; quod & constantissimè præstitit.

41 Dies Funaij quadraginta vir sanctus egerat, quæstu animarum longè supra temporis breuitatem, & monebat annus Lusitanos de nauiga

40
Frater Regis
Bungi, Rex
Amanguccij
eligitur.

41
Monita Xa-

navigatione in Sinas, indèque in Indiam parato reditu, com meatum à Rege petentibus, & profitentibus nomine gentis Lusitanæ gratias immortales, & æternam liberalis receptus, & beneficiorum memoriam, cum illustri ubique illorum prædicatione: respondit Rex se illis Xaverium invidere, cuius discessu sibi videretur patre denuo orbari, cogitanti vero se nunc illum postremum cernere, dolorem inuri non consolabilem: Regis manum veneratus Xaverius, affirmavit se illum intimo pectore gestare, institurum autem assiduè apud Deum vt profusa ipsius beneficentiæ condigna reponeret præmia, tum ei seorsum amoris pignus supremum reliquit, aliquot monita, quibus æternitati suæ prospiceret: Secum nempe animo reputaret, vitæ huius aduersa, & prospera, extingui morte & absolui; alterius autem immortalis, æterna esse, nec vquam desitura? Tot Iaponiæ olim Reges, vbinam tunc forent, & quid eis conferret beatitatis peractæ fabula, si erant flammis vltimicibus æternam arsure? quam prudens esset negotiatio, breui corporis voluptate, sempiternis animam tormentis addicere? grandi lucro, quicquid vsquam vel est, vel esse potest regnorum amitti, & proiici, vt cæli regno potiare, cuius inita semel possessio, nullis temporum lapsibus excuteretur, aut nurraret? hæc veri mordacis effata certissima maiores ipsius hæctenus totamque Iaponiam quâ suo commerito, quâ incomprehensio Dei iudicio ignorasse, videret ipse quam seuera ipsi de se incumberet ratio, quanto se pœnæ grauioris constitueret reum, si Dei munere singulari, præmissam sibi ex orbe vltimo religionis veræ, ac salutis faciem negligeret, ac præ illa cæcitate suam, & voluptates pudendas adamaret, arceret Deus ab eius capite tantam perniciem! se quidem ad hoc quoad suppeteret halitus precibus & lacrimis apud Deum acturum, nihilque sibi, aut adhuc in viuis, aut iam defuncto venturum optatius quam si intelligeret Bungi Regem, sacro tinctum baptismo viam certæ salutis insistere, suisque populis præire. Hæc verba regi ter lacrimas non sine adstantium stupore tunc quidem excusserunt, post vero præscripto diuinitus tempore fructum tulere quem sanctus desiderauerat: aduersis enim fortunæ casibus, tum admonitus, tum punitus, diuinæ se tandem gratiæ permisit, & Xaverij (quem semper vocabat animæ suæ patrem) iam cæcio beati æterna gaudia suscepto baptismate cumulauit, ex quo & nomen Francisci duxit.

42 Dum sic Lusitani discessum adornant, iis extrema quæque Bonziji machinantur, Xaverio maximè, cuius causa, Lusitanum nomen exosum habebant: triumphantem igitur abire indignati, se autem spretos, & irrisos, ludibrio populi obici, decernunt communi consilio, memorabili vindicta infamiam illam redimere; Rei gerendæ ordo erat, vt Amangucij sic Funaj, in seditionem populum agere, dein Lusitanorum deprædari merces, naues incendere, ferro illos ad vnum delere: hæc si succederent, regiam aggredi, Regem inuadere, & cum stirpe illius vni-

42
Vexatur Lu-
sitani & Xa-
uerius à Bon-
zijiis.

sa de medio tollere, strage ita descripta, quod videretur nimis difficile, veneratorem magnum Xauerij populum in eum proritare, nisi prius calumniis, & contumeliis oppressum; ex condicto in eum fanda, & nefanda congerunt, vilem, sceleratum, mendicabulum, cælo execrandum, fame, siti, vermibus absumi; cemicibus ali, & effosorum noctu cadauerum carnibus; ossibus ad magica abuti, esse enim præstigiatorum, dæmonem in lingua gerere, & quos alloqueretur incantare. Regi eius amicitia fascinato, circa caput errare vaporem igneum, coronam in cineres redacturum; stragem populi, nisi ad mentem rediisset, Xacam & Amidam, tam crudelem iurasse vt esset toti Iaponiæ exemplo, & terrore futura: quare nisi foret penitus laua meus, irato cælo, & falso Bonzio, piraisque illum circumducentibus tempestiuè subtraherent sese, & meritis de iis pœnas exigerent: hæc & similia furdis quotidie cantabantur, & Deo criminosa carmina disflante, nullius in animum penetrabant. Stabat interim nauis in anchoris, & in procinctu Lusitani, quare alio machinas obuertunt Bonziji, petuntque ex seipsis tela, quæ à vulgò minime obtinebant. Duodecimâ hinc leucâ cœnobium erat Miaigimaa nomine; huic Fucarondonus præerat, portentosa inter Bonzios literaturæ atque ingenij, cui par nemo toto Bungi regno, quod nescio qua magni nominis in academia diuinitatis pulpitem annos triginta tenuisset, & peritissimus rituum consuleretur pro tripode. Hunc si Funaium valerent pertrahere, sperabant ab eo, primo statim congressu pudescitum iri Xauerium, & refarcienda sibi auctoritatis afflictae detrimenta; ob hoc ei per literas infimis precibus supplicant, si quid eum gloria Camidum, & honor tangeret Bonziorum, tantillum hoc itineris ne grauaretur conficere, paucis inde diebus victor, & triumphans, ipsorummet succollantium humeris in suum cœnobium reportandus, explicabant enim itineris causam, & necessitatem. Bonzium, & occasione tam honorifica, & seipso inflatus, ac de prostrato vno Xauerio, non vna se augendum gloria somnians, sine mora accurrit, adestque cum suis sex olim discipulis tunc magnis doctoribus. Vela postredie facturi cum sancto Lusitani Regem vltimò salutabant, cum Fucarondonus Miaigimaa adesse nunciatur, cupere honoris debiti apud Regem officio fungi, simul illum coram hospitem Bonzium videre; conturbatior ad nomen Fucarondoni Rex, & silens meditabatur vt postea fassus est, prouocationis, huius effugia, quam salutandi officium vocabat Bonzium, vehementer timens ne illi Xauerius longe impar obrueretur eius argumentis, adeò horrore suarum disputationum Bonzium omnia perterrefecerat; dolebat Rex optimus & amantissimus viri sancti, eum hanc famæ tunc aleam subire, cum parua eatenus ingenti gloria erat in patriam rediturus; iamque illò vergebat, vt accessum Bonzio negaret, cum perplexum eius animum diuinans Xauerius, rogauit Bonzium admitti, & audiri, liberè quoad vellet seu dicentem, siue disputantem, sibi vero nihil esse sollicitum, Christi enim doctrinam

doctrinam quã ipse prædicasset, non esse natam ex Academiis, nec humano promptam ingenio, sed Dei ipsius magisterio traditam, nec quicquid vel in Iaponia Bonziorum, vel esset in orbe Sapientum, plus ei posse officere quam soli tenebras, sic apertis Fucarondanus foribus aulam intrat.

43 Regi ter de more prostratus, & Xauerium à capite, graui, & seuro aspectu emensus, ad latus confedit, atque ita incœpit. Haud scio, vir egregie, me noris necne? seu melius agnoris? respondet Xauerius, non meminisse, vsquam antea ab se visum, ad quã altum cachinnans Bonzius, suosque contuens; video comites, parum nobis cum isto negotij fore, qui mecum olim plus centies pactus, nunc ab se visum aut nescit, aut fingit nescire: post ad eum conuersus, & procaci risu; estne aliquid super, etiamnum, inquit, de illis mercibus quas Frenaiomæ in portu ex te coëmeram? cui sanctus sedatè, qua solebat modestia, mercaturam, ait, tractaui nunquam, neque Frenaiomam, sed neque te vidi. Proh obliuiosum, & cerebro crassum! intulit Bonzius, stultam fingens, & cachinno iuuans admirationem: id ergo tibi mente exciderit: tu vero, infert, placidè vir sanctus in mentem sis mihi, reuoca, si fortè me longuis meministi, faciam, inquit Bonzius, & molestissimam narrationem occipiens, planè tanquam delirans, anni sunt sunt ait, supra mille quingenti, ex quo tu & ego Frenaiomæ in mercimonio pannorum versabamur, & ex te serici centum fascies, magno meo lucro illic emi. Meministi in annon? non potes quin id memineris. Hinc iam vltro aduertens Xauerius, quo miser tenderet, respondendi venia venerabundè ab Rege postulata, interrogauit hominem, quot annorum esset; duorum & quinquaginta cum diceret, qui potes ergo, inquit Xauerius, quindecim retro sæculis fecisse mercaturam, si vix medio sæculo maior es? & quo pacto tunc ambo Frenaiomæ, inter nos miscere commercia, si ante annum sesquimillesimum, sylua, & desertum fuit Iaponia, nec ab vllò adhuc mortalium culta, vt magna pars vestrum & sentit, & docet? attende sis, retulit Bonzius, & ex me audies quã mireris, discèsque tandem nos esse præteritorum, rerum, ac temporum, quàm vos præsentium doctiores. Ignoras enim, carere mundum principio, homines quos mittit in hanc vitam continuata nascendi series, cum deficere videntur, nequaquam desinere, sed hoc terreni corporis inerti & pannoso spolio animam euolui & exui, ac putrescente cadauere, aliud sibi nouum corpus, solutam & liberam quærere, illud scilicet in quo renascimur seu masculum siue femineum, pro varia syderum conformatione, & Lunæ momentis sub quibus in lucem edimur; nam si foret materiæ nostrorum corporum, æqualis cum anima æuitas, nescituros nos vnquam mortem, sed cum rerum ex quibus con crescent, initia caduci sint roboris, & effæti, necesse est illa identidem refici atque innouari, & mortalium multorum supplemento, vni præstare immortalitatem. Ex ea nascendi vicissitudine, fortunæ quoque vices

existere;

43
Disp. Xauerij
contra Fucarond.
Bonziũ.

existere; ut magni, aut viles; obscuro aut illustres essemus, pro conditione familiarum quibus infereremur nascituri: porro hanc esse illorum mercedem qui ex virtutis praescripto viverent, vitarum omnium meminisse, quas lapsis retro seculis omnibus vixissent, cunctasque sibi ex primo, si primus est aeternitatis apice sistere, ac reminisci quascumque gessissent personas, literati, bellatoris, principis, mercatoris & alias, & quicquid sub iis boni, & iucundi patrasent, vel egissent, vel potius essent. E contrario, aiebat qui tui similis, suis in rebus ita ignarus est, ut non meminere qualis ab aeterno, sub illa corporum mutatione perpetua vixerit, dignum se probat ob sua scelera tot plesti mortibus, quot vitas oblitus amiserit. Haec dum magno hiatu Bonzius sonaret, inaudita orbi de caelo arcana portare sibi videbatur, & exoletum illud Pythagorae fabulosumque metempsychicos somnium pro oraculo venditabat. Quo autem ariete validae rationis sanctus Pater deliram Bonzium machinam dissipavit, meum non est, inquit, scriptor qui praesens aderat, nec eius sum literaturae, ut referam. Sed scio quantumcumque se Fucarondonus quaquam versum torqueret, inopsque fuci melioris, inconditis vocibus tumultuaretur, expetere se ex argumentorum vinculis nunquam potuisse, nec vnguem transuersum vel inde progredi, vel retro cedere. Quare nihil videns sperandum commodius, animarum omnia transmiratione aliud posuit, non iam Philosophi, sed neque hominis, imo nec sputae quadrupedis, sed monstri foedissimi quaesitum, fastidique arroganti velut naturae iura defenderet, interrogavit Xaverium qua fronte masculorum usum, nullius sectae praecipis vetitum, & apud Iapones ex omni memoria receptum, probri damnaret, & sceleris? an esset in iis tam caeca natura, conscientia tam surda, ut si quid foret in eo vitij, eius turpitudinem non deprehenderent, eius poenitudine non cruciarentur? Indignatus vna vit castissimus, miseratusque vehementer, impurissimi hominis proiecram inuerecundiam, cum ea modestia quam patrem licebat mephitum discutere, sed honesti affectu inflammato, praeposteri sceleris enormitatem detestabilem sic probavit, ut tota cum aula Rex manifesti horrois indicia promeret. Bonzium vniuersi velut incestam belluam auersarentur oculis, & quod addebat plura in flagitiosae causae propugnationem, eod abominatio notaretur, & ipse commutata in conuictum concertatione, Regem, & Sanctum, & quotquot ab iis facerent stultem impotentemque proscinderet, in quibus tam indigna euomuit, ut ferrent inique nobiles a Rege tolerari; alij furentem acriter monerent, partes suas tueri modestius, id si minus antea didicisset, tunc saltem ex illo disceret Bonzio Lusitano cuius illum non magis doctrina quam virrus pudore suffundebat. Sed multo alij clarius, si ad hoc Funaium ex caenobio venerat ut inueniret qui sibi dentes & cerebrum excuterent, id Amanguccij assecutum procliuus, ubi plebs seditionibus euerfa, id illi facile donaret, quibus ille furiosus in omnes insanians, iustus denique est a Rege aula
pelli

PELLI, admonente, si Bonziji habitu non prohiberetur, iustum quoque caput ei abscindi.

44 Extrusi aula ignominiosè fors; Fucarondoni, Bonziorum gentem susdèque evertit: templa occludere, cœnobiis nullum admittere; reiicere oblata munera, sacrificiis abstinere; urbem execratissimam, religiones temeratas, profanatam aulam, populum, omnia conclamant; vociferantur audax Regis consilium, non esse Fucarondoni dedecus, sed contemptum Deorum; ad Deos pronocant, & Deos appellant publici sacrilegij vindices, iamque nihil propius aberat, quàm ut sensu nimium acuto suarum superstitionum percitus populus arma corripere, nisi Rex clade Amangucciana etiamtum calente, ac Bonziorum nota perfidiâ cautior, crescentes motus providè compressisset: Lusitani tamen contra vim populi, Regis præsidio parum tuti, si fortè à Bonziis efferati ciues, aggredierentur Fucarondonum in eos vlcisci, optimum factu inter se iudicarunt, in navim sese recipere, & primis flatibus vela dare, utque id probarer Xaverius, & secum veniret plurimum rogarunt, sed negante illo se vlla ratione, fugientis in morem Funaiò exiturum, soli abire statuerunt: consensa iam navi, en illos acer sollicitat metus pro vita sancti Patris, quam sua cariùs diligebant, & accedente pudoris macula, quam essent in Indiam relaturi si desertum in eo discrimine reliquissent, communi consensu discessum differunt, mittuntque interea qui omnium nomine, precibus, & rationibus extorquere ex illo contenderet ut periculo subduceret sese, ex quo tanti sperare nihil posset, quod esset vita eius emendum: placuit omnibus ipsomet à Præfecto Odoardo Gama id munus obiri, ut viri auctoritas, adderet petitioni pondus. Pergit, urbem percurfat, de illo inquirat, demumque angustiis in ædibus, cum octo neophytis reperit, qui prompti animo vnam quæcumque incideret, cum eo fortunam experiri, diuelli ab eius latere volebant: hic illi quæ suus in ipsum singularis dictabat affectus cum suorum votis, ac infimis precibus exponit; præsens præceptque periculum ingerit, terret vehementer, ne proditio Bonziorum, & seditio populi conceptum in omnes Lusitanos, in illo vno furorem expleret; spreuit hanc velut terriculam vir sanctus, nec inflecti valuit ut excederet Funaiò, & novos in Christo filios, paterno destitueret oculo & manu. Nec erat profectò vastum illud Xaverij pectus angustiarum illarum capax, ut qui Iaponiam per tot deliberatas mortes petiisset, tunc vitæ affectu è Iaponia fugeret, nam quale id sociis exemplum generosi, Deoque confisi roboris futurum fuisset, ab eo præsertim, à quo toties audissent, secum ex Europa tanquam pignus carissimum, illud à sancto suo Patre, ac Magistro Ignatio hæreditarium tulisse.

44
Xaver. robur
in vitæ peri-
culo.

hominibus de Societate conversioni hominum destinatis, nihil esse gravioris timori

Dd

timori

timoribus propriis timendum. Bonzj vero quorum audacia tam impru-
denter præsentem lacerabat, quas non strophas in eum absentem,
& commenturi, & aufuri? quantoque Religionis veræ dedecore?
prostratum à Fucarondono lucem deuitare; primo victum confi-
ctu, alterius aleam timuisse, ignominiam alteram probrumque fu-
gisse, præter quæ fuit & alia ratio Funaj fortiter consistendi, &
hanc verbis ipsius refero, vt ex ore Odoardi Gamæ excepta, &
scripta est [Esset, inquit, mi Domine, ac frater! esset ô vtinam!
tam fœlix mea fors, & hoc mihi daretur promereri, quod tu ca-
lamitosam vocas, pro Christo mori! foret hic beatitatis meæ apex.
Sed tam immerentem tantum boni non decet, ne tamen illo, cul-
pa mea fiam indignior, neque ego ad nauim, neque hinc om-
nino abiero, tametsi non essem ea fuga Christianitatem hanc te-
neram turpiter offensurus, nam si quod docui tam malignè ipse
præstitero, (est hæc exempli vis) ansam iis dederò, fallendi per-
fidè, quam obligarunt Deo fidem, cum me professi muneris vi-
derint desertorem: si enim te nauulo vectorum tuorum, iure cen-
ses obstringi, ad prohibendam ab iis iniuriam, eosque in tutum
nauim colligendos; Ego officij, haud paulò grandioris sanctioribus
vinculis auctoratus, refugiam, scilicet pro illo tam bono, & cle-
menti Deo lubens mori, qui pro me in cruce moriens, vitam mihi
sua morte immortalẽ emit, & has sanguinis reponendi quibus il-
li tenemur viçes mortalibus omnibus prædicauit?] hæc tam constan-
ti generositate Præfectus optimus adedò motus est, penitusque mu-
tatus, vt suasionibus abiectis quibus institerat, decreuerit ipsemet,
iisdem se casibus cum sancto Patre permittere, flocci pendens opu-
lentæ nauis, vitæque discrimen. Mentem in hanc partem fortiter ob-
firmata, redit Gama ad suos, consilium vocat mercatorum, &
militum; sancti Patris mentem exponit, ac suam; si qui ab eo
diuersa sentirent, & optarent; cum datæ fidei religione tene-
retur, eos Cantone Sinarum in portu sistere; edicit palàm se nauim
liberè omninò iis tradere, nihil ei nautarum, nihil nauarchorum,
aut militum deesse; irent Deo duce, quo vellent, se recta Fu-
nauim reuerri, paratissimum in vtrumque, cum P. Magistro Fran-
cisco, seu mori, seu viuere. Mirum! nemo vnus in tanto nume-
ro diuersa censuit. Fuitque omnium vna vox cum sancto viro per-
mansuros. Imò etiam quòd nauim, subitarios assultus veriti Figen-
si ex portu in maris ostia distulissent, eam loco priori restituerunt,
paucisque in ea relictis, ne prorsus incustodita videretur, cum
Præfecto omnes in urbem redeunt: triumphare hinc gaudio Chri-
stiani, stupere populus, homulum primo aspectu vilem, & ege-
state aspernandum, suis esse adedò pretiosum, vt eius gratia non
dubitarent caput periculis, mortique obicere, Bonzjis autem qui
ex Lu

ex Lusitanorum fuga, triumphalia sibi decreuerant; verba, fastusque detumere, viderique hoc in urbem eorum regressu tacitam iterari pro- uocationem: collectis nihilominus animis eorum aliqui ad Regem conueniunt, rogant interceptam cum Fucarondono concertationem integrari. Petitioni Rex non agrè annuit, dumtaxat his legibus utrimque obseruandis. Prima ut argumentis & rationibus, non cla- more, & conuictis pugnaretur; altera utuis conuictus fuisset, su- peratum se fassus, placidè manus daret; eorum approbatio qui ad- essent, pro victoriæ iudice haberetur; sicubi aliquid restaret dubij, qui plura ferret suffragia, vinceret. Tertia ut esset cuius liberum legem amplecti Christianam, nec cuiquam propterea Bonziji nego- tium facerent. Quarta denique ut tum argumenta, tum solutiones non laciniosa, & erranti oratione vagarentur, sed formata pressaque stringerentur, peccantes in hac parte emendarentur ab arbitris, quorum etiamius foret capita ponere de quibus esset inter dispu- tantes quaerendum. Non placuere Bonziis hæ leges; enimvero indi- gnium videri homines laicos de sacris ferre sententiam, sed Rege nihil eorum querelis deferente, nec pugnae copiam aliis conditio- nibus annuente, patienter illas admiserunt: tempus in diem posterum dicitur; hora mane diei; campus regiae aula; iudices descripto nume- ro sapientissimi, grauissimique nobilium.

45 Adest igitur ad condictum Fucarondonus longam trahens cateruam Bonziorum, militari, quam disputatrici propterea; Rex sibi prudenter metuens, quatuor admissis, ceteros palatio exclusit, aiens fore illis opprobrio, si tantus in vnum explicaretur exerci- tus. Secutus Bonzium Xauerius vetare non potuit quin sibi splen- dido comitatu adessent Lusitani, margaritis aurisque vestium; offi- ciorum & munerum partibus, ac personis, & parua denique aulae pompa sanctum Patrem cingentes, quem nisi de genibus, & aper- to capite non alloquebantur, sic per medios Bonzios sese in re- giam contulit, disrumpente illos inuidia, cum ad eum videndum concursus ciuium plebisque cernerent, audirentque mutata iam mente inter se quaerere, hiccine ille est, mendicus, egens, fame ac miseris confectus, quem nostri nobis deformant Bonziji? utinam par huic fortuna, nostros liberos maneat, & de iis Bonziji peio- ra etiam quam de illo latrent, vruntur inuidia; sed huic hono- ri quid opponant? quo illum sui, nobilissima, & fortissima na- tio, afficiant: ferme idem, illo regiam intrante Rex ipse prospiciens accedentem, recoluit, quod ei saepius infusurrauerant Bonziji, cons- pecto Xauerio subsultatum ei nausea stomachum: nec dissimula- uit aulicis pudorem praebita nugis tam stolidis fidei. Postremo etiam de illo ea vidit, audiuitque Fucarondonus, ut velut syderatus, Bonziis quatuor sociis immurmuraret, praesagite sibi animum grande aliquod

45
Iterata cum
Fucarondono
disputatio.

aliquod malum, & carò cupide redempturum, ne is dies, duplo sibi quàm nuperus probrosior flucret, atque infaustior: ambobus in aulam ingressis, honorificè Rex, valdeque amice ac familiariter salutem Xaverio reddidit, moxque omnibus considerare iussis, disputandi principium Rege ita volentè Xaverius fecit.

40
Capita disp.

46 Interrogavit ergo Bonzium quid causæ proferret, cur Christiana lex non esset in Iaponiam inducenda? responditque Bonzium quòd esset planè noua; quòd non modo extranea & ignota, sed antiquis Iaponici imperij legibus prorsus opposita; quòd abrogaret quæ omnes hactenus Cubosami, & Zazzi supremo iure concesserant (intelligebatque scelerosus læno, nefandas libidines) quòd negaret vllam extra Christi fidem, salutis spem esse; quòd Xacam & Amidam Deorum sanctissimos, aliosque minores æterna supplicia luere in caverna fumi (sic ille inferos nominabat) deuorarique ab insatiabili serpente in noctis ædibus stabulante; qua tam execrabili doctrina, & auditu horrenda omnes necessario incendi oporteret ad diuinitatem sacrosanctam illorum Numinum ab eo sacrilegio defendendam. His dictis, conticuit, & Xaverius inuente Rege assurgit responsurus, præuioque reuerentiæ humilis honore, quæ aduersarius velut in satyram fasce vno miscuerat, petit suas in partes diuisa proponi, quo possent iudices partitò pronuciare de singulis, nihilque inchoatum, nihil anceps, aut dubium penderet. Postulatum probauit Bonzium, agique primum de contemptu Iaponensium Deorum voluit, hinc vero se Xaverius efferens, exorsus de Dei natura, maiestate, & excellentia dicere, tum ijs quæ recta ratio insito instinctu ac lumine sentit esse diuinæ naturæ propria, cum nosse omnia & posse, sine ac principio carere, nullis infinitam illius sanctitatem, immensitatem, dominationem circumscribi limitibus, aut conditionibus minui ostendisset, impleissetque omnium animos, magnarum de Deo cogitationum augusta imagine, ad Xacam, & Amidam descendit, aliosque Iaponum Deos quos nec ipsi inficiabantur fuisse homines, proinde fragiles, ex eodem nobiscum luto, iisdem obnoxios nascendi moriendi ac temporum legibus; scientia, potentia, & æuo breues, ad summum Philosophos, & legum latores, Deos autem nequaquam, vt qui nec æterni, sed neque immortales: quin si forent de gestis & operibus æstimandi, quo suo, vel factò, vel opere probassent posteris se esse præpotentes? orbisne fabrica? cæli ac stellarum digestis ordinibus? solis ornatu ardenti & splendido? globorum cælestium ac temperatum rata lege? an constabilita in puncto medio terræ mole; impleta maris, & aëris vastitate: compositione, forma, colore, ingenio herbarum, florum, arborum, metallorum, animantium, corporum denique quotquot in hac concrescunt infima regione? mundum

dam videlicet fulciunt ne ruat? conseruant, in chaos & nihilum ne sponte refluat? regunt, aguntque in vnum, ac destinatum finem, ne confusè ac temerè, feratur? palàm est hæc esse humanis viribus maiora; auctorem Deum, rectorem, & arbitrum testari, responsuràque infinitis & magnis vocibus, interroganti vbinam latuissent priusquam hic ortum haberent? se in mentis diuinæ luce archetypa extitisse, inde manu illius obstetricæ producta, in eamque formam excusà, & perfectà naturam quam obtinent; esseque hunc vnum qui hæc absoluerat, solum verum Deum quem Christiana sanctitas adoraret. Dicendi finem non fecerat, cum approbatio sonora, circum adstantium, Iudicum, Regisque ipsius, magno plausu, profligatam edixit quæstionem; pro indubitato retinendum, non esse Deos qui Dij à Iaponibus putabantur: qui orbem condiderat, ac regebat Christianorum Deum, verè Deum esse præterea neminem. Opponere aliquid Fucarondonus tentabat, sed cum iteratus præsentium clamor suffragaretur latæ sententiæ, Réxque pacta conuenta illi obiiceret, tandem penitus acquieuit; transiuitque ad aliud quærendum, cur nempe vir sanctus abrogaret fiduciam syngraphis, quas suis clientibus Bonziji post hanc vitam, pari summa in cælo delendas traderent? diffudit se Bonzium in calamitatibus paupertatis ambitiosè describendis, quæ si erat in terris tam vituperanda, & misera, quantò inferior & infelicioi vbi nihil posset melius sperare? nunc si penes Bonzios ius erat, vt fideiussore Deo illorum quæ spondent, possent illic homines ditare & beare, quâ causâ damnaret chirographa Bonziorum quæ vt primum Deo animæ ostendissent, numeraturus iis erat vsuris decuncibus quicquid in hac vita Bonziis scenerassent? Præbuit Xauerio hic locus amplissimam segetem docendi primum de tota ratione diuitiarum cælestium, quas bardi Bonziji, & diuinorum rudes, non esse alias ab iis autamant quæ hic in terris possidentur confarcinatas ex auro, vestibus, argento, palatiis, seruis, censuque annuo. Deinde quoad intelligi ab iis poterat de felicitatis æternæ dotibus, & quibus virtutum meritis, earum esset petenda possessio, non vanis, & nundinariis, & falsis promissionibus Bonziorum, vbi multa dixit de necessitate fidei Christianæ, vitæque ex Christi legibus traducenda, cuius beneficio qui sic probe pièque vixissent, beatitate illa donarentur quam apertus diuinitatis comprehensæ aspectus, amorque constituit; ex hac necessariò consequi vt essent ab omni mali cuiusvis labecula, æternum immunes; bonis vero omnibus abundarent quæcumque possunt animum, & corpus beatitate vera eumulare; sub hæc validè adstruxit, ab hac conditione tam opima haudquaquam pauperes, & fæminas excludi, (vt præter ius omne, verumque docebatur)

vt quid enim eorum animos exterminaret cælo Deus, nullòque ipso-
rum scelere addiceret inferis? cum sint eiusdem vt virorum, &
Regum animi naturæ; si non deberetur diuitiis salus, quibus pessimi
quique non raro largius affluunt, cur ea probis egentibus negare-
tur? quæ culpa in iis idcirco plectendum censeretur quod ea for-
te viuant in qua illos prouidentix supremæ ordo æquissimus loca-
uit? si crimen foret virum, aut fœminam nasci; crimen Dei esse
qui tales vt essent voluisset; ipsos certe prius non potuisse
hoc velle, quam essent: cuius autem temeritatis audacia Deum ini-
qui arguat, vel iniusti? quid porò humano generi incommodaret
pauper aut fœmina? hæc si desit vnde viri nascantur? illum si
auferres; vnde operæ famulares, priuatim ac publicè iam neces-
sariæ, vix vt possit iis vita mortalium carere? quæ tandem in or-
be tam barbara & naturæ infensa regio, vt egenos, & fœminas,
crimini, & supplicij consueuerit damnare? ergo Deum qui & ius-
tissimus, & summe clemens, damnaturum scilicet, oclusòque iis
cælo, ob id æternis affecturum pœnis, quòd pauperes, aut fœ-
minæ fuerint? his causam plus satis visus est vir sanctus pero-
rasse; eadem qua prius approbatione illi adplausum est, & quæ
rationibus firmarat, decreta pro veris extra omnem controuersiam
stabilitis. Bonziis licet, quibus auctoritatis quam vitæ iactura peior
est, nequicquam frementibus, & infami rubore confusis, ita pri-
mæ huic disputationi, ac diei finis impositus.

47
Nonæ cum
alijs Bonz.
disputatio-
nes.

47 Rediit postridie Fucarondonus in campum, circumstant homi-
nem selecta ex omni ordine Bonziorum valentissima capita sex,
haud quidem vt illi quatuor pridie, pugnx spectatores, & testes,
sed subsidiarij, & arma vbi opus iuncturi, tantæ molis experimen-
tum hoc Bonziis visum est, & Fucarondonus tam impar oneri.
Debellatum proximè Fucarondonum tota vrbe fama cantauerat,
hinc nomen Xauerio grandius; vilius, despectiusque Bonzijs; er-
go si quæ posent emerfuri, pugnam hanc alteram septeni contra
vnum mouent, neque Rex magnopere abnuuit, gnarus doctrinam
Xauerij inde gloriosius illustrandam. Quanquam haud ita ingenij
acumen vel numerus aduersarios sustentauit, vt præsentia damo-
nis alicuius, dubitationum argutias suis commilitonibus suggeren-
tis, quibus nisi ex subtiliori Theologia, (quam profus ignora-
bant) cum satisfieri non posset, necesse erat post solutionem,
velut adhuc ambiguas apud eos hære. Quamobrem vir sanctus
pijs apud Deum Lusitanorum suffragijs iuuari petebat quibus sibi
rerum perspicacitatem, explicandique perspicuitatem & robur impe-
trarent, sed eæ quas dixi perplexiores traxit, ferme in vltimas
concertationes tanquam in subsidijs seruata inciderunt, hunc diem
leuior velitatio absoluit, & ibat quin etiam in comicum dramam,
erantque

erantque inter se discordes Bonziji, rem pugnis acturi, nisi Rex personæ decore consulens, & gentis insultæ effrontisque misertus, metu illos, minisque compressisset. Quæstum in primis eo die, de fortunæ bonis manu à Deo tam prodiga in quosdam effusis, ut in iis narent; tam parca in alios, & avara ut ægrè in diem vitarent, nam si est nefas de iustitia Dei ambigere, meritis hominum æqua lance præmia diidentis, quantorum pauperes (colligebat hinc Bonziji) reos esse criminum oporteret quos in nuditatem, in famem, in ærumnas interdum perpetuas, & ludibria, probraque publica, omnisque generis miserias diuina sententia misisset. De diuitibus contra non posse prudenter nisi opposita omnia sentiri, nempe magna esse virtute præditos, & iis coram Deo exaggeratos meritis, quibus tanta illa quam ab eo acceperant compensatio deberetur. Sic argumentatum alius excepit Bonziji, ostentatione ingenij, & pompa dicendi quantum apparebat mirè sibi acceptus, aiebat is remittenti, æstimantique immensum, & periculis constum Bonziji Europæi in Iaponiam iter, ad aperendam illic scholam Philosophiæ peregrinæ, visum ingentis animi hominem, & magna omnia spirantem, at cuiam id tandem Iaponiæ bono, si suæ hæreseos suasionibus deceptus, tantum & temporis, & laborum contriuerat? Nam cum esset paradisi duplex, viuientium alter, functorum alius, hic quidem in cælo; in terris alter; constabat omnes plus minus hic isto perfrui, pro cuiusque nimirum promerito; primores, imperiis, dignitatibus, palatiis, minorum seruitio, hortorum, epularumque delitiis beari. Mediocres ciuilibus commodis, & opportuno, etiam supra quam opus sit rerum alimentique usu; quin & postremissimos quoque, in partem communis Paradisi venire, gaudere hac illos quoque vita, vxorum blanditiis, filiorum obsequio, & iis quæ suapte quisque industria, & priuato labore assequitur; vnis animantibus & solis assignatum non esse paradisi; inter illas maximè utiles, & necessarias, bonorum minimum habere; boues, scilicet equos, pecudes, canes, & similes seruire natas, & frangi laboribus, occidique à nobis cum lubitum fuerit. Paradiso itaque in terris cum careant, si iustus Deus, necesse est illum in cælo inueniant, ut quid igitur tantum oceani, sudorum, atque discriminum, ad commonstrandam hominibus in Paradisum illum viam, quem constat non hominum esse, sed animantium paradisi? Ex his crassi licet, ac stolidi pectoris duobus quæstis, longè se tamen sublimius, ac sapientius attollens Apostolus, quam respondendi necessitas posceret; ante omnia ostendit, inter animas brutorum, & hominum, cuiusmodi, esset, quantumque discrimen, illa hominum commoditatibus condita, hos Dei obsequio, æternisque

nisque

nisque post mortem illius obsequij præmiis; iam si vera, & summa fœlicitas, nisi ex concursu omnium bonorum non stabat, quibus eius possessor integrè bearetur, implereturque animus, capacibus desideriis immensus, adeò cumulatè, nihil ut ei optandum restaret; quem possemus mortalem reperire in eo beatitatis locatum gradu cui nihil posset vel boni accedere, vel optari? ardet imò suis crescendi studium incrementis, nec parto sitis exinguitur, sed augetur. Dei vnus optimi maximi, quod summum est bonum, nullo nobis vllius interiectu nuda cognitio, qua possidetur, & amatur, fœlicitatem perficit numeris omnibus absolutam, hac si paradus certo continetur, cui dubium sit bruta rationis expertia, venire in partem eius boni non posse, quod ratione percipitur, & si sunt sine non alio condita, quàm ut vsui nobis essent; hoc sine perfuncta qui vltimus iis est, quid possit iis aliud post vltimum dari; hominum autem dispar conditio, à primo Bonzio in controversiam vocata, quam falsò & absurdè, vel innocentia diuitum, vel pauperum culpæ attribueretur ex eo palam fecit, quod nec fœlicem diuitia facerent, nec pauperes miserum, sed vtrumque conferret ad beatitatem, si proba fieret ex vtroque negotiatio: cum autem rei obtinendæ metiri præsidia deceat ex re quæ petitur, eoque sint præstantiora quæ apiora sunt ad eam obtinendam; profectò egestas patienti animo, humili, Deique morigero nutibus excepta, durataque, haud minus iuuerit ad beatitatem quàm opes piis misericordia operibus occupatæ; profectò, inquam, conditioni diuitum re nulla concedit fors pauperum, eamque potius si attentius introspectatur non parum antecedit; non odit ergo diuina bonitas quos nasci mendicos in hanc lucem iussit, cum eorum egestas, aliquanto etiam quam blanda fors diuitum, plus possit ad fœlicitatem. Ratiocinantis tam euidentis fuit probatio, ut ne Bonziis quidem quod hiscerent, dubij quicquam relictum sit, eam ob rem effata hæc duo, pro veris, certisque sancita sunt. Hic se alius ex Bonziis proferens, nouamque ingerens dicendi materiam; dare se facillè aiebat, non fuisse mundum ab æterno æuo, sed Dei quidem præpotenti perfectum, & absolutum manu, pœnam vero esse primigenij sceleris, quod euersus, & mutatione tam exitiali fibimet oppositus ut in amarum dulcia, pulcherrima in deformitatem, in obscurum lucida transissent; vernacula etiam atque domestica syluestre ingenium; salubria noxuum induissent, nihilque adeò, uti loquebatur, nativam suam retinisset substantiam; veruntamen Amidam ex Diis Iaponiorum vnum reposuisse omnia in statum pristinum, mira quadam sui transformatione in singula eorum genera, quæ cum numerato millia censeantur octoginta, toties illum nasci voluisse, & hæc præcis Iaponum tabulis, omnium

retro

rettò suffragio temporum, venerandis probari. Quapropter, con-
cludebat doctus è somniorum exedra professor, haud minora de-
beri Amidæ reparatori orbis, quam Deo conditori. Sed hoc
mendacium nobile vir sanctus, tam facillè ludibrio exposuit, vt ne
ipsi quidem aduersarij obstarent, pergique ad alia poscerent. At-
enim, dum pro se sua quisque cerratim, ingerunt, haud scio
quo pacto in rixas erupere; iurgari ergo inter se muliebriter,
conuiciari thralonicè, & ralsicitatis, superbæ, ignorantia inui-
cem notare; verè quidem, sed ingrato adstantibus strepitu, qui
tamen, captando ex iis ludo, in mutuam illos contumeliam pro-
rirabant, donec verbis in pugnos proximè desituris, indignatus
Princeps, increpitos abegit, & in Reginae gynecæum concessit;
Lusitani sanctum vt soliti erant domum comitati, noctem cum
illo partim colloquiis de Deo, partim somno duxere.

48 Die proximè insequenti, animi gratia cum paucis Rex
prodit, & data opera prateruehitur ædes in quibus Apostolus
cum suis morabatur; aulicum mittit qui suos in hortos illi con-
dicat ad venationem, moneatque arma secum ferre ad configen-
dum saltem miluorum par, ex iis qui septem numero exculpere
ipsi pridè oculos tentarant. Vidit statim vic sanctus venationem
esse disputationem, & miluos Bonzios, accurrit festinus actif-
que Regi demississime gratis, manu prehensus per summam ve-
bis frequentiam ab eo in regiam ducitur, letis eo honore qui
affectabantur Lusitanis; ciuibus multum attonitis tam aperta sin-
gularis affectus ostentatione. Opperiebantur in aula Bonziz, ade-
rant nobiles, vel spectaturi, vel arbitraturi. Prima impressione
Bonziz libellum obrudunt, quo prouocabant à sententiis iudi-
cum, & dijudicata restitui volebant in integrum, vt ea denuo
examinarentur, sed iniquum petere censi sunt, tum quòd pactis ad-
missis contrarium, tum quòd Rex, diceret, admetiri sermones tempori
decere; Lusitanos, & cum iis Xaueriam, vela post triduum facturos;
molestum esse, atque importunum, disputata recoquere, & matris
probata sententiis, fidei dubiæ subdere; si quid noui haberent, liberè
promerent; sin minus, bona aui abirent. Conuoluto itaque li-
bello; aliò signa conuerterunt. Fucarondoni quidem vt erant
ridiculæ accusationes, ita leui flatu vanuere. Exprobrabat il-
le Xauerio Deum ab eo vocari *Diusam*, & seu malitiosè siue
ignoranter *Dios*, & *Diusam*, quod mendacium Iaponiis sonat,
criminosè vnà confundebat; tum quòd Christiani post rem sacram
ab eo peractam, ritu supplici Sanctos inuocarent, Sancte
Petre, Sancte Paule, &c. quæ apud Iapones vox *Sancte* ob-
scœna est, dolebat scilicet innocens, & religiosus sycophan-
ta; beatis in cœlo iniuriam fieri: prius crimen Xauerius di-
luit

48
Postrema
disput. cum
Bonzis.

luit distortæ vocis sublato æquiuoco. Alterum beati vocabulo in sancti locum reposito, ad fœdam speciem cogitationis occursum amouendam. Fuit grauius pondus trium quæ sequuntur quæstionum, & quintum huius certaminis diem actumque confecerunt, sed scriptor Lusitanus qui præsens, quæ Bonzius, quæ Xauerius diceret in suo diario adnotabat, cum eas per otium, & quibus solutæ fuerant responsiones perscriberet, difficultate victus argumenti, maluit quod erat fateri se militem literis tinctum vix mediocriter, quàm Theologum audere, & quæ nec sua ephemeris explicabat, nec satis reddebat memoria scribere. Prima percontatio hæc erat, vel præcipiebat animo Deus fore Luciferum cum suis sequacibus sibi perduellem, inferisque damnandum, vel id Deum latebat; & siquidem latuit; falsò planè iactas infinitam eius scientiam; vel si prospexit, & hoc ab iis, tantum malum eorum, ac nostrum creatione omissa defendere noluit, inde arguitur multo peior; aut ergo annue ignorantem si nesciit; aut crudelem, & malignum si sciens voluit, quæ dum loqueretur, assidenti sibi Lusitanorum Præsecto Xauerius: Audin? ait, pessimum dæmonem ore Bonziji huius vaferrimi debacchantem. Non multum huic absimile rogauit alius, cur nimirum Adamum creasset Deus, si prænouerat iussa infracturum, nosque ruina eadem acturum præcipites? aut videns nutantem in lubrico, & cupiditatis suæ lænocinio proximè superandum, cur eum illico non soluit in puluerem ex quo erat concretus. Demum primis duobus curiosior etiam, & subtilior tertius. Si nostri generis ab ipsis mundi cunabulis, labes cœpit, cur, ait, præsens illi remedium Deus non attulit, sed in tot reiectum secula, tandem aliquando nostra causa corporatus, & moriens illud adhibuit? Quod enim illorum qui eius aduentum præcesserant, tantum nefas; aut eorum qui postea nati sunt tam præstans meritum, vt ij tot afficerentur damnis propterea; isti tot obruerentur, & affluerent bonis? hæc supra quam homini fas esset arcana, & grandia scrutatos Bonzios instinctu dæmonis nemo non videat; & quidam etiam tam occultæ comprehensionis, vt solus id ab se sciri voluisse videatur Deus, quale est de illo ante omne præfixo æuum, saluti per Christum afferendæ momento. Verum quod ethnici ratione ducantur aptius, quàm iudiciorum diuinorum veneratione humili, atque attonita, quæ perfectorum est; à faciliore respondere aggressus Xauerius, negauit eum idcirco crimen alterius velle, quod illud futurum prospiciat; naturam vero liberam per sese, ac sui arbitrij compotem, ad bonum non cogere,

gere, sed in mali delectu, id ei permittere, ut aduersus ipsummet libertatis auctorem libertate insita utatur; hoc vero ad eius peccatum nihil conferre; nec villo propterea conditorem æquitatis iure aut pietatis, debuisse peccatum præuerrere, creatione abstinendo, vel destruendo iam conditam, quin nec hominem in seclum prolapsam, in suam gratiam reuocare; quod tamen Christus sumptu suo ingenti, mortæque admodum præstitisset, quæ licet, in tempus dilata, sapientissimo ipsius probatum, definitumque consilio, medicinam tamen præbere vulnere, ut primum inflicto est cœpit; fructusque, olim fundendi sanguinis iam tum primi legere mortales, salutem, & gratiam redepti, nec parè in posteros uti volentes distributam. At enim, ut solent aliquo ingenio homines, controuersias necere tum graues, tum valde implexas, quarum deinde solutioni capiendæ, nec par ingenium nacti sunt nec necessarias notiones, & ab altioribus accersendas Principiis; cæcutiebant hic Bonziji, & supplere vociferatione turbulenta debilitatem ingenij nitebantur; negabantque tam pertinaciter quàm dementer, prima & cuius manifesta rationis humanæ elementa, quod consequentibus illorum inuolui se ab Xauerio, & stringi sentirent: in quo extra modestiæ lineas tam intemperanter progressi sunt, ut Rex molestiam non ferens confurgeret, Deoque linguam eius mouente, ut dæmon os Bonziis mouerat, absurdè illos agere admoneret, si repugnando sperabant se illa percepruros, quæ nisi credendo non possent intelligi. Porro ad legem conuellendam tam firmis solidam fundamentis alia esse exerenda arma, alias machinas præter conuitia, pernicaciam, & spumas, quibus dictis manu Xauerium extra palatium perhumaniter eductum inuisitata comitate affectantibus Lusitanis, & aulicis, in hospitium reduxit. Bonziis plurimum iratis, & in Regem ignes, & fulmina de cælo vocantibus.

49 Hic finis concertationum aduersus Bonzios, & commo-
rationis inter Iapones quadriennis, per quam Christo ardens
Apostolus, nomen illius ab usque Cangoxima quò primum ap-
pulerat ad magnum Meacum propagauit. Die postero, Nouem-
bris 20. anni 1551. Rege vltimum salutato, inter Christiano-
rum lacrimas, & votorum nuncupationes pro eius reditu Funai-
o excessit. Conscendere cum illo Matthæus, & Bernardus de
quibus antea, & Regis eiusdem ad Proregem de amicitia iun-
genda, & Patre in locum Xauerij mittendo legatus. Septiduum,
insulam auris, & mari prospero raserunt Meleitorem usque Me-
nacensis Regis ditionem; inde sinum quendam præteruecti, alto

49
Ex Iaponia
discedens,
seua repel-
iactatur.

se mari commiserunt. Exin verso cum Luna cœli tractu, tempus crudescere, ac frangi fluentis torrentibus austris, & fluctibus, qui licet obliquata prora, & velo ad pedem medium reflexo, dies aliquot innoxie excepti, sed nauim denique, ventis immensum auctis, & mare in cœlum tollentibus, in omnem fortunam Cœcia tradere adacti, feruntur per inuisi eatenus, & ignoti maris dubiam vastitatem, ac ne ipsis quidem nauarchis India perspectam, tempestate ac ventis increbrescentibus prout magis in altum prouehuntur. Sole ac stellis totos quinque dies latentibus incertus quo tenderet agitur gubernator, fingitque sibi Mindanaum se rectâ & proximè petere (quæ nunc vna Philippinarum est) miliaribus octingentis supra mille distantem, sic dum obscuro, & ancipiti cursu pergunt, sub serum diei, venti adeo increuit furor, vt iam ingruentium desuper fluctuum, frangenda declinandæque violentiæ par nauis non esset, & catatromate, aliisque tunc inutilibus nudaretur, vt ventis commodius vela, & nauis clauis præsidibus parerent: scapha inde ad poppim rudente duplici ac nouo fortiter alligatur; quibus festinandis cum dies abisset, non potuere in nauim atollit Lusitani quinque, & decem quâ mancipia qua nauæ, quos scapha vixerat, aucta svero per noctem tempestate densisque tenebris multo minus licuit eis prospicere. Vnum afflictissimis hoc rerum tam tristi articulo solatium, præsentia sancti, & optimi Patris, qui & nihilo quam quiuus aliorum minus, strenuam præstabat operam, & conciliatos cum Deo singulos in spem erigebat, vitæ huius (si Deo placitum) sin minus, felicioris & immortalis, sed eis haud paulo validius opitulabatur profusione lacrimarum, & precum in quibus horas quatuor, & quinque, in aliquo nauis angulo durabat, pro caris sociis Deo supplex vt eis reponeret quæ tanta fidei gloria, & vitæ suæ discrimine pro ipso Funaj fortiter egissent.

50

Amisâ Scaphâ cū suis, nauis restituit.

50 Nox erat media, cum ex improviso, auditus longè saluti depositæ opem flagitantium clamor ingens, nauim exterruit; is erat illorum quindecim quos ruptis procella rudentibus, in auulsa scapha retro deslitmerat nauis, creditaque est pereuntium illa vox, qui aquis forberentur; sed explorato, mare inter, & cœlum, quoad per tenebras licebat spatium, subnotatum est vbi remansissent: volebat Præfectus, pietate minori, quàm temeritate, tantillum id maris relegi, vt succurreretur perituris; obstabant cum naucleris, sed frustra cæteri; nec rationibus, nec manifesti periculi, coram Deo contestatione illum à proposito mouebant, quòd nepotem ex fratre in scapha haberet; verum
deice

deiecto ad medias velo (quantum ad nauim regendam sat erat)
 ventique vim nisi recta minimè colligente dum ad eum regressum
 flexuri , latus vertunt , vndis duabus concluduntur , & priusquam
 à prora ingruentem superassent , altera se ad puppim frangens ma-
 ri nauim impleuit , obruitque vnà , & artem nauarum , &
 spem nauis lanandæ ; fluctuantis interea , & omnem in partem
 vacillantis . Audito fremitu rupri ad puppim fluctus , & lugu-
 bri omnium ciulatione , prodit ex cubiculo Præfecti Xauerius
 vbi Deum orabat , videt nauim in omne exitium desertam ,
 nautas iuxta , & vectores , per tabulata hinc inde proiectos ,
 & obuiis quemque retinaculis affixos , ne iactatione excuterentur
 in mare præcipites ; multos etiam recussis in caput , quibus
 hærebant lignis miserè faucios ; ad hæc fletus , & vota depre-
 cantium mortem , & poscentium veniam admissorum , qualia
 ferme sunt , quibus mors toto cum suo horrore superuenit .
 Tam funesta scena percussus vir sanctus , cælum spectans , im-
 petuque ardoris vehementissimi , magna voce , *O Iesu* , inquit ,
amor anime mea (quæ teneritas Christi compellendi erat illi
 perfamiliaris) *per quinque vulnera , in crucis patibulo pro nobis*
accepta , obsecro fer opem , nec plura ; mox nauis quæ paucos
 vix palmos extabat , euidenti miraculo , seipsa emerit ; ere-
 ctæque , nautis regendi copiam , & velificandi fecit , & resti-
 tuta demum cursui est , ventoque ad puppim afflanti . Sed hic
 proprio luctu in sociorum iacturam conuerso , vix erat quin
 amici , aut affinis , aut consanguinei , in scapha relictæ , lamen-
 taretur casum : dolebat vtrisque Xauerius , & flentibus , & quos
 ipsi deslebant , duobus maximè Saracenis , de salute animi pe-
 riclitantibus , ictusque grauiter illo intimo dolore , collegit se-
 sel , vt in similibus celeri manu egentibus consuevit ; breui , sed
 inflammata prece , diuinam opem miseris implorauit ; nondum
 absoluerat , cum auditum se animaduertit , vultuque alacri ad-
 stantes erigens , dolere sociis , aut metuere vetuit : Deo con-
 siderent , saluos esse , & ante triduum filiam ad matrem , hoc
 est scapham ad nauim redituram . Sed diffidens prædictioni mœ-
 ror , nullam admittebat consolationem ; tam procelloso mari ,
 vel hausti credebantur ; vel si adhuc spirarent , nunquam assecu-
 turi nauim quam tantus venti raptabat impetus . Vt tamen il-
 luxit ex mali corbita , mare specularunt ; sed mare , præterea
 nihil : inde horis duabus redit Xauerius , eadem qua prius ex-
 plicata fronte , & gubernatore comiter salutato , nauclero , &
 septem aliis qui simul aderant Lusitanis , quærit ecquid de sca-
 pha cognitum ; respondent nihil , cupientique iterum de specu-
 la

la explorari, quidam velut in profligata re amariuscule, omnino, Pater, reuertetur hæc scapha postquam alia perierit, ludendo inuens scapham in casum expectari, quod Xaverius leniter arguit, aiens animas illas tam parui non esse apud Deum; Dei ad eas seruandas potentiam; non esse de illa ipsius diffidentia pendendam; se illas tutete, parentis optimæ cœli Reginae credidisse, tria pro illarum incolumitate ad sanctam Mariam de Monte sacra nuncupasse Malacæ celebranda; sub quæ denuo nauclerum rogauit, nauam iuberet de corbita prospectare; morem gessit roganti, sed horæ dimidium speculator diligenter explorans, ne umbram quidem rei optatæ deprehendit. Xaverius biduum, & tres noctes, ieiunus, & inlomis, stomacho insuper agitatione insolita nauseante, & exhausto ob continuam vertiginem capite, agrè pedibus consistebat, rogatus à Fernando Mendezio mercatore interquiesceret tantisper, eius ad hoc sibi delatum cubiculum minimè recusauit, stare quin etiam pro foribus petiit eius seruum Sincensem, ne quis interpellaret quiescentem. Fuit autem quies non somni, sed precatationis; quam ab hora post mediam noctem septima, produxit ad occasum solis, semper genibus nixus flens, & singultans, vt eum seruus à se obseruatum postea narravit. Inde primis tenebris egressus, nauclerum percontatur de scapha quid noni? nec posse iam longius abesse. At is rogat, illam de cætero curam omitteret superuacaneam; scapham inermem, & pressam onere, absque miraculo vix euasuram naufragium quod mari aded infenso, agrè ipsi naui tota vitarent, si tamen adhuc supererat, frustra illam oculis requiri, cum esse propior non posset miliaribus centum quinquaginta. Nec ideo abstinit vt sanctus ab eo flagitare, aliquis è nautis speculam etiam tum conscenderet; conscendit ipsemet nauclerus haud tam vt petenti gratificaretur, quam vt præidentem, quod ipse rebatur, expectationem ei eximeret, sed toto late circum diu mari diligenterque perlustrato præter vndas, & spumas nihil reuulit. Temerè igitur deinceps in re planè amissa, videbatur vltior diligentia repolci, sed qui ex arcanis cum Deo consiliis, & esse superstitis, quos præstolabatur, & prope abesse nouerat, verborum blanditiis, & reuerentia qua obseruabatur à nauclero, extorquet, vt vela demitteret dum applicuissent; quod futurum erat citius quàm putaret. Hærent igitur eodem loco ad tres horas in ea expectatione, quam nemo non credebat friuolam; sed ea naui vacillatione diuturna, nauseantes vectores, ad vela conclamant; obstat sanctus; naucleri iussa exequentur nautæ; an-

tenuis

tennis manus vir sanctus iniicit, & deiecto in eas capite, multis cum lachrimis suspirans, & singultans, post paulum attollit in cœlum oculos, nexasque mutuo in pugnum manus, & acerbè plorans; Iesu Christe mi! ait, Deus vere, ac Domine, per sacræ tuæ mortis, & cruciatuum dolores, vitam serua tuorum, qui per hæc sæua pericula huc feruntur, rursumque capite in antennas proiecto, similis dormienti tantillum siluit, quantillum sufficiat symbolo fidei, bis, terue percurrendo, cum ecce improvise puer, ad malum rudentibus insidens, miraculum! semel & iterum exclamans, scapha inquit, nostra ecca reuertitur, & adest. Hic omnes qua puer innuebat conuersi, vt rem suis oculis probarunt, inexplicabile quàm lati & ipsi exclamarint, gestierint, fleuerint, vt gaudio impares, insani viderentur, Præfectus potissimum Odoardus Gama, recepto nepote, ab cuius lugenda iactura diu noctu nunquam abstiterat, vniuersi ad sanctum currere, prouolui ad genua, fateri se reos, eius meritis ingratos, tantæ sanctitatis consuetudine indignos, ad pedum oscula proturbare se inuicem certatim, mira gaudiorum varietate, & confusione, ad quæ ille cum magno rubore, & feuerè obiurgans quod vni Deo tribuenda, sibi assignarent, iussit illi gratias agerent, & agrè se ab iis eripiens, in Præfecti conclauæ refugit, eoque se clausit. Tenebat interim accedens scapha intentos omnium oculos, atque in tanto subuersi æstu oceani, nullâ huc illuc agitatione, recto ad nauim ferebatur, vt obscurum non esset quo gubernator regeretur, quod certius patuit, cum ad nauim appulsa tandiu constitit, dum cunctis in illam ex ea placidè subiectis, ad puppim à nautis commodè nec festinato vinciretur: coëterum complexus, lachrimæ, oscula, & impotentis læritiæ pia deliria, quæ solent tam desiderati, desperatique euentus parere, nouus quidam stupor, ex parte retudit; narrabant siquidem scaphæ periculo defuncti, se inter medias procellas, densis quoque noctium tenebris, ne errores quidem, nedum naufragia timuisse, præsentem nimirum, animosque addente Patre M. Francisco Xauerio, quin & scapham regente, sustentanteque peculiari quadam, & incomperta naucleris industria. Cumque iurarent qui erant in naui, ab ea Xauerium nunquam abfuisse, referrentque ab illo interea temporis, & gesta, & dicta; non poterant alij quibus semper ob oculos fuerat, iis fidem habere, nisi si, sanctus utrobique, eodem tempore & vtrisque præsens, magno Dei prodigio fuisset. Quod quidem miraculum Sacræ Romanæ Rotæ Auditores, quinquaginta confirmant iuratis testibus, aiuntque

toto

toto oriente celebratissimum. Certè duo quos dixi Saraceni ; eius euidencia conuicti ; impetrato Baptismo Christum professi sunt. Primus latitiæ deserbuerat calor , & de Præfecti cubiculo exit Apostolus , nauclerum ad se seorsum accersit (erat is Franciscus Aghiarus viro sancto in paucis amicus) plurimumque hortatur ad tanti beneficij gratias , cum iis qui fuerant in scapha Deo referendas , quod ij deinde pro viri sui abunde præstitere , Monet præterea ad iter vela expediat , ventum enim quamprimum à puppi afflaturum , & quanquam cœli , marisque peritia vetaretur , hanc sibi tam subitam polliceri opportunitatem , sed certâ fiducia obsecutus iubenti , decumanum velum ægre aptauerat , cum aquilo ad velum vndas composuit , & sælici cursu dierum tredecim , Sancianum Sinarum portum , Lusitanorum tunc emporium subiere.

51
Prædictiones
Xaverij duæ.

51 Sed aliud item magnificentius beatus Apostolus huic suo eidem Francisco Aghiaro , & vaticinatus est , & cœlitus contulit. Postridiè siquidem cum eo colloquens de ancipiti , & timenda nauigantium alea , diuino spiritu affirmavit illi vic sanctus , eum hæudquaquam in mari , sed in terra mortem obiturum : ad hæc quantiscumque tempestatibus agi contingeret , nullum vnquam sub gubernaculis ipsius periturum nauigium , sed fore omnia ductu eius secura , & salua. Quod ipse tam liquida persuasione sibi dictum accepit , ac tam crebra perspexit experientia , vt rei insciis temeritate audaciæ , non artis peritia crederetur , nullo cœli , anniuè discrimine , aut diffidentia quassarum , ac veterum nauium maria tentare : suscepit autem nauigationes admodum longinquas , & passus horribiles procellas , nunquam non saluus , & victor euasit. Sed Tanasserimo in Pegum nauigans huius suæ de Apostoli meritis , & promissis , securæ fiducia ostentum eximium edidit : ibat lembo exiguo , vetusto , hianti , & ibant vna fœderatæ naues , quæ ventorum , marisque rabie disiectæ , impactæque in scopulos , irreparabili naufragio haustæ sunt ; Aghiari lembus , quassus , & fragilis , venti eius tertiis , vndisque plane impar & sub cuiusuis alterius periturus clauo , susdeque , velut angelo rectore sulcabat , calcabatque fluctus , Aghiaro interea in puppi cantante , nec secus vt in valdè tranquilla blandientis oceani malacia hilari , & securo. Qui ab vno è vectoribus rogatus , vnde hæc illi cantandi libido , morte oculis oberrante , respondit se nihil meture , nec si millies duplo sæuieret mare , & esset constans ex vitro lembus. Fidem sibi à P. M. Francisco factam nunquam se in aquis moriturum , nec quas duceret naues , infelicem cursum , habituras. Quæ promissio audita,

audita, Christianos ob viri Dei notam sanctitatem mirè recreauit, & Mauros qui vnà vehebantur, diuina rei admirabilitas sic permouit, vt vouerent se forè Christianos vbi primùm terra essent potiti. Tauarum igitur cum venissent, conspectis in littore naufragiorum reliquiis, incredibili naucleri lætitia, voti fidem baptismo exsoluerunt.

Sanciani tunc portus, quod annus mari opportunus iam verteret, nullas retinebat in Indiam naues præter duas, quarum vna Iacobi Pereria, quo nullam Xauerius inter Lusitanos fidiorem amicum habuit, & adiectiorem. Hanc eo procliuus optauit Xauerius quod nanis Odoardi Samæ ex Bungo recens, tempestate quam diximus inermis, conuulsa, & male habita, commeatu item escario carens, instauranda Siami per hyemem erat: mirum autem fuit, quod vento, dies iam quindecim reditatis in Indiam aduersante, statim vt nauim Xauerius attigit cœpit à puppi secundus adspirare: postero ergo die, annique 1551. vltimo, profa Malacam versa soluit. Naui Pereria altera sociam se adiunxit, verum forte nimium diuersa, vt post videbitur. Frequens toto illo itinere sancti viri sermo de rebus Iaponiæ, vexatione à Bonziis, certaminibus cum Fucarondono, Bungensis regis prudenti pietate, conuersionibus ethnicorum Funaij, Amanguccij, Cangoxima, & passim alibi diuino beneficio peractis: potissimum verò de facilitate Iaponici imperij Christi legibus subiugandi, si prius Sinense iis subderetur: suarum superstitionum Iaponiam, Sinas magistros, & Iudices reuereri, colere illos pro gente Orientis torius doctissima, & cordatissima; Iapones incassum tentari, & yrgeri, vt assentirentur suscipiendis Sacris, quæ religionum suarum doctissimi arbitri, vel nescirent, vel nota respuerent. Hanc imperij Sinensis vastissimi conuersionem maximè arduam, iam tum animo ingenti versabat Xauerius, ad hoc Indiam reperebat, ordinaturus res Societatis, & Neophytorum, vt se ad eam Prouinciã expediret: Ad hoc summam doctrinæ Christianæ, Sinensi lingua secum ex Iaponia referebat; futuram sociis vsui si quos ex Europa ducendos acciperet. Verumenimverò Lusitanis qui nauim eadem vehebantur, seueritatem legum Sinensium edoctis, periculosi ausus negotium videbatur, nisi si fortassis auctoritate publica gereretur, cautum enim lege inexorabili, pœna vel capitis vel perpetui carceris ne quis in id regnum pedem inferret extraneus; Lusitanos complures, ausos illuc furtim ad mercaturam irrepere, deprehensos, captos, carcere conclusos, vitam pridem in vinculis trahere, absque vlla spe recuperandæ libertatis, vnã hanc videri ad ingressum viam, si Prorex Indiæ legationem adornaret magnificam ad Imperatorem Sinarum qua Serenissimo Regi Lusitaniæ Ioanni amicitiam eius exposceret. Sed hoc tamen Prorex approbasset, non posse nauim, comitatum, dona, tanto Principe digna nisi sumptu immenso instrui, cuius vltro Prorex ne videretur quidem partem subiturus, vno illuc inducendi Xauerij præmio: Tot idololatrias mediterranea Indiæ colere, iis posse inempta facultate Euangelium prædicari, patere ad illos aditum cuius anima-

50
Sinus Euan-
gelio subdere
decernit.

rum studio flagranti. At enim Pereira sub mercatore regio animos, & Apostolici hominis virtutem gerens; difficultatem hanc illico complanauit; nauim ad hoc suam, & quicquid in bonis haberet Deo eiusque famulo addixit; impetraret Pereira Xauerius à Prorege hanc legationem, Pereiram suo are illam obiturum. Restabat de naui qua eam obiret videndum, Malacam enim ferebat rumor obsidione dira premi; vbi eò venissent, nauim illam suam continuò in vsus bellicos abducendam. Nec erat Pereira inanis hic metus; nec enim solum obfessa captaque, sed magna etiã ex parte diruta fuerat Malaca, vt ei vir sanctus, vates nimium verax prænuntiauerat. Profligatissimam hanc urbem anno 1551. mense Iunio Rex Gentanæ terra marique oppugnauit, admoto exercitu duodecim millium, ex Malaiis, & Giais collecto, à quo urbis partem agrè tutatus est Petrus Sylua, armorum Præfectus, & Egidius Fernandes Caruallius, qui è regno Chedæ, tribus nauibus egregie armatis auxilio accurrerat. Obsessos intus dira fames, quàm foris hostes premebat arctius; aqua præter pluuiam nulla, & hæc admodum parca, parcius distribuabatur; impressiones simul omni ex parte assiduæ, Giais fessos Malaios subsidiaria pugna, per mutuas vices leuantibus. Patres illic è nostris perpauci, multorum operam charitate eximia supplebant. Nusquam ad muros concursus, aut confictus, quin frontem, aut medium agminis tenerent. Franciscus Peres mira præ aliis edebat, crucifixi effigie quàm à Xauerio in Iaponiam soluente olim acceperat. Semel turma Gaiorum ferociter, machinarum explosionem, & fluuium præteruicta propugnaculum occuparat, ex quo videbatur nulla vi deturbanda; Peres degenibus coram crucifixo, quem trunco arboris illigarat, dum propulsandis inde barbaris insunt Lusitani, orans hæsit, obtinuitque à Deo tam faustam victoriam, vt surgens receptum ab iis propugnaculum viderit, & trecenta humi hostium cæcorum cadauera. Sed intestinis sceleribus aduersus Malacam atrocius omni hoste furentibus, transpontana illius regione vi summa potitus Rex barbatus, direptione, incendiis, cædibus, omnia perdidit; Lusitani plus centum necati, in arcem superstites ducenti numero confugere, incolarum ad multa millia in seruitutem rapta; præda decies centenis millibus nummorum fuit. Pugnabat Funaj Xauerius aduersus Bonzios, dum Mahumetanus Malacam impugnaret; cognouit diuinitus eius periculum, hortatus est ad reditum celerem Lusitanos, fore alioqui opem eorum nimis seram, resque urbis obfessæ in extremis stare. Sed cum ferri tam procul, tam velox subsidium non posset, curare illud apud Deum magna precandi contentione laborauit; habeturque pro re minimè dubia, vt illatum urbi, ad emendationem supplicium, Deus illi priusquàm infligeretur monstrare noluit, ne precum suarum efficacitate vibratum depelleret; sic arcis periculum ei postea indicasse, vt hoc suis meritis dissiparet. Hostes partim medio Septembris, Nouembri partim ineunte, coniecta in naues raptim præda, fugientibus similes abiire. Quod item Deus famulo patefecit, cum Pereira,

vt

51
Longè distita
enunciat Xa-
uerij.

vt aiebam, de nauis sollicito respondit, nequaquam ad bellum reposcendam, cum esset Malaca ab obsidione, & hostibus penitus soluta. Timendum supererat, ne prouecto ultra modum anno, Malacæ nauis deesset in Indiam, quod erat Sinensi legationi vehementer incommodaturum ob expectandum nempe ex India nauium reditum, & mensum mari opportunum: nec licebat Pereiræ Cocinum Malaca contendere, quod obstructa fide cogere tur Sunda piper in nauem imponere. Vtrumque Deus hoc metu liberavit, edoctusque ab eo Xauerius, Pereiram disertè docuit; In portu Malacensi solam nauem restare; eam esse Antonij Pereiræ; sublati antennis, vna solùm teneri ancōra; Cocinum versus in prociectu esse; cognito Iacobi Pereiræ Sincapuræ in fretum aduentu, triduum adhuc substituram, quæ miro deinceps, & distincto successuum ordine impleta videbimus.

Sanciano Malacam eiusmodi colloquutione pie otium fallebat cum Pereira Xauerius, perinde ipse, loco, & temporibus distita nuntians, vt si suis illa spectasset oculis; cum ecce tibi ortu repentino formidolosus ille Typho, de quo alias à nobis scriptum; cœpit vt solet, suos illos in gyros exporrigi, tum colligere sese, atque in morem turbinis conuolui, & tam æstuoso furore, vndas subruere, vt eas in cœlum attolleret, nauæ pariter vt vectores de se actum putare; Pereira præ omnibus, venti eius, periculique scientior; omnes ad Sanctum confugere; obtestari vt respiceret miseros, & pro ijs fortiter intercederet apud Deum, alioqui rem esse deploratam, intumescente horribilius in momenta mari, & Typhone nauim propius arctante. Ad hæc silentio secedit Xauerius, & cum aliquandiu hæssisset orans, prodit ad eos, vultu beatum Angelum referente; Pereira coram, & nauis, elato brachio, naui beneprecatur, aens *Nauim sanctæ Crucis* (erat id nauis nomen) *mari nunquam periclitaturam, sed quo fabricata fuerat loco, illic sua sponte dissoluendam*: subdit vero dolere, de altera quæ simul ex portu exisset, quod idem non posset affirmare, breuique illius de infausto cursu cognituros, cui oraculo primam fidem mox fecit Typhonis aliò deflexa rabies, & procellæ paulatim detumescens furor; nec multò post fluitans nauis sociæ gaza quam typho depresserat, & passim cum eius armamentis vectorum cadauera, in quibus tam felix quam rara fors nauatarum duorum, quos vni tabulæ affixos, & adhuc spirantes Pereira in nauim sustulit, festa omnium gratulatione: toto denique Oriente portus omnes peruasit admiranda fama, nauis Sanctæ crucis, nullo vnquam casu passuræ naufragium, quod eam P. magister Franciscus fausta sua adprecaatione consecratam munisset. Exin prisca oblita nomenclationem, Sancti viri nauis perpetuo dici; quocumque appelleret, occursum, plausuque populi, & aliarum nauium explosis machinis, venerabandè salutari; conduci nauis profusioribus certatim, premi exterius, infercirique intus oneribus supra molis suæ, pondus modumque mensuræ, nullo infortunij cuiusquam aut metu, aut suspitione; annos triginta superstes

E c 2 Xauerio

SI
Prædicit duarum nauium, alteram nunquam, alteram breui perituram.

Xauerio ægra, cariōsa, decrepita nihilo parcius, & timidius grauari quam si recens ex naualibus extitisset. Dumtaxat a dominis, ad quos processu temporum deueniret, diligentissimè cauebatur vt cum eam faciri oporteret, resciceretur in ipso mari, nunquam subduceretur in siccum littus, vti solum ex vaticinio sancti Patris credebatur posse dissipari: & conflictata quidem est incurſu multiplici, tempestatum, discriminum, etiam præliorum aduersus exercitum Acenorum, sed Deo duce ac sospite cuncta, licet alioqui funesta, eluctata est semper secundis euentibus. Verum inter tot omnis generis mortales, toties, tot annis, tantam huius miraculi, tam manifestè fidem, & constantiam expertos, non defuere quorum fiducia titubaret. Malacæ cum nauis è classe Cocinum legeretur, nauis sanctæ crucis id iter mandatum est. Ijs autem de more, præ alijs eiusdem modi nauigijs, onerum molibus exaggerata est, vix vt palmis aliquot extaret. Accessit oneri numerus vectorum, quanti sua cuique salus, tanto ardentius vnoquoque locum ea in nauis ambiente. Vela pandunt Cocinum cum socijs nauibus, & viginti ac paulo plurius vix milliaribus confectis, tormento semel, & iterum exploso, magnisque clamoribus fœderatas naues auxilio accersunt. Terrebat illos sub tanto pondere fatiscens nauis, & multum mare accipiens, nec putabant Cocinum vsque suffecturam, Zeilano præcipue in sinu, quem iniebant, si qua tempesta oriretur. Volebant igitur nauim ab socijs nauibus, parte onerum leuari, sed nulla modum legitimi oneris ausa transcendere; nauis sanctæ crucis, abiecto cursu, portum repetijt. Percelli omnes rei nouitate, stupere regressum insolentem, rogitare curiosimè quid rei, quid causæ? quam vt tandem compertum aliam non esse præter metum, ne oneri nauis succumberet, communi omnium clamore, irrisu, dicerent, sibilis tam falsè explosi sunt vt quæ pudor, quæ oraculum sancti Patris, per annos iam duos, & viginti firmatum, illos in mare reiecerit, & naues socias tota velificatione assécutos, optato in portu prosperè collocarit. Vixit, si fas dicere, Sancti nauis, lustrauitque omnia maria, & portus Orientis in perpetua mercatura, ad annos triginta, dum in potestatem veniret Ducis qui arci præerat Dienſi. Hic videns vndique hiulcam, & tantum non carie defluentem, vt instauranda necessario esset, Cocini iussit in littus subtrahi, è regione S. Mariæ Ducis seu Odigeæ, vbi versa in latus, dum fabrorum expectat manus, noctu suo pte pondere, ac senio in lignorum aceruum collapsa iacuit, solis ignibus vtilem: confluxere ad eius spectaculum Cocinenses, & diuturni miraculi etiam reliquias posthumas, proſecuti sunt lætitia solemnem. Quamquam nec isto inuictæ nauis veluti funere vigere desierunt; Georgius Nonnius notæ infimæ mercator, nunquam eò induci potuit vt existimaret adprecationem sanctam viri Dei, cum nauis figura dissectam, singulas ex ea residuas tabulas nequaquam afficere; raptam itaque ingenti fiducia ex iis tabulam suæ cuiusdam Liburnicæ inseruit, & hoc quasi securissimæ tutelæ fato longinquas nauigationes, & famosa periculis maria

maria cursu semper felici obiuit, arguentibus inconsultam audaciam respondens, Liburnicam suam, mari esse ac ventis, quam ipsis notio- rem; tabulamque ventos in ea cernere, quæ lembum integrum, velut rem propriam S. Patris, tempestatibus faceret reuerendum. Post multa demum itinera, eodem quo naui sanctæ Crucis exitu æuum clausit, & seipsa discincta per sese coniecit in nauilibus Coulani, quod tracta fuerat vt refarci- retur. Postremò de Antonio Pereira, eiusque nauis, quòd præmonuerat vir sanctus, cum iis quæ minutim notarat adiunctis, ad vnguem vera deprehendit Iacobus; Antonium esse in portu Malacensi; nauem eius vna in anchora, elatisque antennis; vela propediem in Indiam pandere. Quæ sibi ab eo præmonstrata, pro tam exploratis Xauerius habuit, vt ex Sincapurano sinu, per leuem cata scopum forte illac Malacam prope- rantem, ad Antonium scripserit milliaribus nonaginta, rogans discessum triduo sustineret, vt posset ab eo Cocinum transu- chi. Dedit quoque Sanctus ad Franciscum Peres, Nostrorum Malacæ Rectore commendati- tias, vt Lusitanorum liberalitate Bungensem Legatum, eiusque comites; Mattheum & Bernardum Iapones quos erat secum in Europã ducturus, recreandos curaret. Paucis inde diebus in portum subiens, à Malacen- sibus, vt consueuerant reuerenti, occurso, & mire beneuolo in vr- bem deducitur, monstrantur ipsi cladis Malaia vestigia, superstitum ra- ritas, ædium ruinae. Recoluntur auxilia quibus olim urbem ab Acenis seruarat, seruandam omnino, ipsius meritis aduersus Malaios, si præ- sens adfuisset. Post hæc paucos è nostris qui Malacæ degebant de pro- pagata in Iapones fide iucundissime refecit, vicissimque ab iis magna ani- mi sui voluptate audiuit, quæ in eiusdem fidei profectum pati eos, & agere contigisset. Demum arcis Præfectum sibi peramicum, imperio de- functum Petrum Syluam, & successorem illius Aluarum Ataidem, sibi postea perinfectum, officiosissime salutauit: communicauit cum iis consilium suum, de aperiendo in Sinas aditu per legatos vt cum Perei- ra conuenerat; mire vterque generosum consilium laudauit, seu Chri- sti, & Ecclesiæ gloria, seu conditiones Rei Lusitanicæ spectarentur. Ac vti- nam deinceps Aluarum, auaritia, & inuidia, ab hac piæ mentis, & Religiois nobili studio nequaquam auertisset, cum sempiterno de- decore legationis illius præfocata, quàm & probabat Indiæ senatus, & Apostolo suo Deus inspirarat. Iacobum denique Pereiram fidelem præ- cunctis, & sincerum amicum, pectore arctius quàm complexu stringens, Procuratorem ab eo accepit, cui moscum & serica, ad triginta millia aureorum reliquit ad legationis in Sinas apparatus. Ita breui expletis numeris omnibus charitatis, nauim Antonij Pereira cum suis Iaponibus ingressus, post crebra & sæua pericula suis precibus depulsa Cocinum applicuit, die anni sesqui millesimi quinquagesimi secundi quarto. Hinc dedit ad Regem piissimum Ioannem tertium, ad S. Ignatium, & Socie- tatem in Europã epistolas, magni ad Christianam rem momenti. Breui post iterato mari, Goam paucis diebus appulit, annis ex quo in Iapo-
niam

poniam indidem soluerat duobus, & decem mensibus.

53

Labores Soc.
in India, dum
Xav. agit in
Iaponia.

Dum secutus Deum Apostolus, ignotam eatenus Christi lucem Iaponiis intulit; eandem socij, quos per India regna, Christianos inter, & ethnicos partitus fuerat, pari ardore ac tolerantia; ferendo agendoque sparserunt; pauci numero, sed immensa complexi spatia, Malacam, tractusque confines: Molucum, Amboinum, & Maurum insulas; Choromandelis oras, & Piscariae totius à Comorinensi cornu ad Nagapatanum; regna Trauancoris, Cocini, & Tanoris; Goam item & Ormuzium insulas, quorum per se locorum singula misere à vitis, ac dæmonibus proculcata, agrè tota multorum vita, & sudoribus erigi potuissent: sed qui paucis multa præstare nouerat, iisque quos legerit ad gloriæ suæ propagationem, efficientiam subiicit actuolam, tantum illis virium, tantum indidit animorum ut palam esset ab eo confici quæcumque pro illo efficerent. Vrebantur tamen multitudine innumerabili pereunium ethnicorum in regnis præsertim interioribus, & remotissimis insulis quorum aliqui salutis præsidia flagitabant; alij an salus, vel quid ea esset ignorabant. Mutis ergo, sed magnis in Europam literarum inæstarum uocibus ab Rege Lusitanæ supplices; ad socios verò hortatores, operatum auxilia rogabant, ardebantque si posset (quod Patri suo S. Ignatio scribebat Nicolaus Lancillotus) frustatim discerpi, diuidique saltem in eos populos, qui eorum opem implorabant; & fracti licet, laborum immanium grauitate, nihilo segnias quàm sani & vegeti, animarum negotio instabant. Fuit qui cura immensi populi oppressus, cum in regnum aliud mitioris operæ transisset, seu leuandus oneris sui parte, siue alia causa missus, ægrotauit; nec restitutus est, donec in priores illas remitteretur daras, & laboriosas occupationes; in quibus etiam vitæ discrimen adibat perpetuum, inter homines natura Barbaros, superstitione inimicos, à Brachmanis idololatriæ doctoribus instinctos, conuersione ac fuga suorum modo liberorum, nunc concubinarum effeferatos, ex quo factum ut Patrum nostrorum manciparentur alij in seruos, alij venderentur, tunderetur fustuatio, venæno, ac ferro necarentur. Tam crudas attamen, & acerbis arumnas, diuini honoris, & animarum studio susceptas, pro solemnî suo diluebat Deus immentis lætitiis; profitebantur amicis in Europam nec se illas verbis nec mente complecti; si quæ foret in vitâ felicitas, hanc esse qua ipsi potirentur; vereri se ne foret hæc merces vnica illius operæ quàm Christo namabant. Scitote inquit Henricus Enricius, datis ad Conimbricenses collegas literis, eiusmodi esse voluptates, quibus suos cumulat Deus in hac vinea desudantes, ut difficile sit earum copiam scribendo assequi. Ut accrescunt labores, crescit animo vis, & corpori robur; ac tanetsi hac nostra colluctatione assidua, præter Deum, & animas queramus nihil; sed hanc oram Piscariam colentes us refouemur, obruimurque bonis, ut si Deus optare iusserit vel in cælum migrare, vel hic in procurando illius negotio pergere, dicturi sinus; sine Domine et etiam nun ad annos aliquot hic degamus; cælum nostrum est, nostraque beatitas tua gloria

gloria seruire. Nec velim quenquam propterea hæc loca ambire iis delitiis inescatum, sed vno Christi, crucisque amore, & desiderio vita crucifixo, & moriens, conformanda; omnique solatio destituta. Hæc ille præter quæ alia suppetebat ex Societatis incrementis gaudendi leges vberissima, nam ea numero, ac locis augebatur, & secunda fama late per Indiam nomen eius ferente expetebatur ad Collegia, qua inter cæteras incredibili voluptate mirè Xauerius afficiebatur. Refert enim Baltasar Numnius, ex Trauancoris ora scribens. B. Apostolum, Societatis ortus nuper editæ reperentem, & toto vbique iam orbe adlaborantis diuinæ gloriæ, & mortalium salutis, maxime Indorum, ab Arabia, vsque ad vltimum, & prope incognitum Orientem; prouocare solitum socios ad agendas Deo tam effusæ beneficentiæ gratias, nec præ gaudio lacrymis, erumpentique ore toto mentis affectui imperasse. Sed priusquam attingo quæ à perfectione Xauerij in Iaponiam, ad reditum Goam eius socij gessere, testem præmittam, vt integerrimæ fidei, sic auctoritatis eximia, quamquam de iis generatim solum, non distinctè agat, diffusus posse singula enarrare. Est hic Goanus, vnusque tota tunc India antistes, ex S. Francisci ordine, pius iuxta & sapiens, qui laborum optimè conscius, & spectator, quos in Christianis, Mauris, & ethnicis nostrorum sudabat industria charitas, impetrare ab se non potuit quin eos gratularetur Ignatio, datis Romam Cocino, Nouembris duodecimo literis anno 1550.

Debeo R. vestræ has literas de operariis quos hic habet, & testis oculatus, & probe expertus, eorum agendi vim, exempli lucem, Sanctitatem viuendi, doctrinam, conciones, confessiones, iuuandis Lusitanis; peragrations istorum regnorum, infidelibus, ethnicis, Mauris eorumque vxoribus, & liberis conuertendis, tingendis sacro fonte, & instituendis in suscepta fide; deuoratas præterea (vt hæc melius præstent, & expeditius) difficultates linguarum discendarum in promotorio præsertim Comorino. Rem animarum tam strenue agunt Patres Societatis huius sanctæ, & opem tam validam Episcopis iungunt, in sustinenda mole impositi muneris, vt quicquid habemus, possumus, obtinemus id omne ab iis sit, & expunctari sint nobis multos annos flammis Iustralibus alioqui à nobis exigendos labore quem nobis commodant, ad salutem eorum quos nostro periculo curandos accipimus. Præ aliis equidem præsulibus hoc illis peculiariter nomine obstringor, vt qui degam inter tot populos adoratores lignorum & lapidum, quorum multos Patrum industria, virtusque concionum ad agnitionem Dei vnus, & augustissimæ Triadis adduxit. Porro hic eorum sigillatim gesta nec putem posse me stylo consequi, nec mei temporis occupationes patiuntur: breuiter dicam eos esse luminaria accensa ad discutiendam huius Barbariæ cæcam noctem; Deo laus, & honor, sanctorum suorum ministerio tam illustra operanti. Ego illis quæcumque in vtilitatem animarum ex me optauerint libenter concedo, quicquid est in me potestatis, & auctoritatis singulis

45

Literæ Goani
Episc. de la-
bor. Societatis
in India.

gulis vtrò, plenèque impertio, vnùmque me cenſeo de Societate hæc ſancta, tametſi vita iis valdè abſimilem, valdèque imparem. Omni eos fauore proſequor, & amo in Ieſu Nazareno, ſed amore candido; ſuco procul, & ſimulatione; ſedes iis, & Eccleſias tribuo vbi degant, & vnde ad opus alienæ ſalutis exeant. Digni ſunt quos ſuis identidem litteris R. Veſtra conſoletur, mandandum quoque videretur P. M. Simoni, vt operatum ſuppetias iis ex Luſitania mitteret; eſt enim vaſtus regionis ager, operarij pauci, & immenſa laboris materia.]

55

Luſitaniz re-
gis Ioan. 3. be-
neſicia in So-
cietatem.

Sed venere hoc eodem anno ad Regem in Luſitaniam, ab eius Miniſtris ſuſcripta diſtinctius, quanta noſtri per Indiam gererent, quæ cum in ſecretiori ſuo Senatu retuliſſet, addidit in Societatis laudem; multa; nec vna contentus verborum commendatione; ſtatuit quæ tùm Collegia, tùm Seminaria erudiendæ iuuentuti fundata in Indiis fuiſſent, vel in poſterum fundarentur, conererentur Patribus vniuerſa; idque Procuratori ſuo Coſmo Anneſio confiſciendum mandauit. Indiarum item Proregibus, & arcium Ducibus iniunxit, vt è Fiſco Regio, naues, com-
meatùſque Patribus præberent, quoties Dei obſequium eos aliquò euo-
caſſet; & quicquid demùm Patribus viſum foret ad mores corrigendos, & ſtabiliendam Fidem in locis, & arcibus Regiæ ditionis conducere, exe-
querentur omnia diligenter: totum denique onus ſalutis infidelium
procurandæ cum facultate regni in Oriente proferendi, à Chriſti Vica-
rio acceptum, in Societatis humeros incumbere voluit. Poſtremò ſcri-
ſit ad Summum Pontificem, plenas de noſtrorum in Indiis ſtrenua ope-
ra litteras, ac nominatim de Rege Tanoris ad Chriſtum adducto, & bea-
ta morte Antonij Criminalis; monens ſibi propoſitum in Europa, &
India Societati domos, & Collegia magno numero ponere, in quibus præ-
ſtantes operarij fingerentur, Chriſti Euangelio Mauros, & Ethnicos per
vniuerſum Orientem exculturi. Rogans propterea Simonem Roderi-
cium quem ad hoc miſiſſet benignè audiri, munitique iis facultatibus
quæ ad promotionem, tam ſancti operis conferrent.

56

Goz Soc. la-
bores fru-
ctuoli.

Iam vt à Goa (quæ caput Indiæ) ordiar eos motus ciebant Patrum
conciones, eòſque agebant populi concurſus, vt migrandum fuerit in
capaciorem Baſilicam Patrum S. Franciſci, qui pro mutua nobiſcum,
perpetuæque beneuolentia, vtrò hanc nobis prolixè commodarunt, vt-
que ſemel guſtatus æternorum ſapor, famem proritat non ſaturat, contra
quàm ſoleant ſenſuum voluptates; auarè ſecum pij auditores, actum iri
putarunt, ſi de iis ſemel, aut iterum per hebdomadam audirent. Dulce
igitur animi pabulum largius cupere, ambire noſtrorum religioſam pru-
dentiam, ſub qua duas nonnulli, plures alij hebdomadas informarentur
exercitiis S. Ignatij; inde vſu contracto meditandi, quotidianum ad hoc
tempus ſibi ſeponere, quo ſoli cum Deo, ſecumque agerent; hinc iam
tùm, poſteaſque deinceps, fertilis ad religioſos ordines, Societatem
præſertim acceſſio, ingenti bono miſerabilium Ethnicorum: præter il-
los enim qui Cocini, Bazaini, & in Piſcaria Societati dedere nomen,
Antonius

Antonius Gomezius breuissimo tempore Goæ solum, septem & viginti admisit Lusitanos, nobiles, & spei egregiæ iuuenes, quod feracis Goæ nostrorum virtutis, malo indicium haberi, quàm prudentiæ Gomezij, tot simul in Societatem manipularim congerentis, cum paucos ex multis legere debuisset, ex paucorum delectu approbare paucissimos: quare Xauerius cui semper hominum de Societate cordi magis fuit virtus quàm numerus, ex Iaponia redux, inter alias Gomezij, quas statim emendauit præcipitati feruoris aberrationes (de quibus inferius) leuauit Societatem illorum onere, qui eam gravaturi numero suo erant, non subleuaturi Apostolica opera, & virtutis luce ornaturo. In ea copia, piorum operum, quibus Goæ Patres Christianam virtutem instaurabant, soli aliqua ope destituebantur vinciti; qui tamen illa egebant præ cæteris; illuc enim rei, tanquam in regni publicum carcerem vndique trahebantur, numerosa foæx, & scelerata colluies hominum facinorosorum, qui simul conclusi, tabe reciproca peiores fiebant. Ad eos iuuandos, status in hebdomada dictus dies; Berzeus cum aliquot locis ad eos verba fecit, & tam appositè ad præsentem eorum necessitatem, & conditionem cum iis actum, vt normam viuendi susciperent non mediocriter Christianam; curati sunt iis, libri aliquot pij in communem vsu, vt diem vtiliter fallerent, sapienti planè instituto ad elidendam perniciem otij, vincetos plurimum in omne flagitiũ proritantis. Ad hæc illorũ è numero lectus est, ætate, ac sensu melior, qui aliis præesset, inuigilaret moribus, carperet insolentes; doceret tunc primùm adductos, conseruaret inductum morem quotidianæ pietatis, & parandi suis temporibus animi ad Sacramentorum vsu. Nec minori prouentu caritatis Paulus Camers, Nosocomium aperuit, Collegio proximum, Christianis iuxta, & Ethnicis, magno utrobique, ani norum, & corporum leuamento; nam quos ab inolito, obstinatòque cultu Idolorum, rationum vis nulla dimouerat, humilis beneficentia impensi sibi à Patribus ministerij expugnabat, emollitque in lachrymas sacrum Baptisma flagitabant, quo mox vt erant expiati, complures casta innocentia genitalis, quàm adepti fuerant intacta veste, in cælum euolabant. Suggerebat autem Nosocomio sumptus de arca sua Deus, hoc est de publica largitate, quæ pro ægrotorum numero augebatur; tùm quod opus perfectè omnibus laudatum commendabatur sanctimonia Camertis, omnibus obseruanda, qui ad captandam pauperibus stipem quæstor exibat in publicum; domi verò in Nosocomio, valetudinis curator, Medicus, Pater, & omnia, omnibus, miseris illis erat. Nec infelicius in Idololatriæ laboratum. Vnius conuersio, quod singularis sit; reliquorum instar hęc à me narrabitur. Hanc peregit Berzeus, homo igne succensus diuino; contigit in quodam ex valdè insignibus Braçmane, fuitque potentis ad alios eius sectæ, Christo subiugandos exempli. Casu in illum Berzeus incidit otiosè per urbem animum laxantem, cinctum magno Braçmanum comitatu, cum instigari se interiùs sensit, vt se illis ingereret, disputaturus de religione,

vel eorum, vel nostra, vtrumque iis foret lubitum; nec abnuere Bracmanes plurimi, vnius prouocationem; sed eò illustrius ad veram Fidei splendorem, quò illos sapiùs argumentis ex communi sensu, ad asserendum Christianorum mysteria depromptis, obmutescere coegit & cum ipsi tot essent, aduersariam vnius causam suo silentio probare. Nam etsi quorundam iuuenilis audacia dissimularet indignationem, ac pudorem, redderetque pro responsione conuitia; sed maturiores, qualis ille quem affectabantur veluti Principem, nomine Locuus, aliquis Summi Veri peruasit radins; & conuictis Berzeus, comiter valedicens, nonnulla iis reliquit monita, quæ apud se per otium versarent. Nec messem semina, nec Berzei spem, ac vota, ingrati reddidere; adeo biduo post Bracmanes Locuus, initiari ab eo Christianorum Baptismo postulari; cogi se ad hoc clara luce perspectæ veritatis, & velle se animam in tuto ponere. Idem multos cum eo tenebat studium, inter quos vxor, & ex fratre nepos, & alius ex Ethnicorum primariis. Excepti effusa gratulatione, & quæ nondum satis perceperant edocti, magno apparatu in Templo nostro expiati sunt vitali fonte; vnde Locuo vrbis Gubernator esse pater Lustricus voluit, & mutatione nominis tenui Lucam appellauit; vxor Isabella, nepos Antonius nominati. Post hæc equis instructu magnifico stratis imponuntur, & Lusitanorum nobilitate vniuersa, multisque Bracmanum pompam ornantibus, ad festos campanarum sonos, & tormentorum fragorem circunducuntur vrbe tota, palmis vbiq̃ue pretiosaque veste eleganter exulta; inter quæ ille vocis Ethnicorum longè gratior sonus; profitentium, patri suo Christiana complexo mysteria, haudquaquã se velle filios videri degeneres; reque ipsa multi eius exéplo Christianis adiuncti: octiduū tenuit lætitiæ eius celebritas; quibus elapsis Gubernator Bracmanem Lucam summi Tanadaris munere honestauit, qui Magistratus magnæ illic est dignitatis. Quamvis autem crebra cum Bracmanis velitatione, semper Christo lucriferent nonnulli; verum haud paulò plures, aduersus illum animos obstinabant; tolerandi quidem, si vnus sibi nocere contenti, aperto Marte, ac velut federe non obstitissent religioni propagandæ, nec suæ superstitionis sacrilegia omnia in Goæ suburbiis publicè actitassent, graui offensione imbecillæ adhuc Christianitatis, grandi quoque obice infidelibus ad Christum perducendis. Extremo huic malo, extremum remedium tandem Gomezius expunxit à Gubernatore: Pelli eo ex loco Bracmanes obtinuit; & pœna capitis, ac bonorum sanciri, ne quis tota insula cœtum cogeret ad Pagodes, aut eos publica impertiretur adoratione. Ita detractis mendacio Magistris, & veritati aduersariis, tota Euangelij præconio, aperta, & libera regio patuit; cui ad multitudinem incolarum, cum nostri angustè sufficerent, adhibebant iis instituendis iuuenes in S. Fidei seminario educatos, natione Malabares, & eiusdem linguæ cum indigenis Ethnicis; compositas sibi Lusitano sermone à Patribus conciones Malabaricæ, habebant ad Ethnicos, eo fructu, vt dies festus abiret nullus, quin multi apud

apud nos Christi lauacro ringerentur. Porrectus exinde latius ad insulas labor ad Choranum, ad Diuar, Noruam, & attinentia Goam mediterranea, etiam semel ad vsque Zeilannum quod Patres quatuor nauigarunt, vt eius insulae nouum Regem, Christi imperio subderent.

Istarum expeditionum fortunati proventus orbem Christianum mire recreabant; perferebatur enim eorum fama in Europam, tam nobili Patrum encomio, vt Vlyssiponem ad amicum scriberet Gubernator, eorum labores maiorem in modum Indiae probari, tantam enim ex iis conuersionem sequi animarum, vt ad agendas nummi gratias quisquis hanc cerneret cogereur, vitaeque sua neophytos illos primam sub Ecclesia nascente, Apostolorum formam exprimeret. Sed augustiora narratis haecenus referri potuissent, si rerum quas dicam ingentium praecelata initia, sortita non essent exitus infidos; attingendae sunt tamen breuiter, vel hoc solum vt sua diuinis iudiciis reuerentia praeteretur, & hoc erudiantur magisterio qui sunt similia tractaturi.

Est regnum Tanoris in littorali plagâ Malabarum; ab Austro Cranganor, à Septentrione Calcutium adiacet. Metropolim habet regno cognominem; agrum planum, apertum, frumenti, & palmarum feracem, cuiusvis culturae docilem & aquis caelo, terraque diuitem, qua bruma ineunte, totam late stagnantes, regionem efficiunt paludosam, nullo usquam procliuu exhauriente illas in vicinum mare: quare pingui limo, fecundant humum, absque vlla tamen salubris aerae vitiatione, leui panno incolae corpus velant, ab umbilico ad genua, caetera nudi ob caeli aestus immodicos: sunt tamen ingentis animi, maxime Naires (qua vox nobilitatem vniuersam comprehendit) principum robur praecipuum. Obtinebat hoc & propinqua regna Saracenus, idemque cultor Idolorum, magnitudine animi, & bello nominatissimus, breuique si arma liberet exere, vicinas ditiones, propriis adiecturus. Forma, praeter haec imperio digna, opulencia, largitate, morum elegantia supra barbarum spectandus, praeter omnibus tamen acri sapientique ingenio, & in religionem Christianam inde iam à teneris propenso; cuius, vt primum de illa cognouit, desiderio captus est non modò induendae, sed in regnum quoque induendae. Corroborabat hunc eius animum F. Vincentius Franciscanus, & praesidiarj arcis Ciales Lusitani, quos parum distantes, & adhibebat familiariter, & suis portibus eorum commercia libenter admittebat. Sed confinium Principum ab eo sibi timentium, & germani maioris decenni coniuratione, hanc mentem distulit, ne qui hostem externum aegre ab se valebat defendere, intestinis suorum factionibus peteretur, qui omnes profitebantur Mahometem. Vicario interim Cocinensi Ioanni Soares cum Episcopus Goanus, & Gubernator Indiae mandassent, officiose illum, & crebro viseret, incenderetque desiderio optati diu boni, anno 1549. ad eum venit, cum Cosmo Annesio & arcis Ciales Praefecto; specie quidam honoris exhibendi, re autem vera extundendi ab illo rationibus, vt tam lentas moras tandem excuteret; tantumque potuit apud il-

57
Tanoris Regis infelix conuersio.

lum explicatae lux veritatis vt suadentibus daret manus, ablueretur à Vicario sacro fonte, Ioannis appellationem, in gratiam Lusitaniae Regis, in nominalibus optaret. Hunc ad sanctum Baptisma Regina sequeretur, eique Christiano ritu confociaretur nouo coniugio. Clam & tacite omnia, Rege cultum, & mores exterius; & quòd esset Bracmanes, sectae suae notas retinente. Sunt autem haec trium intextus filorum in vnum contortus funiculum, cuius extremum in tria definit capita ex filis singulis tribus circumplexa, & dissimulari fortassis poterant insignia haec apud Indos non tam Bracmanum ethnicorum, quam Philosophorum; sed nequaquam fas erat ei annuere, vt ritus Maurorum, & Idolorum publicè usurparet, quos ad auertendam à se suspicionem legis Christianae, licere sibi exterius, animo fingebat, modò fidem Christo, mente integram seruaret. Eam ob rem eius crucifixi appressam pectori sub veste gestabat effigiem, & cum eo identidem flens colloquebatur, cruciatuum eius acerba mollitus recordatione. Attamen propria seu conscientia reclamante, seu cordatoris alterius aduersus tam caecam simulationem, admonitu, opinionem sceleris ei obiectante, vt se religione liberaret, scripsit ad Episcopum Goanum, professus se mente tam solida fidem seruare, vt esset sibi corona ipsa, vitaque carior; paratum praeterea ad Christianismi disertam ostentationem, sed arbitrari differendam, haud tam ad regnum sibi asserendum, quam Ecclesiae acquirendum; se suos sensim ad Christum Naires pellecturum, compositurum pacem vicinis cum Regibus; hinc nullo rerum nouarum timore, & quòd erat optandum praecipue, constabilita spe regni ad fidem inducendi, solemni more Christiana sacra publicè professurum. Ad se interea Apostolum aliquem destinaret, (Societatis homines hoc vocant nomine) animi consiliarium, & ductorem: cui esset Tanore constructionem Ecclesiae prope Palatium concessurus, pignus fidelitatis suae constantis, & candidae. Itum super his literis in consilium frequens ab Episcopo, & Governatore Indiae Georgio Cabrale; vocati viri nobiles triginta, Custos aedis maioris, & alij qui praestare scientia videbantur, vbi post officia regi beneuolo referenda, cum ad rem ventum est, & vtrumque disertum, an posset inculpate ethnicum palam simulare, pudor est scribere, ab eius mensura hominibus pronuntiatum id licere. Quorum rationes ad Lusitaniae Regnam cum aliis literis ab Episcopo missae, tamen meas in manus venerint abstineo reddere, quòd non dicam nihil probent; sed nec vilo colore tam crassum iudicij errorem excusent. Malim eam ab iis creditam non simulationem ethnici, sed dissimulationem solum Christiani. Quicquid sibi persuaserint boni viri, Regis dubiam mentem ita confirmarunt, vt nouem inde mensibus pergeret cultu & moribus ethnicum gerere. Lectus quidem illi est diuinorum magister Theologus, cui negotium datum Regi suadere, vt Deo confisus, laruam ethnicismi quamprimum abiceret. Fuit is Antonius Gomezius, qui rogatu Episcopi, & Governoris ad eum statim nauigauit, susceptaque illius institutione, diuina myste-

58
Gomezius
Regem Tanore
ris, eximie
innat.

tia

ria quotidie illi explicuit, & præceptiones Christianè viuendi; vtque ab iis longiffimè aberat quæ Goæ confiliarij, licere Regi decreuerant, habilitate ingenij sermonem eò sapiùs trahebat, vnde Rex facile conficeret, quàm iniquè sibi de Christianismo blandiretur, simulatione sacrilega prætexto. Quibus tandem euicit Gomezius, vt sanctè promitteret, se pace cum inimicis regibus inita Goam confestim profecturum, & quòd animo premebat Christiani nomen, vitamque publicè editurum. His promissis erectus Gomezius Prouinciam ipsemet suscepit conciliandorum ei hostium, ad octingenta millaria itineris vltro citroque percurans, infensos Principes conuenit, per loca latrociniis barbarorum infesta, ex quibus non abique miraculo excessit incolumis, & laboriosæ industriæ prouentus melluit, prima sua expectatione etiam largiores; nec enim solùm, inter Reges pacem constituit, sed cum arderet totus studio salutis alienæ, apte vltus legati potestate, Somorino Christum prædicauit, (hoc est Imperatori, sic enim ob ditionis amplitudinem dicitur) & Regibus Ciales, Cetuæ, & Cocini, qui fidem ipsi iuratis chirographis dedere, si Rex Tanoris fieret Christianus; se illius exemplo fore Christianos. Post hæc reuersus Gomezius, Regem deprehendit ad præstanda promissâ non modo promptum, & alacrem, sed moras ferentem impatientius, quibus appulsuro solemnem pompam Goæ instrucebatur à Gubernatore. Hic verò Naires, Regni Regisque potissimùm columen, quibus pridem suspecta Regis mens, eo profectionem adornante, vehementissime perturbati, regnum illi erant vitamque erepturi, nisi eos quo illum diligebant amor incredibilis tenuisset; postquam enim rescitum de nauigatione illius in Lustaniam vt Christo illic nomen daret, nihil admodum turbatum propterea extitit, præter coniurationem aliquam, affectuum, magis beneuolam; quàm iratum aut odij perduellem; tametsi, vt à Barbaris, violentiæ plus quàm obseruantia præferentem. Mare itaque Goam versus ingresso, vnde octo naues illi occurrebant; ex primoribus Satrapa cum turma Nairum viam intercipit, contestatus omnium nomine, si latum vnguem vltius tenderet, se suo cuiusque gladio in eius oculis casuros, & strictum hic ferrum suo quisque pectore obuertit. Rex quanquam suomet grauius quàm eorum periculo percussus, dissimulato confidèter metu, obiurgauit eorum in dominum suum tantos ausus, sed pergentem, mutato necandi sui vel consilio, vel furo, cingunt admodum reuerenter, & arce proxima concludunt; quàm vt triplici muro putarent satis tutam, ita portis exceptis incustoditam neglexere, sed facile reperit quàm se inde ab iis eximeret, quamuis casu tantum non lethali; Fune siquidem ad cerui cornua quæ forte animaduertenter illigato, infertisque in ea muri pinnis per demissum ex primo, & secundo funem feliciter lapsus est; tertio muro quod esset editior, delabentem fumis breuior deseruit, coactusque quod deerat præcipitio supplere, caput saxo, faciemque illisit, maiori periculo quàm damno, crucifixi fortassis, quàm vitta fronte adstrinxerat icone seruatus. Deprehensam fugam Naires infe-

stantur, sed is cursu ad flumen eos praeuenterat, ubi naues Goanae in altera ripa, Rei exitum oppetiebantur, ad quas natando dum traiecit, nihil propius abfuit quam ut mergeretur, Deus etiam tum ab eo exitum defendit. Cis flumen Naires conclamant, manus manibus, solum frontibus feriunt, comploratione ac vocibus reuocant abeuntem. Quibus ille nihil motus, ne conspectu quidem, necdum mutuis vocibus illos dignabatur, donec Lusitanis enixè rogantibus induci passus est, ut se illis praeberet spectabilem, vultu admodum sereno illos intuitus, salutatis innuit ut abirent, & naui se condidit; illi post demissam corporis proclinationem ei exhibitam lugentes rediere. Goæ pompæ feruebat instructio quæ illum exciperet; dubitabatur an ut Christiano, quod nondum aperte prætulerat, an ut alieno honores haberentur, & census ut pro Christiano. Octobris vigesimo altero & anno 1549. solenni omnium ordinum superboque ornatu, & occurso urbem ingressus est, Episcopo etiam Pontificis vestibus fulgente, & manu crucifixam gerente. Tonabant ex aere aerea machinæ, viæ pretiosis vestitæ pannis, instratæ floribus, choris musicis distinctæ, gesticentis ubique lætitiæ vocibus personabant. Ductus in templum maius, sacro interfuit; biduo post, sacro apud nos crismate, quod experierat unctus est. Episcopo, difficile dictum est, quam se præbuerit obseruantem, patrem eum compellans, eius de genibus faustam poscens adprecationem; conscientiæ suæ causas, & dubia eius sententiæ permittens; de diuinis porro quoties sermo erat, mirum qua teneritate, quot lacrymis, quam piis supra Neophytum sensibus audiret. Quorum admiratione id saltem effectum ut multi ad Christum accederent ethnici, ex quibus regni Ciales Minister, & Caimalis quidam amplæ toparchiæ dominus. Dies Goæ decem transegerat regia semper magnificentia, sumptibus, spectaculis varij generis recreatus, ultra quam forte causæ expediret; cum adest illi è regno nuntius & literas reddit; quid ferrent, ignoratum; sed reuocari se causatus, & omnino eundem absque vlla mora iustulit anchoras. data fide se nunquam promissis defaturum, obseruaturum semper amicitiam Serenissimi Lusitaniæ regis; & breui omnes quibus imperabat ditiones sociaturum Christianitati. iam residua miseri Principis tam longinquos ab omni quam fecerat expectatione successus nacta sunt, ut Scriptori aequè, & legenti stuporem inducant. Prorsus in iis quæ diximus simulatione aliqua, priuatis suis commodis studuisse, nulla est suspicandi umbra; nec cogitari vnquam, fingiue animo potuit, cur ad eò turpiter à fide defecerit. Redux enim ad suos, quem consecutus olim erat viuendi morem repetiit; nunquam palam est factus se esse Christianum; sui vero cuiusmodi essent susceque habuit. Adiere illum Episcopus cum Governatore, id modò expressere, ut pro Palatii foribus defigerentur cruces duæ; piscatores (quibus illic vilis nihil est) vel exigerentur regno, vel Baptismo initiarentur: Naires, & Brachmanes Regi gratum facturos, si se profiterentur Christianos; sed cum secretiori iussu mandaretur ne quis propterea

pterea ad hoc induceret animum, res eodem quo prius loco pernicioso, & miserabili consistere.

Redeamus nunc ad feliciora, ut fuere Patrum Cocini labores. Illic Franciscus Henrichez, Baltazar Gagus, & Antonius Eredia, animorum magisterio insignes, inter alia iuvenes educabant centum quinquaginta quos ab Lusitanis Irdisque parentibus utilitate legendi & scribendi capris, ad se pellexerant; docebant autem præ omnibus, veræ fidei rudimenta moresque Christianos, tam fausto disciplinæ successu, qui vel solus posset bonam vrbs partem facere meliorem: species virtutis in aratula innocenti, & libertas efficax arguendi quicquid peccaretur in legem diuinam, dici non potest, quantum traheret admirationis; ducebant suos parentes liberi ad sacrum Tribunal confessione expiandos; cogebant sub noctem familiam, ad pias preces concinendas; docebant mancipia quæ scire oportet Christianum; in schola discipuli, domi præceptores. Nec erant hi fructus aut probæ indolis, aut innatæ virtutis, aut paternæ ad pia rectaque educationis; ferè siquidem Barbaris, & ethnicis orti, cum vita & lacte, ex iis vitia luxerant, impudicitiam maximè, deique contemptum; iis ergo quod habebant boni, magistrorum assiduitas strenua, id omne Deo adiuuante insueuerat, cui profectò vicissim eximie pueri respondebant, iique inprimis qui norant se ritu sacrilego, cum nascerentur in hanc lucem fuisse Idolis consecratos; idolorum odio, & eius sceleris vindicta, penetrabant se clam in domos ethnicorum, suffurabantur eorum Pagodes, & omni contumelia deturpatos, conterebāt, fructis quæ Patri pro testimonio fidei afferrēt seruatis. Tædio fuerit multa similia scribere quæ ut aliis locis, ita Cocini à Patribus fructuosè sunt gesta. Sed Regis Maldiarum non est prætereunda conuersio, Antonij Eredia post Deum opus. Maldiarum autem si rectè Geographi notarunt, vndecim millia numerantur, angustæ sunt insulæ, multæ steriles & desertæ, omnes in Oceani tractu sitæ qui ab iis Maldiarum vocatur, in gradum productæ decimum supra centum, Æquinoctij linea diuiduntur, & à Phœnicia, siue Euronoto ad Caurum porriguntur, quodque maris interflui angustissimo iungantur potius, quam separentur ductu, solida oculis apparent insula. Regem vnum agnoscunt vniuersæ: Mahometem sectantur, mutatione pessima ex Idolis ad eum transgressæ annis ante triginta quàm ea quæ narro contingerent. Orto igitur bello Maldiuanos inter, & eorum Regem annorum viginti iuuenem, & coniuratorum tunc viribus imparem Cocinum confugit, vitæ saltem si regno non poterat consulurus, confusus nihilominus Lusitanorum armis se restituendum. Exceptus domi à Patribus, eorum partim euinentibus exemplis, partim Xaverij qui superuenerat allocutione, sed magis precibus à Deo flagitantis hanc sibi donari animam, quæ regnum integrum esset Ecclesiæ donatura, veritati denique acquieuit, & solenni ritu, ab eo lustratus est. Iamque Patres cum Rege, & Lusitanorum exercitu parabant conscendere, ut recuperatum ab eo regnum rudimento salutis imbuerent, sed heu!

quòd

59

Cocini Patris labor, conuersio Regis Maldiarum.

quòd ad rem Lusitanam minimum interesset, insulas tenues, & macras, auri & aromatum steriles habere tributarias; nunquam sat serio Gubernatores Indiæ animum adiecerunt, ad miserum Regem ope valida iuandum. Inter hæc nobilem duxit Lusitanam, & spe semper inani se sustinens recipiendi imperij, priuatus, & pauper Cocini consenuit, atque illic in acerbissimo dolore de morte filij in aula Hispaniæ pugionibus confossi vitam clausit.

60

Ora Piscariæ
eximia pietas

Nullus tota India colonis suis campus Piscaria ora feracior, quinque illam inter se Societatis Patres diuiserant, nec vnum sed multos singuli populos excolebant; quin & Antonius Criminalis vnus totam completi videbatur; percutabat enim illam perpetuò, vt qui nostris vice Xaverij præesset, & patrem agebat Christianorum omnium communem. Partes operum, quæ cuique obtigerant, alius quindecim, viginti alius, aut plures instituebat Pagos, & in iis ad Christianorum millia ducenta, eò enim iam fructus cumulabant sementem ab Apostolo Xauerio primum factam. Iis cum tota nostrorum contentio necessariam operam non posset sufficere, lecti sunt passim qui vicariam iis præberent manum ætate ad durandos sudores integra, diuinorum egregie callentes; probatæ diu perspectæque virtutis, quos vbi res posceret (poscebat autem sæpissimè, vel ob incursiones Badagorum, vel ob Bracmanum insidias) promptos fore non dubitaretur, pro Christo sanguinem animosè pacisci. Quòd virtutis robur cum ægrè ad paucos pertineat, ex multis qui vltro huic se agoni deuouebant, designati sunt tantum decem. Hi fratrum saluti curandæ, sponte, nulla mercede, nisi æterna auctorati, adire Pagos, inspicere, quærere, scrutari quid probi, quid secus à Christianis moribus deuium, deque eo ad Patres referre. Sciscitari de Canacopolis, seu Cathedristis, quam diligenter munere fungerentur; & quòd ea in ora, vnde cumque id fiat, pars ferè media infantium moritur, Baptismo tingere, quos infirmiores reperissent. Ac fuisse quidem eiusmodi hos viros, ipsimet Patres aiunt, nihil vt ipsis de Societate præter vestis habitum deesset, sed desideria populi non ita explebant, vt nostrorum præsentiam optare, & postulare desineret. Quare ne aliqua inter se mutua pro nostris inuidiola scinderentur, suum pro numero communitati cuiuslibet præscriptum est, statutorum dierum ad confessiones tempus; quòd ei dum impendebatur, alij moram non ferentes, vrgebant per nuntios aduentum Patrum, piè queritantes, essentne pro spuris Ecclesiæ filiis negligendi, prætermittendi, & abigendi procul, dum Patrum labor sollicitus, ac præsens vbertim alios recrearet? Cùm verò Pater quod erat sortitus Commune adiret; occurrebatur illi magna festa que frequentia, & quamdiu illic moraretur, velut operum omnium, & negotiorum iudicio iustitio, vni animarum tractando negotio tempus omne dabatur; sed ita distributum, vt partem pueri, partem viri, partem mancipia sibi suam haberent; puellis similiter, coniugatis, ac viduis suæ ad animi procreationem concedebantur hora. Ad hæc iuuentutis educationi præstabatur sollicita

sollicita opera, & qui sodalibus multum ingenij bonitate, vel indolis præirent; transmittentur Punicalem, quod frequentissimum, & totius Piscariæ, princeps est oppidum, ubi piorum largitate Henricus Henriches seminarium alebat; imò hinc etiam Coulanum urbem Trauancoris destinabantur ad Nicolaum Lancillotum, qui centum illic docendis adolescentibus suum per se laborem nauabat. Expertos quippe docuerat dies, ad fouendam in iis populis, religionis, morumque sanctitatem, nihil æquè conducere, in tanta operarum inopia, ut vsum talium domorum, in quibus eo innocentis vitæ candore agebant ij iuuenes, ea rebus diuinis applicabantur assiduitate, ut iis Deus non rarò ad edenda miracula vteretur; & nunc aqua lustrali, nunc attactu precatoriæ coronæ, modò recitandis ex more orationibus ægrotos sanarent. Christi autem mysteria sic erant edocti, ut remissi ad suos, magistrorum egregiè munere fungerentur. Nec minoris fuit quoad animos vsui, Nosocomium illic à Patribus apertum, in quod Piscariæ totius ægroti pauperes deferrentur. Quod genus liberalitatis, ut nouum Barbaris, ita illos ad religionem incredibiliter animauit, quæ materno sensu caritatis, tam piè suis succurreret. Huic multum adiecit æstimationis Dux ipsemet Manuël Rodriguez Cotignus vir sanctus, quo scitibunt Patres, qui penetraret altius in officia virtutis, fuisse tunc in India neminem. Is sibi hoc in Nosocomio metatus hospitium, pauperes illos ægrotantes sibi in familiam adscripsit, mouitque alios exemplo illustri ex eo populo insignes, ut Dei amore ac reuerentia, suum famulare obsequium ægrotis addicerent. Altera quoque à Patribus instituta ibidem hospitalis domus, sed solis militibus, qui oram illam stipendio regio tuentur. Cùm enim miseri, ex insueti victus incommodis, vel cœlo æstuante in morbos inciderent, humi iacebant destituti; ad summum in littore sub desertis piscatorum vmbraculis, egestate magis quàm morbo interibant. Præter has ædes publicæ misericordiæ lenandis corporibus positas, fundarunt Patres complura cuius Vniuersitati Tempora, in quibus animorum excoleretur, & proficeret pietas, quæ pro gentis architectonice, erant prorsus elegantissima, ut videretur amoris ingenio, quem conferebant ad ea construenda, artis ignoratio compensari. Fabrum quisque lignarium, quisque murarium agebat; adulti, pueri, nobiles, plebeij, nemo immunis ab opere, omnes partem honoris in ædificandâ Dei domo ambiebant; ad suppellectilem verò, & ornatum, ut illic pulcherrimus parari poterat, largius etiam quàm inopia sineret conferebant; nec erat tam egens, quin vellet de suo aliquid inter ornamenta Sacrorum agnoscere; quin & summis annonæ angustiis, quas anni arentis sterilitas fecerat, nihilò parcius quàm annis benignioribus donaria Ecclesiis venerunt. In eas mos fuit diu, noctuque congregari, ad preces decantandas, & recitandas contentis vocibus fidei regulas; in eas ægrotos deportari, maximè pueros ex quibus multi optatam sanitatem euidenti miraculo reportabant; in iis item lites cum Ethnicis decidi, permittà nimirum iudicio diuino

sententia; exigebatur enim ethnicorum coram altari & cruce iurandum, sequebaturque periuros, aut improvisa mors, aut calamitates, quibus manifestè ab infontibus reos iudex idem & vindex secernebat Deus. Ecclesias demum sua contra Mauros, & confines ethnicos propugnacula vocabant; quod quibus in locis & plures, ædificarentur, & reuerentius haberentur, eò esset barbarorum incurfio rarior, faciliorque depulso. Principio tamen defendi armis illas oportuit, & quidem acerrimè: illi præda quàm ex iis opimam facturi erant, turmatim crebro ethnici irrucebant; Christiani ad primum eorum conspectum raptis subito armis concurrebant, fœminæ iuxta, & pueri cum viris, in Ecclesia mori, quàm ex ea expelli promptiores; cumque nocturnis vt plurimum irruptionibus peterentur, institutæ ab iis ad templa armatæ excubiæ, & custodum vices, stationesque perpetuæ ne vllis vnquam horis essent ad excipiendum hostem imparati. Elusit nihilominus hanc diligentiam dynasta ethnicus, & ignem Ecclesiæ cuiquam tam occultum subiecit, vt magno Christianorum luctu tota conflagrarit: verùm quod ij non valebant, mox Deus sacrilego rependit; suo enim illo præclaro facinore dum sibi mirificè applaudit, totiùs corporis excruciamiento correptus terribili, agnoscit statim mali causam, & manum; quare ad Christianos confidentius pro remedio, quàm ad medicos mittit, iurans per quicquid est, instauraturum se sumptu suo & ornaturum templum, incenso magnificentius. Sed Deo sacrilegis documentum in eo, volenti edere, exorabilis non fuit; dilabente inter summos dolores & rabiem corpore vniuerso infelicem animam euomuit. Nec multo mitior alterius casus, qui fratrem è nostris gladio inuasit, quòd vetaretur ab eo Fanum Idolo struere; tertij quoque etiam peioris, qui reflexam crucem, in frustra securat, eaque ad summum dedecoris pedibus proculcarat. His tamen ostentis nihilo cautior Bracmanum insania, pergebat vicinos Piscariæ Reges in Christianos concitare ob illata Pagodibus probra. Eos enim pueri cateruatim, sagacissimè venabantur, & vbiicumque reperissent raptare in litus, mari demergere si possent; si moles aut pondus prohiberet, saxi, & sustibus denasare, suaque in ara deformatos, ac mutilos visuque ridiculos committere. Bracmanes præterea tam nihili erant, non modo vt Henrich Malabaricè vna & Maleamicè apprimè sciens, ducentos vnus ad disputandum prouocaret; verum & pueri quos erudiebat, expulsionem dæmonum ex arreptitiis secum tentandam instigabant, vtri nempe illos eiecissent? Bracmanes suis cantilenis, an ipsi signo Crucis? sed suæ miseris utrobique conscij imbecillitatis, nec posse disputando veritati obfistere; nec virtute fugare dæmones, erubescabant scilicet hominum oculos toto illo tractu, Fanisque, & Idolis desertis, aut latebant obscuro, aut aliò migrabant.

Gā

Regis Trichinamali, & Brachm, conuersio.

Ad hæc illos intime torquebant tot millia quæ sua quisque in sorte Patres ab Idolis ad Christum traducebant, vt eum operis partem precipuam, in Christianorum veterum firmanda fide, & pietate fouenda collocarent.

locarent; toti viderentur, nouis Christo quærendis incumbere; extitere in
 iis alter dignitate, alter scientia illustres, vterque pondere auctoritatis suæ
 ad conuersionem aliorum efficaces. Prior Trichenamali Rex, quæ est Zeilani
 insulæ ditio, hic nõ plus octo annorum puer regno pulsus, à Piscariæ Chri-
 stianis auxilia aduersus tyrannum petiit. Ducebat hunc Princeps è stir-
 pe regia, & viri quadraginta, magis ad custodiam corporis, quàm ad au-
 licum comitatum, patruo interim ciuium animos in eius obsequio con-
 tinente. Prolixè omnia in opem deferunt Christiani quibuscumque pos-
 sent regem subsidio iuuare; sed inter hæc eius monitori commodè sug-
 gerunt de regno meliori, nec vitæ breuitati, nec hostibus, nec fortunæ
 ac temporum casibus obnoxio, & tam multa ipsi de supremo illo & æter-
 no bono quod spondet Christiana Religio, tam magnifice edisserunt, vt à
 Patre Henriches de illo plenius audire voluerit, Deoque discipuli men-
 tem, & magistri linguam animante, Christianis adscribi petiit, & quan-
 quam ab iis tot auxilia ducere quot expetierat non posset, tamen fonte
 diuino purgari, bonus princeps rogauit; quod ipso cum rege puero,
 eiusque famulis quadraginta obtinuit. Inde Zeilanum eo armorum, &
 hominum præsidio reductus, quod Parauarum sinebat tenuitas: tantum
 illic offendit turbatum, vt Parauas ab se remisit, ipse in tutelam Lusi-
 tanorum Goam concesserit, vbi Collegij Patribus commissus est Chri-
 stiana virtute excolendus: rexit interea temporis regni patrem quæ fida
 illi perstiterat, generosi roboris Christianus, cuius beneficio in eam Chri-
 sti notitia peruasit, multique ad illum adiuncti sunt. Ex duobus al-
 ter (quorum fuit vt dixi singularis ad Christum accessio) loquax erat
 primarius, totaque India nominatissimus. Sunt inter Brachmanas
 loquax nomine complures: hi à turbis semoti, perficiendo animo,
 contemplationi assiduæ, vitæque asperæ extra modum addicti. Horum
 is erat de quo nunc agimus, cæcus adhuc ad lucem Christianam, sed se-
 ctæ suæ oculatissimus, nam cultu supremo vnum venerabatur Deum.
 Pagodum quantum occurrisset frustatim confringebat; obiurgabat acer-
 rime Brachmanas quod plebem auerterent, à Veri notitia, Deique ado-
 ratione; vulgabat occulta fucò modestiæ, illorum probra; & doctri-
 nam mendacem, idque vnum agentem vt simplicis populi expressis Inar-
 supiis & facultatibus clam saginarentur, dum mentiebantur exsuccam
 paupertatem. Diuini quin etiam honoris studio, ne abstinebat quidem
 ab explorandis Christianis, quos sicubi reos aduerteret ad Patres defe-
 rebat, maxime si quid repeterent inueteratæ superstitionis, à qua illos
 data Christo fides auertebar. Vita illius, rectæ consentanea naturæ incul-
 pata, ieiunio, & cultu austero animique secessu constanti exercita, vt præ-
 ter diuina nihil mente tractare videretur. Denique non longè aberat à
 Regno Dei, sed fastuosa tenebatur famæ inter suos voluptate, quæ vi-
 debat sibi virtute ac literis æquari neminem, & secluso aliorum contem-
 ptu, sibi ipsi tantum mirificè satisfaciebat, nullum vt extra se crederet
 sanctitatis germanæ animam rectius assecutum. Verum huic tandem

diuina bonitas errorem exemit, Patris Henriches industriis artibus, & virtute vfa, quem Ioqueus ei peramicus biennio integro obseruarat. Inuitabat enim interdum hominem ad transigendos secum familiariter dies paucos, mutuis de re animi summa colloquiis; in quibus illi vitæ normam descripsit numeris omnibus absolutæ, longe illa quam suspiciebat eatenus excellentiorem. Hæc vôtis adiuncta quibus illum à Deo Christiani vehementer poscebant expugnarunt illius animum, & fecere diuinæ gratiæ obsequentem: ipso itaque Pentecostes die, lato apparatu, Punicali in oppido, vbi vt plurimum egerat, Christi balneo lotus est, pari Christianorum gloria, & Brachmanum probro, quos nulla æquè, falsi conuincere disputatio valuit, vt eius viri desertio quem India omnis loqueorum sanctissimum, & sapientissimum prædicabat. Occursum illius deuotabant, multoque longius à disputando cum eo cauebant, ne sua sibi palam flagitia, & fraudes in populum, tam sacrilegas quàm auaras exprobrari audirent; quas propterea Christianis enuntiabat magna voce, vt eos in Christo stabiliret; ethnicis vt ab iis ereptos meliora sapere doceret. Quanquam erat eius viuendi ratio, mutus sermo; sed potens ad asserendam legis quam amplexus fuerat sanctitatem. Totus erat in animi cura, famulatu Ecclesiæ, subsidio pauperum, diuinorum meditatione, perpetuis lachrimis, quibus non satis capax piorum sensuum cogitatio, æstuantem Deo animum oculis leuabat. Hunc secum Henrichez Cocinum assumpsit in comitem vt recrearet Christianorum pietatem quos eius videndi desiderium tenebat. Eum Prorex Cocini tunc præsens egregio munere donare voluit, sed hoc, sua diues paupertate spontanea, reiecit, negans præbendos de se hominibus sermones velut spebus aliis ad Christum, quam Christi gratiæ accessisset.

Esset hic de certaminibus Christianorum fortium ingens campus, qui Brachmanum instigatione furentes ethnicos ferendo vicerunt; nisi ea non ita propriè ad Societatem pertinerent; minus abest ab ea & ab Xauerio quod vnum referam de adolescente, ac prope puero, nec dum æstimandæ constantiæ aduersus mortem insuperabilis, capaci; & iam eius publicè Magistro. Erat is ex alumnis vnus seminarij Goani, Xauerio tam cari: audiebat crebro de Molucensibus ethnicis, ex quibus Xauerius nuper redierat, quàm essent Barbari moribus, quàm destituti hominibus quorum acri labore imbuerentur Euangelij doctrina, quantum ea expectatio à venæmis, & ferro periculorum secum ferret, & P. Alfonso Castrium paucis inde diebus eò profecturum; inito igitur ab se consilio, sibi que de se magna omnia pollicitus, iter illud suscipere statuit, & pro salute illarum animarum Deo vitam, & sanguinem deuouet. Verum quòd certò negandum id sibi prospiceret, captauit industria, quod malè precibus committi censuit. Naui portu illico exitura, clam se à sociis subducens eò Castrium præcurrit; fingit paucis se velle vectorum nonnullos; nauim ad hoc ascendit, & nauis in firmæ velut aliud agens se condit angulo, latitatque tamdiu dum in altum prouecta, metum illi ad-

me

meret ne remitteretur Goam. Tunc & metu liber, & coactus fame se profert ex latebris; sed incassum mox sibi cedere piam fraudem dolet; frustra ploratu non consolabili, & magnis de se ipso promissis contendit extorquere vt retineatur, nec enim operi tam periculoso, & perpeffionibus arduo credenda erat debilitas, virtusque puerilis; quare cum nauis Cocinum legisset commendatus est Vicario, Goam prima opportunitate ad nostros remittendus. At is interpretatus hanc repulsam, opinionem sui, tanquam ignauæ, ac vilis animæ; nec par ferendis in posterum sodalium oculis, Lusitano se locat in famulum, aliò nauiganti, nec multo post cum illo à Mauris capitur. Horum barbaries, & superstitio in Catholicos crudelis, Lusitanum cultris immaniter confossum dissecat; puerum fore arbitrata Mahometo non agrè flexilem reseruat, tractumque in eius quoddam fanum, blanditiis primum, promissis inde sollicitat, ad eiurandum pro Mahometo Christum, sed ventis omnia mandabantur: constanter animosus puer hoc suum propositum virili gradu semper obtinuit; ne operam in cassum perderent, se iuratam Deo in Baptismo fidem nunquam proditurum, ac si res posceret, vltro vitam pro illa depacturum. Eratque omnino præstiturus, nec animæ lucrum posthabiturus saluti corporis, qui pro Molucensium æterna salute tam liberaliter se Deo obtulerat; nec agebatur iuuenili, & euanido impetu, sed pectus martyris, & grandes animos, sub teneritate annorum versabat; quare versis in minas, & terrores blanditiis, cum circumfisterent eum Mauri, & strictos acinaces alius pectori, capiti alius, lateribus alij intentarent, & fictâ vndique mortis imagine, ad Mahometem perurgerent; ille certo, ac serio rem agi, moriendumque nihil dubitans, flexis genibus vultuque ad cælum intrepido iterabat fidelitatem suam Christo, eiusque testem, Deo sanguinem suum offerebat. Tenuit dia hæc simulatio, timore vltimo iuuenem crucians, sed quod eum mallent seruum habere quam mortuum; catena onustum ærumnoso carcere clauserunt. Illic inter ærumnas dum iacet, Dux quidam Lusitanus cum manipulo armatorum valido imparatos, & incogitantes Barbaros de repente aggressus; nullo fugæ, pugnae exitu, oppressos, pœnè omnes deleuit, igni cœtera, & prædæ tradidit; ac fortissimum puerum vinculis exemptum, victorem in Piscariam vexit; vbi à P. Henrichez velut triumphans incomparabili nouæ illius Ecclesiæ gaudio, & vtilitate exceptus est, raro omnibus documento, viuendi adeo Christiane, vt luberet pro Christo fortiter, si causa incideret, emori.